

Soitonopiskelua joustavasti ja yhteisöllisesti

Musiikkioppilaitosten kehitysnäkymiä rehtoreiden arvioimana

SIBELIUS-AKATEMIA

SIBELIUS-AKATEMIA

Ulla Pohjannoro

Soitonopiskelua joustavasti ja yhteisöllisesti. Musiikkioppilaitosten kehitysnäkymiä rehtoreiden arvioimana.

Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 6

Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 5/2010

Sibelius-Akatemia

Helsinki 2010

ISBN 978-952-5531-79-4 (PDF)

ISSN 1798-5455

Tämä tutkimus on toteutettu osana Sibelius-Akatemian koordinoimaa, opetushallituksen hallinnoimaa ja Euroopan Sosiaalirahaston ja Metropolia ammattikorkeakoulun osarahoittamaa Toive-hanketta. Hanke on toteutettu yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen ja Suomen Konservatorioliitto ry:n kanssa.

Kannen kuva: Jyrki Tenni

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2007–2013

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Metropolia

cupore

Suomen konservatorioliitto
Finlands konservatorieförbund
The Conservatoire Association of Finland

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	3
1.1 Musiikkiopistojen lainsäädännöstä ja opetussuunnitelmista	3
1.2 Aiempia tutkimuksia	5
2 SELVITYKSEN VAIHEET	9
3 SELVITYKSEN OPPILAITOKSET JA INFORMANTIT	10
3.1 Pielisen-Karjalan musiikkiopisto	11
3.2 Pohjois-Kymen musiikkiopisto	11
3.3 Kankaanpään musiikkiopisto	12
3.4 Mikkelin musiikkiopisto	13
3.5 Vantaan musiikkiopisto.....	13
3.6 Kirkkonummen musiikkiopisto.....	14
3.7 Jokilaaksojen musiikkiopisto	15
3.8 Keravan musiikkiopisto	15
3.9 Vuosaaren musiikkikoulu.....	16
4 MONIPUOLISTUVA KOULUTUSTARJONTA JA YHTEISÖLLISYYS	17
4.1 Musiikin eri lajit: vastakkainasettelua vai rauhallista rinnakkaineloa?	17
4.2 Yhtye- ja orkesterisoitto sekä ryhmäopetus	21
5 KOULUTUKSEN JOUSTOJA JA UUSIA KOHDERYHMIÄ	24
5.1 Sisään pääsytesteistä kohti joustavaa sisäänottoa ja monimuotoisia oppilasryhmiä	24
5.2 Opetussuunnitelmien joustaminen ja uudet koulutusmuodot	30
6 SOITONOPETTAJASTA MONIPUOLISEKSI MUUSIKKO-KASVATTAJAKSI.....	36
6.1 Opettajien rekrytointi	36
6.2 Soittotaidon merkitys ja musiikillinen ydinosaaminen	38
6.3 Moniosaamisesta	40
6.4 Pedagogiset taidot ja soveltava musiikillinen osaaminen.....	42
7 YHTEISTYÖTÄ JA VERKOTTUMISTA – MUSIIKKIPISTOT OSANA KUNNAN	
PALVELURAKENNETTA	45
7.1 Yhteistyö ja avautuminen yhteiskuntaan.....	45
7.2 Yhteistyö kansalaisopistojen kanssa	47
7.3 Vuorovaikutusta, markkinointiviestintää ja projekteja.....	51
8 OPPILAITOSTEN TULEVAISUUSVISIOT.....	55
9 YHTEENVETOA	61
9.1 Osaamisen muutos: moniosaaminen, eksperttiys ja kasvatuksellinen asenne	61
9.2 Joustoja laajassa oppimäärässä ja keskustelu yleisestä oppimäärästä	69
9.3 Yhteistyötä ja alueellista vaikuttavuutta.....	70
10 LOPUKSI.....	72
LÄHTEET	75
Kirjalliset lähteet.....	75
Tiedonannot	77
LIITTEET.....	78
Liite 1. Haastattelurunko	78
Liite 2. Osaamiskortit	80
Liite 3. Toive-hankkeen ohjausryhmä 1.8.2009–31.3.2010.....	81

1 JOHDANTO

Sibelius-Akatemia hallinnoi Euroopan sosiaalirahaston ja opetushallituksen rahoittamaa laadullista ennakointihanketta Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive. Ennakointitutkimuksen tarkoituksena on tuottaa koulutuksen rahoittajille, järjestäjille, toimintaa sääteleville tahoille ja koko koulutuksen kansalliselle ennakointitoimialalle lähinnä laadullista koulutus-tarvetietoa.

Hankkeessa kerätään tekijän tietoa, eli alalla toimivien asiantuntijoiden käsityksiä ja näkemyksiä musiikkialan kehityksestä ja muutosodotuksista. Tuotettu tieto tukee yhtäältä musiikin ammatillisen koulutuksen kehittämistä ja toisaalta alan opiskelijoiden ammatillista suuntautumista ja koulutukseen hakeutumista.

Tutkimuksessa kartoitetaan musiikkialan toimintaympäristöjen muutoksia ja näistä johtuvia tulevaisuuden osaamistarpeita. Toive-hankkeen selvityksen kohteina ovat orkesterien ja seurakuntien musiikkitoiminta, koulujen ja musiikkioppilaitosten musiikinopetus sekä kevyen musiikin sektorit. Yhteistyökumppaneina hankkeessa ovat Metropolia Ammattikorkeakoulu, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore ja Suomen konservatorioliitto ry. Rahoittajan edustajana on hankkeessa Opetushallitus.

Käsillä oleva selvitysraportti on hankkeen viides osaraportti, ja sen kohderyhmänä ovat musiikkioppilaitokset ja taiteen perusopetus. Raportti liittyy musiikkioppilaitoksia kartoittavaan kyselyyn Musiikkialan ammattilaisten ja harrastajien kouluttajat 2008. Selvitys musiikkioppilaitosten toimintaympäristöjen ja opettajien osaamisen tulevaisuusnäkymistä (Pohjannoro & Pesonen 2009; Toive-hankkeen osaraportti nro 1). Edellä mainittua kyselyä täydennettiin ja syvennettiin musiikkiopistojen rehtoreiden haastatteluilla, jotka raportoidaan käsillä olevassa selvityksessä.

1.1 Musiikkiopistojen lainsäädännöstä ja opetussuunnitelmista

Suomen musiikkioppilaitosjärjestelmä syntyi, kun valtio 60-luvulla ryhtyi lain perusteella järjestelmällisesti tukemaan soitonopetusta (Laki ja asetus musiikkioppilaitosten valtionavusta 147/1968, 206/1968). Valtionapua saavien oppilaitosten määrä kasvoi merkittävästi 70-, 80- ja 90-luvuilla – vuonna 1993 ennätysmäisesti 21 oppilaitoksella, vakiintuen vuosituhannen lopulla 89:ksi (Heino & Ojala 1999). Näistä 78 on musiikkiopistoja ja 11 konservatoriota, jotka toisen asteen ammatillisen musiikkikoulutuksen lisäksi opettavat edelleen myös lapsia¹ (Heino & Ojala 1999). Tuntiperusteista valtionapua saavien musiikkioppilaitosten lisäksi oli jo 1997 olemassa ainakin 50, ja nykyisin vähintään 75 yksityistä oppilaitosta, joista osa saa myös kuntatukea (Suomen Musiikkioppilaitosten Liiton jäsenet; musiikkioppilaitosten määrällisestä kasvusta ks. yhteenveto Broman-Kananen 2005, 55).

¹ II asteen oppilaitoksia musiikin alalla on sittemmin syntynyt neljä lisää. Näissä uusissa musiikkialan ammatillisissa oppilaitoksissa ei opeteta taiteen perusopetuksen piirissä opiskelevia lapsia. Syksyllä 2009 opetusministeriö myönsi taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaisen opetusluvan kahdelle uudelle musiikkioppilaitokselle.

Vuoden 1968 musiikkioppilaitosjärjestelmän perustavan säädännön jälkeen musiikkioppilaitoksia koskevia lakeja on uudistettu kolmesti. Ensimmäinen lakiuudistus tapahtui 19 vuotta edellisen jälkeen 1987, toinen kahdeksan vuotta tämän jälkeen ja viimeisin vain kolme vuotta edellisen jälkeen (säädökset 402/1987, 692/1987, 516/1995, 880/1995, 633/1998, 813/1998). Lakeja on 70-luvulta lähtien seurannut kouluhallituksen ja sittemmin opetushallituksen laatimat opetussuunnitelmien perusteet (1978, 1988, 1995, 2002/laaja oppimäärä ja 2005/yleinen oppimäärä).

Uusin sääntely vuodelta 1998 kokoaa kaikki taiteenlajit saman lain alle. Asetus määrittää laissa kirjattuja oppimääriä uudella tavalla: vanhan, nyt laajaksi kutsutun oppimäärän rinnalle tuli rinnakkainen yleinen oppimäärä. Opetushallitus antoi musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelmien (ops) perusteet 2002 ja yleisen oppimäärän perusteet 2005. Laaja oppimäärä koostuu perusopinnoista (perustaso; perusopinnot) ja syventävistä opinnoista (musiikkiopistotasoa; syventävät opinnot), ja sen laskennallinen laajuus on 1300 tuntia. Yleinen oppimäärä muodostuu kymmenestä opintokokonaisuudesta, joiden kokonaislaajuus on 500 tuntia. Entistä musiikki-leikkikoulua kutsutaan uusissa ops:n perusteissa varhaisiän musiikkikasvatukseksi.

Vuoden 2002 opetussuunnitelman laajan oppimäärän perusteet merkitsivät konstruktivistisen opetuskäsityksen istuttamista opetussuunnitelmien kielenkäyttöön. Muutosta on pidetty paikoin melko suurena. Kun vanhassa ops:n perusteissa (1995) huomio tavoitteissa kiinnittyi ammatillisten valmiuksien saavuttamiseen, on uusi laajan ops:n peruste vanhaan verrattuna monisanaisempi. Se ei kuitenkaan de facto muuta oppilaitosten perustehtävää, jossa ammatillisten valmiuksien perusteiden luominen on edelleen kiinteästi mukana. Tavoitteiden mukaisesti musiikkiopiston suorittaneilla tulisi edelleenkin olla valmiudet musiikin ammattiopintoihin: ”Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän mukaisen opetuksen tulee luoda edellytyksiä hyvän musiikkisuhteen syntymiselle ja musiikin elämänikäiselle harrastamiselle sekä antaa valmiudet musiikkialan ammattiopintoihin.” (Opetushallitus 2002, 6.)

Uusia ops:n perusteita voidaan lukea vanhaan verrattuna uudelleenkirjoitettuna korostamaan oppilaan ja oppimisen yksilöllistä näkökulmaa. Myös sisällöllinen väljyys on uutta. Uudet laajan oppimäärän ops:n perusteet rohkaisevat oppilaitoksia profiloitumaan erilaisten valinnaiskursseiden, työpajojen, periodiopetuksen ja projektien muodossa. Lisäksi ne korostavat yhteisötoiminnan merkitystä ja monimuotoisia arviointikäytänteitä. Oppilaitoksia rohkaistaan kuuntelukasvatukseen, esiintymiskoulutukseen ja musiikin perusteiden integroimiseen yhteisötoimintaan ja instrumenttiopetukseen. Uudet perusteet tukevat myös oppilaan mahdollisuuksia suuntautua musiikin eri genreihin, esimerkiksi kansan-, pop/jazz- tai vanhan musiikin alueille tai yksilöllisesti eriyettyihin tavoitteisiin esim. erityisopetuksellisten näkökohtien vuoksi.

Musiikkioppilaitosten oppilaiden pääaineista ei ole saatavilla ajankohtaista tietoa. Vuonna 1998 oppilaista valtaosa, noin kolmannes opiskeli pääaineenaan pianonsoittoa. Viulua soitti vajaa viidennes, ja seuraavaksi suosituimpia olivat huilu, harmonikka, sello ja klarinetti ja laulu (viimeksi mainittu vain musiikkiopistoasteella). Sähkökitaraa opiskeli pääaineena 1998 1,3 perusasteen ja opistoasteen 0,7 % oppilaista (Heino & Ojala 1999, 22). Aikuisosaston opiskelijoista 1,6 % opiskeli pop/jazz-soittimia. (Heino & Ojala 1999, 22.)

Vanhan lain (1995) mukaan musiikkioppilaitoksen lehtorin kelpoisuusehtoihin kuului ylempi korkeakoulututkinto tai vanhamuotoinen konservatorion musiikkioppilaitoksen opettajan jatkokutkinto. Opettajan pätevyyteen riitti korkeakoulututkinto tai konservatorion alempi tutkinto. 1998 ainoastaan 1,8 % musiikkiopistojen lehtoreista oli epäpäteviä tehtävissään. Musiikkioppilaitoksissa oli virkoja tuolloin 998 (ylempi korkeakoulututkinto heistä 26,8 %:lla) päätoimisia tuntiopettajia opettajia 421 (ylempi korkeakoulututkinto 31,7 %:lla) ja sivutoimisia tuntiopettajia 1623. (Heino & Ojala 1999.) Vastaavat luvut olivat uudessa selvityksessä (Heino & Ojala 2006) 1383 (virat/toimet), 599 (päätoimiset tuntiopettajat) ja 1634 (sivutoimiset tuntiopettajat) – mutta näissä luvuissa on mukana myös tanssinopettajat. Uusimmassa kelpoisuusasetuksessa (1998/986) kaikille laajan oppimäärän opettajille riittää korkeakoulututkinto, mikä mahdollistaa ammattikorkeakoulusta valmistuneiden pätevyuden näihin tehtäviin. Lisäksi kelpoisia ovat (vanhamuotoisen) konservatorion laajemman opettajatutkinnon tehneet. Raportissa kaikista eri asteen koulutuksen saaneista opettajista puhutaan yleisesti ’opettajina’.

1.2 Aiempia tutkimuksia

Musiikkiopistojen toimintaa järjestelmänä on selvitetty kohtalaisen paljon. Kolmessa opetushallituksen vuosien 1999, 2005 ja 2009 selvityksissä mukana olleiden oppilaitosten määrä kasvoi 89:stä 610:een, ja mukaan oli tullut musiikin lisäksi lähes kaikki eri taiteet. Samalla selvitysten sisällöllinen kattavuus supistui alun talouden, toiminnan ja opetuksen sisällöllisestä arvioinnista lähes pelkästään määrälliseen tarkasteluun.

Ensimmäinen opetushallituksen selvitys (Heino & Ojala 1999) käsitti opetuksen sisällöllisen ja toiminnallisen arvioinnin. Arviointi toteutettiin kaksiosaisena siten, että musiikkioppilaitoksille osoitettua kyselyä seurasi ulkopuolisen arviointiryhmän oppilaitoskäynnit. Arvioitsijoina toimivat Sibelius-Akatemian professorit Kari Kurkela ja Erik T. Tawaststjerna. Arviointiraportissa nousi esille monia ilmiöitä ja kehitysnäkymiä, jotka ovat joko jo toteutuneet tai dynaamisessa kehitysvaiheessa parhaillaan. Näitä ovat esimerkiksi ryhmäopetuksen mahdollisuudet sekä sisäänpääsykokeiden ja arvioinnin kehittäminen. Muita esiin tulleita seikkoja olivat mm. vaikeudet nivoa opetussuunnitelmatyö osaksi oppilaitoksen kehittämistä ja arkea, ongelmat tiloissa ja välineissä, opettajien täydennyskoulutuksen ja työhyvinvoinnin kysymykset sekä kuntien erilaiset tavat huolehtia musiikkioppilaitosten resursoinnista. (Kurkela & Tawaststjerna 1999.) Selvityksen määrällisestä osiosta – mukana oli 89 musiikkiopistoa ja konservatoriota – ovat peräisin viimeiset kattavat tiedot musiikkiopistojen opiskelijoiden pääainevalinnoista. (Emt.)

Heinon ja Ojalan seuraavassa selvityksessä (2005) oli mukana 107 oppilaitosta, joista 85 oli musiikkiopistoja. Tämän selvityksen jälkeen ei enää ole kerätty ajantasaista tietoa oppilaitosten opettajakunnan pätevyydestä ja ikärakenteesta tai oppilaaksi ottamisen järjestelmistä. Sisällöllisistä kysymyksistä paneuduttiin myös oppilaitosten itsearviointiin ja kehitysnäkymiin. Kehittämiskohteiksi ja keskustelun alle nousivat selvityksessä myös mm. opettajien kehityskeskustelujen käyttöönotto, erilaisten yhteistyömallien kehittäminen (erityisesti peruskoulun kanssa), oppilasvalintojen ja sisäänoton kehittäminen, improvisaation ja vapaan säestyksen, sävellyksenopetuksen kehittäminen sekä yleisten aineiden integraatio (Emt.)

Koramon selvityksessä (2009) tarkempaa oppilaitosten toiminnan sisällöllistä kartoitusta, opettajien pätevyyttä tai oppilaiden valintojen perusteita ei enää tehty. Selvityksessä oli mukana 610 taiteen perusopetusta antavaa oppilaitosta, joista 187:ssä opetettiin musiikkia; näistä laajan oppimäärän mukaisesti musiikkia ilmoitti opettavansa kaikkiaan 110 oppilaitosta. (Koramo 2009, 13.) Yksittäisistä kaupungeista ainakin Helsinki on selvittänyt taiteen perusopetusta omalla alueellaan (Sariola 2006). Kiuttu & Murto (2008) selvittivät rytmimusiikin ja vapaan säestyksen osuutta musiikkiopistoissa, ja Suomen musiikkineuvosto (2008) musiikinopiskelun mahdollisuuksia erilaisissa erityisryhmissä.

Kaija Huhtanen (2004) haastatteli elämäkertatutkimuksessaan 13 naispianonsoitonopettajan kasvua soitonopettajaksi. Kehitys näyttäytyi tutkimuksen aineiston perusteella kokemuksena taiteilijan (Huhtanen käyttää termiä 'esiintyjä') joutumisesta opettajaksi (emt., 184–185). Huhtanen paikansi muusikon kasvussa opettajuuteen jyrkän erilaisuuden opiskeluaikalla omaksutun pianisti-identiteetin ja sen aikana ja jälkeen tulevan opettajaidentiteetin välillä. Soitonopettajan identiteetti kehittyy lopulta vasta työelämässä kahden rinnakkaisen identiteetin ”olemassaolo-taistelussa” painopisteen siirtyessä pikku hiljaa kohti opettajuutta (emt., 143–144). Huhtanen mukaan koulutus valmistaa opiskelijoita ensisijaisesti taiteilijoiksi, esittäjiksi, mikä noudattaa myös alalla vallitsevaa arvojärjestystä (emt. 2004, 101–103). Soitonopettajuutta arvostetaan muusikkojen keskuudessa kohtalaisen vähän, eikä opettajuutta käsitteleviä kulttuurisia tarinoita juuri ole. Musiikin ammattiopinnoissa opiskelija sosiaalistuu näin ensin taiteilijuuteen (ks. myös Hirvonen 2003), ja tämän jälkeen seuraa enemmän tai vähemmän tuskallinen opettajaksi sosiaalistuminen. Huhtanen tutkimus antaa soitonopettajista melko lohduttoman kuvan. Tutkimuksen opettajat kokivat koulutuksestaan huolimatta olevansa melko tavalla tyhjän päällä kohdatessaan soitonopettajan arjen realiteetit musiikkiopistoissa. Opettajuudessaan he eivät jakaneet kokemuksiaan kollegojensa kanssa ja olivat samalla tavalla yksinäisiä yksinäisissä harjoittelukammioissaan. (Huhtanen. 2004, 180–181). Opettajan pedagogisiin taitoihin varsinaisilla pedagogisilla taidoilla näyttää olevan vähän vaikutusta suhteessa siihen henkilökohtaiseen mestarikisällisuhteessa tapahtuneeseen soitonopetukseen, jossa opettaja on itse aikoinaan saanut oppinsa (emt., 183). Huhtanen kritisoi Sibelius-Akatemian solistista koulutusohjelmaa siitä, että se koului taiteilijaidentiteettiä pedagogi-identiteetin kustannuksella, ja toteaa johtopäätöksissään: ”Tämä tutkimus osoittaa, että olisi aiheellista kuunnella esiintyvien taiteilijoiden koulutuksen oheistuotteena syntyneen toimijajoukon kokemuksia saadun koulutuksen sekä varsinaisen kentällä tapahtuvan työn välillä vallitsevasta ristiriidasta.” (Emt., 181.) Tässä vaiheessa lieneekin tärkeä huomata, että aineisto kerättiin ”konservatorioaikana”, ennen ammattikorkeakoulujen syntymistä ja ennen koulutusuudistuksia myös soitonopettajien opettajankoulutuksessa niin vanhamuotoisten konservatorioiden tilalle tulleissa ammattikorkeakouluissa kuin Sibelius-Akatemiassakin.¹ Huhtanen haastateltavista (n=13) kaikki paitsi yksi oli suorittanut diplomitutkinnon, mikä käytännössä tarkoittaa opintoja Sibelius-Akatemiassa. Yksi haastateltava oli suorittanut konservatorion jatkotutkinnon.

¹ Ammattikorkeakoulun musiikkipedagogi suorittaa 60 op opettajan pedagogiset opinnot, jotka on nykyisin mahdollista suorittaa myös Sibelius-Akatemiassa osana maisterin tutkintoa. Sibelius-Akatemian solistisen koulutuksen saanut opiskelija suorittaa vähimmillään yhden opintopisteen arvoisen yleispedagogiikan kurssin. Sibelius-Akatemian musiikkiopiston opettajaksi pätevoittävät pedagogiset opinnot vaihtelevat eri koulutusohjelmissa ja instrumenteissa 20–32 op. Nämä opinnot muodostavat sitten osan 60 op:n opettajan pedagogisista opinnoista.

Huhtanen esittää lopuksi tutkimuksen tuomia johtopäätöksiä siitä, miten soitonopettajia tulisi tulevaisuudessa kouluttaa. Hän korostaa lapsen etua (verrattuna opettajan omiin ambitiioihin tai opetuksen virallisiin tavoitteisiin) ja lapsen elämän alati muuttuvaa näkökulmaa, josta seuraa vaatimuksia opettajan kasvatukselliseen asenteeseen, vuorovaikutukseen ja herkkään ymmärrykseen lapsesta toimivana ja kokevana subjektina (verrattuna omaan soittotaitoon ja pelkkään instrumentin teknisen hallinnan opetukseen). (Emt. 196–189.)

Huhtanen toteaa ops-perusteissa esiintyvän kahtalaisuuden yhtäältä harrastamiseen ja toisaalta ammattikoulutukseen tähtäävän tavoitteenasettelun osalta. Tämä todetaan myös musiikkioppilaitostyöryhmän muistiossa (Opetusministeriö 1997, 2). Tutkimuksissa tilanne näyttäytyy tutkittujen opettajien työn ja ammatillisen opettajaidentiteetinmuodostuksen ristiriidoissa niin Huhtasen (2004, 181–183) kuin seuraavassa referoidussa Ulla-Britta Broman-Kanasenkin (2005) tutkimuksissa.

Sen, minkä Kaija Huhtanen saa selville soitonopettajien elämäkertoja ja opettajuutta käsitteleviä kulttuurisia narratiiveja tutkimalla, todentaa Broman-Kananen (2005) instituutioiden tasolla musiikkiopistojen historiallisessa kontekstissa. Broman-Kananen asettaa musiikkioppilaitosten nykytilanteen historialliseen perspektiiviin aineistonaan musiikkioppilaitosjärjestelmän säädökset vuosina 1965–1998 sekä soitonopettajien kirjoittamat ammatilliset omaelämäkerrat vuodelta 1996. Tutkimus ajoittuu siten pääosin musiikkioppilaitosjärjestelmän todellisuuteen ennen taiteen perusopetuslakia ja sen indikoimia uusia opetussuunnitelmia. Vuoden 1995 lain (516/1995, 880/1995) ja ops-perusteiden vaikutuksetkaan eivät juuri näkyneet Broman-Kanasen aineistossa. Näin ollen tutkimus kuvaa aikaa ja tilannetta, jota säätelee vuoden 1987 laki (402/1987, 692/1987) ja siihen perustuvat opetussuunnitelmat vuodelta 1988. Sitä suuremmalla syyllä voidaan Broman-Kanasen tutkimusta pitää ennakoivana ja ajan heikkoja signaaleja näkyväksi tekevänä tutkimuksena, jonka tulokset kertovat nykypäivän tilanteesta ja tekevät näkyväksi sen lähtökohtia. Broman-Kananen löysi kehityksestä sekä jatkuvuutta että murroksia ja analysoi 90-luvun lopun soitonopettajia kahdessa eri ryhmässä: vanhemman polven virtuoosikoulutuksen saaneet ”puhtaan taiteen” palveluksessa olevat pioneerit ja uuden polven samankaltaisen taiteellispainotteisen koulutuksen tuottamat individualistit, joiden ammatillinen identiteetti rakentuu yksilöllisenä projektina suhteessa laajentuneeseen musiikkioppilaitosjärjestelmään. Broman-Kananen löysi soitonopetuksen kehittämisessä kaksi merkittävää taitekohtaa: Ensimmäinen taitekohta oli valtion tukeman musiikkioppilaitosjärjestelmän syntymisessä 60-luvulla ja siitä seuranneessa soitonopettajan ammatillisen identiteetin ja eetoksen kehittämisessä. Soitonopettajan ideaalina oli perinteinen virtuoosikoulutuksen saanut tulevia taitelijoita kouluttava mestariopettaja. Valtakunnalliset opetussuunnitelmat ohjelmistoluetteloinen (Suomen musiikkioppilaitosten liiton toimesta laaditut kurssitutkintovaatimukset ja ohjelmistolistat esikuvanaan länsimaisen klassisen musiikin mestariteoskaanon) antoivat sisällöllisen määrittelyn opetukselle. Toisaalta yksittäisen oppilaan ja opettajan kohtaamisessa vallitsi tyhjiö, kun sisältöä ja tavoitteita ei ollut pohdittu saatikka sitten kirjattu ylös: Miksi soittoa opetetaan? Kenen tavoitteita kohti pyritään? Miten musiikki nivotaan lapsen elämään ja kokemusmaailmaan? Millä keinoilla ideaalinen ’taide’ istutetaan siitä vielä osattomana olevaan lapseen? Nämä kysymykset ratkaistiin, tietoisesti tai tiedostamatta, yksittäisten soitonopettajien ja pienten oppilaiden lukemattomissa kahdenkes-

kisissä kohtaamisissa (Broman-Kananen kutsuu tätä vuorovaikutustilannetta osuvasti ”tyhjiöksi”), jotka oppilaitosten ja opiskelijamäärän kasvaessa alkoivat lisäksi yhä nuoremmalla ja nuoremmalla iällä. Soitonopettajan identiteetti etsitään akselilta muusikko-opettaja, ja soitonopetuksen keskeinen kysymys on, miten perusopetus eroaa tulevien ammattilaisten koulutuksesta. Vanhemman koulukunnan soittaja-opettajat ratkaisivat ongelman siten, että ammattiorientoitunut koulutus aloitettiin aina vain aikaisemmin – ja tämän mahdollisti myös vanha lainsäädäntö. (Broman-Kananen 2005, 57–61, 175–187.) Tietyssä mielessä voidaan kärjistyneesti sanoa, että vanhemman polven muusikko-opettaja ratkaisi oman ammatillisen identiteettinsä tuomalla taiteen ja konserttielämän mahdollisimman lähelle oppilaitosta. Siten opettajaidentiteetti pysyi yhä (ensisijaisesti) taiteilijuudessa.

Toinen murroskohta liittyi musiikkioppilaitosjärjestelmän räjähdysmäiseen kasvuun, kun ammattiorientoitunut soitonopetus laajennettiin koskemaan alueellisesti koko maata ja yhä nuoremmasta iästä aloittaen. Tässä tilanteessa opettajan taiteilijaidentiteetti ”murtui”, koska opettajuus ei enää välttämättä yhdistynyt taiteen maailmaan ja tulevien ammattimuusikoiden kouluttamiseen. Opettaja joutuu siten ratkaisemaan itse suhteensa toisistaan eriytyneisiin ’taiteeseen’ ja ’opettajuuteen’, soittamiseen ja opettamiseen. Soittajan on vaikea identifioitua opettajaksi, ja ammatillisen identiteetin etsintä on jokaisen yksilön oma projekti. Samalla myös käsitykset idealistisista ja absoluuttisista käsitteistä kuten ’musiikkiteos’ ja ’musikaalisuus’ ovat muuttuneet ammatillisiksi käsitteiksi instrumentista ja sen hallinnasta, eikä elävää taidemusiikkitradiotiota voida enää pitää annettuna. Nuorempi muusikko-opettajapolvi kohtaa itsensä ja oppilaansa ikään kuin taistelukentällä, jossa oma ura ja opettajuus, lasten ja nuorten harrastaminen ja tuleva ammatillisuus, ja myös oppilaitossysteemin rakenteet ja säädökset kyseenalaistetaan jatkuvasti. Jokainen soitonopettaja joutuu ottamaan reflektiivisesti kantaa soitonopetuksen dilemmoihin: (1) soittamisen merkitys ja motivaatioperusta; (2) soittamisen kasvatuksellinen puoli; (3) koulutuksen ja ammatillisen elämän välinen kuilu; (4) opettamisen yksityisyys ja koko oppilaitoksen suunnitelmallisuus ja yhteisöllisyys; (5) lapsen elämän ja elämysmaailman tunnistamisen vaikeudet soitonopetuksessa. Uusin lainsäädäntö tavallaan kirjaa kahden eri maailman, taiteen ja muun maailman, taistelukentän erottamalla perusopetuksen ammattiin tähtäävästä opetuksesta (emt., 178), eikä anna opettajalle enää samanlaista mahdollisuutta tai velvoitetta itsestään selvästi toteuttaa ’taiteen’ tekemisen korkeaa projektia taiteen perusopetuksen piirissä.

Annu Tuovilan (2002) tutkimus jatkaa siitä, mihin Broman-Kananen ja Huhtasen tutkimukset päättyvät ajallisesti, sekä ottamalla huomion kohteeksi opettajan sijasta lapsen näkökulman: miten opettaja kohtaa nykylapsen arjen ja todellisuuden soittotunneilla? Tuovilan pitkittäistutkimus 7–13-vuotiaiden lasten musiikkikokemuksista noudatti kokonaisvaltaista ja lapsilähtöistä lähestymistapaa. Sen tuloksiin kuului mm. käsitys siitä, mitkä tekijät liittyvät vuodesta toiseen jatkuneeseen myönteisesti merkityksekkääseen musiikinopiskeluun. Tällaisille musiikkiopistokokemuksille olivat ominaista monet konstruktivistisen oppimiskäsityksenkin periaatteisiin kuuluvat esimerkiksi sisäsyntyisen motivaation ja oppijälhtöisen opiskelun periaatteet: se, että lapsi nautti soittamisesta ja oli tyytyväinen opetukseen, saattoi vaikuttaa opetusratkaisuihin, sekä se, että lapsi menestyi opinnoissaan hyvin, vaikutti siten että halusi hän jatkaa kauan opintojaan ja opiskeli oma-aloitteisesti ja itseään arvostaen. Turhauttavaksi koetulle opiskelulle oli tyyppilistä vanhempien ja opettajien ja toisaalta lapsen omien tavoitteiden ristiriitaisuus. Lapsi ei ar-

vostanut soittotunneilla soitettua musiikkia eikä teoriaopetusta, ei voinut juurikaan vaikuttaa opetusratkaisuihin, menestyi opinnoissaan edellytyksiään heikommin, oli musiikkiopistolla yksinäinen, ei arvostanut itseään musiikkiopiston oppilaana ja oli epävarma opintojen jatkamisesta. Merkittävää oli se, että kun valtaosa musiikkiopistossa opiskelevista tutkimusjoukon pojista koki opiskelun valtaosin mielekkääksi, näin ei ollut tyttöjen joukossa: 62 % tutkimuksen tytöistä koki opiskelun enimmäkseen turhauttavaksi ja musiikkiopisto-opiskelun lopetti tutkimuksen aikana lähes joka kolmas siihen osallistuneista tytöistä. (Tuovila, 243–246.) Tutkimuksessa todettiin, että pojat olivat opiskelussaan tyttöjä vaativampia ja olivat ”pakottaneet” opettajansa etsimään itselleen soveltuvampia opetusmenetelmiä ja soitettavaa musiikkia. Samassa tilanteessa olevat tytöt sen sijaan kärsivät hiljaa ja tyytymättöminä ja lopulta lopettivat harrastuksen (emt., 249).

Hyvän musiikkisuhteen syntyyn ja pitkäjänteiseen opiskeluun Tuovila esittää tutkimuksensa perusteella seuraavia lapsen lähtökohtien tuntemiseen tähtäviä opettajan toimia: Ensinnäkin opettajan tulisi arvostaa sitä musiikkia, jota lapsi itse pitää tärkeänä ja tuo mukanaan tunneille. Toiseksi opettajan tulisi olla kiinnostunut lapsen muualla tapahtuvasta musiikin opiskelusta ja lapsen senhetkisestä elämästä nivoen musiikkiopiston vaatimukset lasten muun elämän yhteyteen. Opettajan kiinnostus johti pitkäjänteisen harjoittelun, oppimisen ja myönteisten kokemusten ja lisääntyvän itsearvostuksen kehään, jonka voimalla soittaminen jatkui innostuneesti. Kolmanneksi tärkeimmäksi osoittautui opettajien ja vanhempien yhteistyö. Jos opettajat ottivat vanhemmat asiantuntijoina mukaan suunnittelemaan lapsensa opetusta, vanhemmat kokivat lapsensa ja itsensä musiikkiopiston tärkeiksi asiakkaiksi. Neljänneksi tärkein oli lasten lähtökohtien huomioiminen kun lapset muodostavat keskenään ryhmiä ja tuovat esille heille tärkeää musiikkikulttuuria. (Emt. 246–248.)

Kuulonvaraisen musiikkikulttuurin ja improvisoinnin, mahdollisuuden tutustua moniin soittimiin ennen lopullisen pääsoittimen valintaa, yhteismusisoinnin ja vertaisryhmän sosiaalisen kannustavuuden mukaan tuominen musiikkiopistojen arkeen olivat niitä opetusjärjestelyjä, joita Tuovila esittää tutkimuksensa perusteella suositeltaviksi. Näiden lisäksi tärkeä on kokonaisvaltainen lähestymistapa lapsen kehitykseen ja musiikilliseen toimintaan. Tärkeiksi pedagogisiksi taidoiksi nousevat silloin ryhmäopetuksen menetelmät ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ohjaaminen niin oppilaiden kuin heidän vanhempiansakin kanssa sekä genre-monipuolisuus.

2 SELVITYKSEN VAIHEET

Tämän selvityksen taustalla on laaja musiikkioppilaitosten rehtoreille 2008 tehty Internet-kysely, johon vastasi 117 musiikkikoulun tai -opiston, konservatorion tai kansalaisopiston rehtoria ja ammattikorkeakoulujen koulutusjohtajaa. Kyselyn tuloksena hahmoteltiin muun muassa musiikkioppilaitosten tämän hetken vahvuuksia ja haasteita sekä tulevaisuuden mahdollisuuksia ja uhkia, kartoitettiin käsityksiä tulevaisuuden muutosodotuksista sekä opettajien osaamista niin vastaushetkellä kuin tulevaisuudessa. (Pohjannoro & Pesonen 2009.) Soitonopettajien tulevaisuuden osaamistarpeiden kartoitusta syvennettiin haastatteluvaiheessa, johon valittiin yhdeksän

kyselyssä halukkuutensa osoittanutta musiikkiopiston rehtoria. Informantit valittiin kyselyvastauksissaan visionäärisiksi arvioituista rehtoreista siten, että heidän oppilaitoksensa sijaitsivat eri puolilla maata ja olivat myös oppilas- ja opetustuntimääriltään eri suuruusluokissa. Joukossa on sekä sellaisia opistoja, joilla on suurehko pop/jazz-toiminta että niitä oppilaitoksia, joissa kevyen musiikin opetus on vähäistä. Informanteista kaksi oli miehiä. Haastattelut tehtiin joko Sibelius-Akatemian tai ao. opiston tiloissa keväällä 2009. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin. Yhtä haastattelua täydennettiin myöhemmin puhelimitse.

Keskeisiksi tarkasteltaviksi kysymyksiksi edellä mainitun kyselyn perusteella nousivat:

- 1 Moniosaamisen käsite opettajilla
- 2 Musiikillinen vs. ulkomusiikillinen moniosaaminen
- 3 Moniosaaminen rekrytointiperusteena
- 4 Rytmimusiikin ja klassisen musiikin asema musiikkiopistoissa
- 5 Ekspertiisi vs. moniosaaminen
- 6 Pitkäjänteisen opiskelukulttuurin haasteet
- 7 Tulevaisuuden musiikkiopiston visiointi

Haastattelurunko on raportin liitteenä 1.

Informantit eivät voineet tutustua haastattelurunkoon etukäteen. Ennen haastattelua heille kerrottiin aiheena olevan musiikkiopistojen tulevaisuusnäkymät sekä soitonopettajien osaaminen nyt ja tulevaisuudessa. Haastattelujen osaamista käsittelevässä osiossa apuna käytettiin ”osaamiskortteja” (ks. liite 2). Niissä informanteille esiteltiin kirjallisesti soitonopettajan osaamisen eri alueita luokiteltuna musiikilliseen ydinosaamisen, soveltavaan musiikilliseen osaamiseen ja ulkomusiikilliseen osaamiseen (ks. myös Pohjannoro & Pesonen 2009).

Haastattelut litteroitiin sanatarkasti, ja ne analysoitiin teemoittain. Selvityksen tulokset raportoidaan luvuissa 4–8. Tuloslukuja ennen esitellään vielä luvussa 3 informanttien johtamat musiikkioppilaitokset ja haastateltujen rehtoreiden nimet. Tulosluvuissa esiintyvissä sitaateissa haastateltavat esiintyvät nimettöminä.

Selvityksen tulokset esitellään yhteenveto- ja päätäntäluvuissa 9–10.¹

3 SELVITYKSEN OPPILAITOKSET JA INFORMANTIT

Informanttien johtamista oppilaitoksista yksi oli yksityinen musiikkikoulu ja loput kahdeksan lakisääteisen valtionosuuden piirissä olevaa musiikkiopistoa eri puolilla maata. Opistot olivat kooltaan erilaisia: suuria oppilaitoksia oli kaksi (opetustunteja yli 40 000), keskisuuria neljä ja pieniä kolme (opetustunteja alle 20 000). Opistot sijaitsivat kaupungeissa ja maaseutuvaltaisessa ympäristössä, osa kasvavissa kunnissa ja osa muuttotappioalueilla.

¹ Toive-hankkeen ohjausryhmä on ohjannut raportin valmistumista. Ohjausryhmän jäsenet on lueteltu liitteessä 3.

Seuraavassa esitellään haastatteluihin osallistuneet oppilaitokset pääasiassa niiden Internetissä julkisesti saatavissa olevan materiaalin perusteella. Kunkin esittelyn viimeinen kappale on kuitenkin koostettu kyselyaineiston (Pohjannoro & Pesonen 2009) perusteella kyselyn osiosta, jossa rehtorit arvioivat avoimissa vastauksissa omien oppilaitostensa vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Oppilaitosten verkkosivujen osoitteet ja haastateltujen rehtoreiden nimet sekä haastattelupäivämäärät on ilmoitettu kunkin esittelyluvun lopussa. Asianomaiset rehtorit ovat lukeneet ja hyväksyneet oman oppilaitoksensa tässä selvityksessä olevat esittelytekstit. Esittelyt kuvaavat tilannetta syyslukukauden alussa 2009.

3.1 Pielisen-Karjalan musiikkiopisto

Pielisen Karjalan musiikkiopisto on kunnallinen pieni taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaisesti toimiva musiikkiopisto. Opisto toimii laajalla viiden kunnan alueella. Kuntatukea saadaan kaikilta kunnilta. Valtionosuus kattaa n. 57 % menoista, kuntien tuki 32 % oppilasmaksujen osuuden kattaessa 10 % menoista. Muut tuotot ovat 1 %. Alue on tunnettu aktiivisesta vaskiharrastuksesta, josta ovat esimerkkinä valtakunnalliset vaskitapahtumat (Lieksan Vaskiviikko ja valtakunnallinen puhallinorkesteritapahtuma Ruskatrööttä). Musiikkiopistossa on opiskelijoita noin 400 ja vuosittainen opetustuntimäärä on reilut 15 000. Kaikki opetus on klasista musiikkia. Päätoimisia opettajia on 13, ja sivutoimisia opettajia 15.

Oppilaitos pitää vahvuuksinaan orkesteritoimintaansa, monipuolista instrumenttivalikoimaa ja opettajakunnan pätevyyttä. Opistossa toimii neljä puhallinorkesteria, kaksi jousiorkesteria ja lisäksi kamarimusiikkiyhtyeitä. Haasteina oppilaitos kokee rahoituksen, pitkät välimatkat ja henkilökunnan täydennyskoulutuksen kysymykset. Tulevaisuuden mahdollisuuksia ovat yhteisöllisyys (esim. orkesteritoiminta), yhteistyö eri toimijoiden ja kuntien välillä sekä uusi teknologia. Uhkina koetaan väestön heikko koulutus pohja ja kiinnostuksen puute musiikkiin. Väestön ikääntyminen ja poismuutto uhkaavat Pielisen Karjalan seutuja.

Haastattelu: Minna Kajander 13.3.2009

<http://www.lieksa.fi/musiikkiopisto>

3.2 Pohjois-Kymen musiikkiopisto

Pohjois-Kymen musiikkiopisto on kunnan tukema yksityinen suuri musiikkiopisto, jossa taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän lisäksi on myös aikuis- ja avoimet osastot. Valtionosuus kattaa n. 47 % menoista, kunnan tuki 24 % oppilasmaksujen osuuden ollessa 23 %. Musiikkiopistossa on opiskelijoita noin 1200 ja vuosittainen opetustuntimäärä on lähes 40 000. Opetuksesta klassista musiikkia on 82 %. Loput opetustunnit ovat rytmimusiikin opetusta. Päätoimisia opettajia on 36, ja sivutoimisia 28.

Pohjois-Kymen musiikkiopistolla on oopperatoimintaa sekä laaja puhallin- ja muu yhtye- ja orkesteritoiminta. Se tarjoaa Suzuki-menetelmäistä soitonopetusta huilussa, pianossa, viulussa ja alttoviulussa. Alue on tunnettu aktiivisesta vaskiharrastuksesta, josta ovat esimerkkinä valta-

kunnalliset vaskitapahtumat (Kymi Brass, Valtakunnalliset puhallinpäivät). Opiston verkkosivuilla kiinnittyy huomio aineryhmien esittelyyn. Siinä laulun, jousisoitinten, puhallinsoitinten, pianon, muiden soitinten, yleisten aineiden, musiikkileikkikoulun ja pop/jazz-linjan opettajat esittelevät oppiaineitaan ja soittimiaan pienen oppilaan ja hänen vanhempansa näkökulmasta.

Pohjois-Kymen musiikkiopisto toimii yhteistyössä toiminta-alueen koulujen kanssa, ja vuonna 1992 on aloitettu nuorisosteiden koulutuskokeilu lukioissa. Tässä kokeilussa musiikkiopiston oppilaat voivat korvata lukion musiikin oppimäärää musiikkiopiston solististen aineiden sekä musiikin perusteiden tasosuorituksilla.

Oppilaitos pitää vahvuuksinaan monipuolisuutta, tasokkuutta ja alueellista asemaansa. Haasteina ja samalla myös uhkina oppilaitos kokee lasten ja nuorten kiinnostuksen suuntautumista muualle kuin klassiseen musiikkiin. Myös henkilöstön jaksamisessa on ongelmia, ja kuntaliitoksen tuomat taloudelliset muutokset arveluttavat myös. Tulevaisuuden mahdollisuuksina opisto näkee pätevän ja laajan perusopetuksen, erikoistoiminnot ja projektit. Opistoon on paljon pyrkijöitä, ja sieltä edetään kiitettävästi ammattiopintoihin.

Haastattelu: Pentti Koto 25.2.2009

<http://www.pkmo.fi/>

3.3 Kankaanpään musiikkiopisto

Kankaanpään musiikkiopisto on kunnallinen pieni musiikkiopisto, jossa opetetaan myös tanssia (baletti ja jazztanssi). Yhteistyötä tehdään perusopetuksen kanssa musiikkipainotteisilla luokilla, joissa pääasiassa ryhmässä tapahtuvat soittotunnit nivotaan osaksi koulupäivää. Opisto toimii Kankaanpään lisäksi seitsemän muun kunnan alueella.

Musiikkiopiston kokonaiskustannuksista valtionosuus kattaa n. 50 %, Kankaanpään maksuosuus 22 %, muiden kuntien korvaus 9 %, oppilasmaksut 17 % ja muut tulot 2 %. Opiskelijoi- ta musiikkiopistossa on noin 430 (joista tanssiopiskelijoita on noin 50) ja vuosittainen opetus- tuntimäärä noin 13 000 (joista tanssin osuus on noin 200). Musiikkiopistossa opetetaan pääasiassa länsimaista klassista musiikkia, mutta viime aikoina opetustarjontaa on lisätty sekä kansan- että pop/jazz-musiikissa. Musiikkiopiston 11 vakinaisen viranhaltijan ja neljän päätoimisen tun- tiopettajan lisäksi harvinaisempia soittimia opettaa 3 sivutoimista tuntiopettajaa.

Oppilaitos pitää vahvuuksinaan henkilökuntansa ammattitaitoa, musiikkipainotteista peruskou- luyhteistyötä ja seudullista yhteistyötä alueen muiden kuntien kanssa. Toisaalta kuntien heiken- tyvä taloustilanne ja oppilaiden kilpaileva harrastustoiminta luovat haasteita.

Haastattelu: Anna Major 20.3.2009

<http://www.kankaanpaa.fi/sivistyskeskus/html/fi/musiikkiopisto.html>

3.4 Mikkelin musiikkiopisto

Mikkelin musiikkiopisto on yksityinen kunnan tukema keskisuuri musiikkiopisto, joka toimii kuuden kunnan alueella. Valtionosuus kattaa n. 50 % menoista, kunnan tuki 36 % oppilasmaksujen meno-osuuden ollessa 14 % menoista. Musiikkiopistossa on opiskelijoita reilut 850, ja vuosittainen opetustuntimäärä on 25 000. Opetuksesta valtaosa on klassista musiikkia rytmimusiikin osuuden ollessa 50 viikkotuntia. Päätoimisia opettajia on 25, ja sivutoimisia 23.

Oppilaitos pitää vahvuuksinaan opettajien osaamista, monipuolista instrumenttivalikoimaa ja myönteistä imagoaan. Opistossa toimii kolme puhallinorkesteria, kolme jousiorkesteria ja lisäksi kamarimusiikkiyhtyeitä. Haasteina oppilaitos kokee talouteen liittyvät kysymykset ja erityisosaamista, kuten esim. suzuki-pedagogiikkaa tai vapaata säestystä hallitsevien opettajien rekrytoinnin. Muita haasteita ovat oppilaiden saaminen kaikkiin soittimiin ja opetuksen nykyaikais-taminen. Suhteet päättäjiin ovat kuitenkin kunnossa, ja oppilaitos pyrkii suuntautumaan markki-nointihenkisesti ulospäin mm. konsertein ja soitinesittelyin. Myös opettajien täydennyskoulutus on opiston agendalla. Tulevaisuuden mahdollisuuksina opisto pitää laatua niin opetuksessa kuin opettajissa sekä yhteistyötä vanhempien ja muiden tahojen (koulut, seurakunta, kansalaisopistot ja päiväkodit) kanssa. Uhkina koetaan talous, opetuksen liukuminen pois klassisesta musiikista ja oppilaiden pitkäjänteisen sitoutumisen heikentyminen monipuoliseen opiskeluohjelmaan, esimerkiksi orkesterityöhön.

Haastattelu: Ilmo Pokkinen 11.3.2009

<http://www.mlimo.fi/>

3.5 Vantaan musiikkiopisto

Vantaan musiikkiopisto on täyskunnallinen suuri musiikkiopisto. Päätoimisia opettajia opistolla on 67 ja sivutoimisia 21. Toimintamenoista noin puolet tulee valtionapuna, vajaa neljännes kunnan (22 %) avustuksena. Reilu neljännes (28 %) tuloista kertyy oppilasmaksuista. Vantaan musiikkiopisto huolehtii myös kunnan musiikkiluokkien soitonopetuksesta osana perustoimin-taansa. Lisäksi se tarjoaa avoimen osaston. Siinä opiskelijat otetaan sisään ilmoittautumisjärjes-tyksessä ilman ikä- tai kuntarajoituksia. Tällöin opiskelijat eivät myöskään ole sidottuja taiteen perusopetuksen tavoitteisiin tasosuorituksineen.

Opiskelijoita Vantaan musiikkiopistossa on kaikkiaan vähän yli 1600. Opistolla on klassisen musiikin rinnalla vahva pop/jazz-osasto ja kehittyvä kuorotoiminta. Pop/jazz-musiikkia opete-taan hieman vajaa 10 % kokonaistuntimäärästä (43 600 tuntia vuodessa). 90 % on klassisen mu-siikin opetusta. Päätoimisia opettajia on 67 ja sivutoimisia opettajia 21. Opettajien rekrytointi on helppoa pääkaupunkiseudun tarjonnasta johtuen. Seuraavien viiden vuoden aikana tavoitteena on palkata lisää opettajia varhaiskasvatukseen, kamarimusiikkiin ja yhtyesoittoon, kuorotoimin-taan sekä maailmanmusiikin ja rytmimusiikin opetukseen. Kasvu on siten tulossa pääasiassa kansanmusiikin, maailmanmusiikin ja rytmimusiikin osuuteen opetuksessa klassisen säilyessä entisellään. Tämä tarkoittaisi myös opiskelupaikkojen määrän lisääntymistä. Opistolla on myös

toiveissa lisätä yleisen oppimäärän mukaista opetusta ja laajentaa opetustarjontaa aikuis- ja ikääntyneen väestön pariin.

Oppilaitos pitää vahvuuksinaan monipuolisuutta, opettajien ammattitaitoa sekä kuoro- ja puhallinorkesteritoimintaa. Haasteina oppilaitos kokee ryhmäopetuksen toteuttamisen, tilakysymyksen sekä alle 10-vuotiaiden opetuksen ja valmennuksen. Tulevaisuuden mahdollisuuksina oppilaitos näkee laajan oppimäärän joustavuuden erilaisten opiskelijoiden oppimispolkujen kautta, opetuksen sisältöjen uudistamisen ja yleisen oppimäärän vaihtoehtoisena opiskelumuotona. Uhkiksi oppilaitos kokee kunnan rahoituksen jatkuvuuden. Lisäksi opettajat eivät ole kovin halukkaita täydennyskoulutukseen. Opisto myös kokee kilpailevansa opiskelijoiden, myös potentiaalisten opiskelijoiden vapaa-ajan käytöstä. Ehkä juuri tästä johtuen paine opiskelusiältöjen muutokseen on varsin suuri, minkä oppilaitos niin ikään kokee uhkana. Sisään pyrkivien opiskelijoiden määrä on viime vuosina hieman vähentynyt, vaikkakin taso on noussut. Näissä näkymissä tarvitaan vahvaa ja innostavaa johtajuutta ja hyvän julkisuuskuvan ylläpitämistä ja houkuttelevuutta esimerkiksi näkyvällä konsertti- ja projektitoiminnalla.

Haastattelu: Monna Relander 4.2.2009

<http://www.vantaa.fi/musiikkiopisto/>

3.6 Kirkkonummen musiikkiopisto

Kirkkonummen musiikkiopisto on kaksikielinen täyskunnallinen keskiuuri musiikkiopisto, jossa taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän lisäksi voi opiskella aikuisosastolla. Kokonaiskustannuksista valtionosuus kattaa n. 42 %, kunnan avustus 35 % ja oppilasmaksut 23 %. Musiikkiopistossa on opiskelijoita noin 800 ja vuosittainen opetustuntimäärä on reilut 13 000. Opetuksesta klassista musiikkia on 88 %. Loput opetustunnit ovat musiikkileikkikoulu. Päätoimisia opettajia on 20, ja sivutoimisia 13.

Kirkkonummella on aloitettu kokeellisesti lukuvuonna 2008–09 avoimen osaston soiton yleisen oppimäärän ryhmäopetus. Opetusta annetaan 15 kertaa lukukaudessa 30 minuutin jaksoissa jousisoittimissa, kitarassa, rumpusetissä ja musiikkiteknologiassa.

Oppilaitos pitää vahvuuksinaan henkilökuntansa ammattitaitoa, opiskelijoiden mahdollisuudet yksilöllisiin oppimispolkuihin sekä kasvavan väestöpohjan. Toisaalta ruotsinkielen taitavista opettajista on pulaa, ja kunnan tuen kasvu väestömäärän kasvaessa ei ole varmaa, mikä voi estää opetustoiminnan laajentumista ja monipuolistumista. Myös tilakysymys ja oppilaiden kilpaileva harrastustoiminta luovat haasteita.

Haastattelu: Nina Rissanen 26.2.2009

<http://www.kirkkonummi.fi/musiikkiopisto>

3.7 Jokilaaksojen musiikkiopisto

Jokilaaksojen musiikkiopisto on kuntayhtymän omistama keskisuuri musiikkiopisto, joka toimii seitsemän pohjoispohjalaisen kunnan alueella.

Musiikkiopiston kokonaiskustannuksista valtionosuus kattaa n. 50 %, kunnan avustus 40 %, oppilasmaksut 9 % muun rahoituksen ollessa 1 %. Opiskelijoita musiikkiopistossa on noin 630 ja vuosittainen opetustuntimäärä noin 17 640, josta klassisen musiikin osuus on noin 478 viikkotuntia ja kansanmusiikin osuus on n. 17 viikkotuntia (= 3,5 %). Lisäksi oppilaitoksessa opiskelee 200 musiikkileikkikoululaista. Päätoimisia opettajia on 19, ja sivutoimisia 9.

Musiikkiopistossa toimii sekä aikuisosasto että avoin osasto, jossa opiskelun tavoitteet ovat väljemmät ja jonka oppilasmaksu on valtion tukemaa laajan oppimäärän mukaista opetusta kalliimpaa. Opistossa on mahdollista opiskella myös sävellystä ja musiikkiteknologiaa.

Oppilaitos pitää vahvuuksinaan opettajien korkeata koulutustasoa, tasokasta perusopetusta sekä laajaa ja monipuolista koulutustarjontaa. Haasteisiin kuuluvat kuntatalouden vaikea tilanne, uuden työvoiman rekrytointi (musiikkileikkikoulu, matalat vasket) ja kuntien aluepoliittiset päätökset. Tulevaisuuden mahdollisuuksinaan oppilaitos pitää ryhmäopetuksen kehittämistä, uusien pedagogisten innovaatioiden mahdollisuuksia ja monitaiteellisia produktioita.

Haastattelu: Heidi Veikkola 23.4.2009

<http://www.jlmo.fi/>

3.8 Keravan musiikkiopisto

Keravan musiikkiopisto on yksityinen keskisuuri musiikkiopisto. Opisto tekee yhteistyötä perusopetuksen ja lukion kanssa. Klassisen musiikin lisäksi, jossa erityisalueena on barokkimusiikki, opetetaan pop/jazz-musiikkia ja kansanmusiikkia. Musiikkiopiston kokonaiskustannuksista valtionosuus kattaa n. 49 %, kunnan avustus on 15 % oppilasmaksujen ollessa 36 %. Opiskelijoita musiikkiopistossa on noin 960 ja vuosittainen opetustuntimäärä noin 18 700. Pop/jazz-musiikin opetustuntimäärä on 2700 (14 %); loput opetuksesta on klassista musiikkia. Päätoimisia opettajia on 18, ja sivutoimisia 33.

Keravan opisto on ollut edelläkävijä musiikkiopistojen varhaiskasvatuksen saralla. Se ryhtyi ensimmäisenä opistona pitämään musiikkileikkikouluja päiväkodin tiloissa keskellä lapsen päiväkotipäivää. Yhteistyö kunnan kanssa on laajentunut siten, että toiminta kattaa lähes kaikki kaupungin päiväkodit.

Keravan musiikkiopisto pitää vahvuuksinaan erikoisosaamistaan ja toimintatapojaan varhaisiän musiikkikasvatuksessa ja valmennusopetuksessa sekä pop/jazz-opetustarjontaansa. Haasteisiin kuuluvat talouden lisäksi ryhmäopetuksen ja aikuisopetuksen kehittäminen, joita molempia on jo lisätty. Tulevaisuudessa opisto näkee mahdollisuuksia varhaisiän musiikkikasvatuksessa,

valmennusopetuksessa ja aikuisopetuksessa. Uhkina koetaan rahoituksen riittämättömyys ja siitä seuraava oppilasmaksujen kasvu ja oppilaiden eriarvoistuminen sekä epätarkoituksenmukaiset toimitilat.

Haastattelu: Eeva Viitasalo-Korolainen 28.5.2009

<http://www.keravanmusiikkiopisto.fi/>

3.9 Vuosaaren musiikkikoulu

Vuosaaren musiikkikoulu on kannatusyhdistyksen ylläpitämä taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän puitteissa toimiva oppilaitos, joka ei nauti valtionapua, mutta jota kaupunki avustaa. Toimintamenot katetaan suurelta osin oppilasmaksuilla, ja hallintotyötä hoidetaan osittain talkootyönä. Oppilaitos on perustettu 2005 Itä-Helsingin alueella, jossa tuettua musiikinopetusta on lapsille tarjolla vähemmän kuin muualla Helsingissä (Sariola 2006, 55). Koulu hakee aktiivisesti uusia toimintamuotoja ja yhteistyökuvioita. Oppilaitos on pieni: päätoimisia opettajia on kaksi ja sivutoimisia viisi. Oppilasmäärä ja opettajien lukumäärä kasvavat lukuvuosittain.

Opiskelijoita on tällä hetkellä 180, opetustunteja vajaan 2700 vuodessa. 58 % opetuksesta on klassista musiikkia, 26 % pop/jazz-musiikkia ja loput 16 % kansanmusiikkia. Opetussoittimet ovat piano, viulu, sello, kitara, sähköbasso, rummut ja pop/jazz-laulu. Oppilas voi valita opetustarjottimesta yksilöopetusta (30 min viikkotunti sekä kausittaiset ryhmätunnit) tai pienryhmäopetusta 2–4 oppilaan ryhmissä (opetusaika 15 min oppilasta kohti). Bändikoulussa ryhmäkoko on 5–7 ja opetusaika 60 min, kantele- tai nokkahuiluopetuksessa ryhmäkoko on 7–12 ja opetusaika 45 min. Lisäksi musiikkikoulussa toimii kouluikäisten kuoro. Muskareissa ja soitinvalmennuksessa ryhmän koko on 7–12 lasta ja opetusaika 30–45 min. Tavoitteena on yhdistää muskari-toiminta päiväkotien päivittäiseen toimintaan.

Vuosaaren musiikkikoulun ideologiaan kuuluu, että oppilaille ei ole pääsykokeita. Opetus on silti tavoitteellista ja Helsingin kaupungin kulttuuri- ja kirjastolautakunta on hyväksynyt oppilaitoksen opetussuunnitelman. Edistyneimmille tarjotaan etenemismahdollisuudet Itä-Helsingin musiikkiopistoon ja Pop & Jazz Konservatorioon yhteistyösopimusten puitteissa. Vastaavasti kummastakin oppilaitoksesta voi siirtyä yleisen oppimäärän opiskelijaksi Vuosaaren musiikkikouluun, jos laajan oppimäärän opiskelu ei jostain syystä suju.

Vuosaaren musiikkikoulun mielenkiintoinen innovaatio on kunnan rahoittaman koululaisten iltapäiväkerhon järjestäminen. Siellä koulutetut suzuki-opettajat opettavat viulunsoittoa yhdelle oppilaalle tai oppilasryhmälle useita kertoja viikossa luontevasti muun toiminnan ohessa. Näin kotiharjoittelua ei tarvita, ja harjoittelu on jatkuvasti pätevän opettajan ohjaamaa. Iltapäiväkerho on saavuttanut suuren suosion, ja pienten oppilaiden oppimistulokset ovat lupaavia.

Vahvuksinaan Vuosaaren musiikkikoulu pitää pääsykokeettomuutta, oppilaslähtöistä tavoitteenasettelua ja riittävän pientä kokoa ja opettajakunnan sitoutumista. Haasteita tuottavat hallinnon osittainen hoitaminen talkoopohjalta, yhteistyön aloittaminen päiväkotien kanssa ja yhteistyön kehittäminen yhteistyöoppilaitosten kanssa. Tulevaisuuden mahdollisuuksiin kuuluu fuusi-

oituminen yhteistyöoppilaitoksen kanssa, ja erityisesti toiminnan laajentaminen määrällisesti maahanmuuttajien pariin. Uhkana on vähäistenkin avustusten loppuminen.

Haastattelu: Liisa Winberg 23.2009.

<http://www.vuosaarenmusiikkikoulu.net>

4 MONIPUOLISTUVA KOULUTUSTARJONTA JA YHTEISÖLLISYYS

4.1 Musiikin eri lajit: vastakkainasettelua vai rauhallista rinnakkaineloa?

Vuonna 2008 klassisen, rytmi- ja kansanmusiikin opetusosuudet musiikkiopistossa olivat 89 %, 8 % ja 3 % (Pohjannoro & Pesonen 2009; ks. myös Kiuttu & Murto 2008). Kahdessa haastattelujen oppilaitoksessa rytmimusiikin opetusosuus on reilusti yli 10 %, kahdessa osuus oli lähellä 10 prosenttia, ja loppuissa viidessä opistossa rytmimusiikin ”paine” oli tunnistettu ja arvioitiin yhä kasvavaksi.

Rehtorit näkevät päivittäin työssään nuorison käyttäytymisen ja arvostuksen muutokset. Nuoret eivät useinkaan arvota musiikin lajeja akselilla klassinen–rytmi, vaan liikkuvat sujuvasti eri genreissä. Monissa opistoissa liikutaan ohjelmistotasolla joustavasti yli genererajojen puolin ja toisin. Edellä kirjatut prosenttiosuudet kertovat näin ollen opetuksen perussuuntauksen, ja käytännössä myös opettajan tai toimen tyyppin. Opetuksen sisältö ja tunneilla soitettavat ohjelmistot liikkuvat haastattelujen mukaan kuitenkin yli genererajojen: klassisella puolella soitetaan rytmimusiikkia ja päinvastoin.

Mutta olisi silti hirveän tärkeätä, että koetaan molempia [klassista ja rytmimusiikkia]. Meillä on esimerkiksi yleensä semmoinen konserttiviikko, että jokainen tulee soittotunnin sijasta saliin esiintymään. Ja viimeksi siellä oli ihan kaikkea sekaisin, kenellä sattui olemaan kello viisi soittotunti. Siellä oli klassisia soittajia ja bändejä. Minusta oli hauska seurata, kun se bändikin, aika hurjasti pukeutuneet kundit, kun joku soitti jotain klassista sonaattia, niin ne svengasivat hirveän innokkaasti siinä mukana. Että nekin varmaan kokivat, että kaikki musiikki on arvokasta. Ja juuri se, että pitää olla erilaista. Ja jokainen löytää sen omansa. Minun mielestäni ei pidä enää asettaa niitä jotenkin sillä tavalla [vastakkain]. Jokainen tekee sen valinnan toisin sanoen itse. Että minä en oppilaitoksena tai rehtorina sitä tekisi. (Oppilaitos I)

Mutta ei me puhuta erikseen genreistäkään. Juuri tämän vahvan pop/jazz-opetuksen vuoksi meillä on hirveän hyvä integraatio. Että meidän nuoret kyllä hyvin joustavasti pystyvät siirtymään tai saavat opetusta myös pop/jazz -puolella. Pop/jazz -puolelta tulevat, juuri hiljattain yksi oppilas, laulaja, ilmoitti, että haluaa klassista lauluopetusta. Että hän saisi vahvemman pohjan. Elikkä he ovat, nuoret, itse tiedät, lähtökohtaisesti paljon joustavammin cross-over-tyyppiä kuin meikäläiset jotka on jo ihan täysin...[---]

No sitten sinä vähän jo viittasitkin tähän rytmimusiikki–klassinen musiikki-erotteluun, että miten sinä näet sen, tämän jaottelun relevanssin? Viiden, kymmenen vuoden kuluttua?

Häviää lopullisesti.

Millä tavalla se häviää?

Tämä maailma on cross-over-maailmaa, ja nimenomaan nämä nuoret, tämän päivän oppilaat, heillä ei ole minkäänlaista ymmärrystä tämmöiseen lajitteluun. He eivät ehkä tunne koko sanaa klassinen musiikki, siinä mielessä kuin me tunnetaan. Meillehän se on arvo, hyvin voimakas arvolataus. Niin kuin muutenkin klassinen musiikki. (Oppilaitos E)

Monet informantit näkivät rytmimusiikin keinona ylläpitää soittoharrastusta silloin, kun motivaatio alkaa muutoin laskea.

Ja yksi mitä meillä on, meillä on tämmöinen rytmimusiikin projekti ollut monivuotinen. Se on kantanut kyllä hyvää hedelmää. Että opetus on monipuolistunut, ei ole vaan Aaronia ja etydiä ja näitä. Meillä ovat pianistit saaneet vapaata säestystä hyvin paljon eri opettajilta. Ja meillä on ollut pianossa improvisaatiokoulutusta. Nyt oli koko henkilökunta, jotka halusivat tämmöisen rytmimusiikin pitkän kurssin.

Siis olivatko kaikki nämä, improvisaatio ja vapaa säestys henkilöstökoulutusta?

Oli, joo. Ja kitaristit ovat saaneet vapaan säestyksen opetusta. Nyt saivat viulistit jazzviulukoulutusta. Että tämä [vapaan säestyksen] henkilö, että se on hirveän hyvä. Minä olen kuullut opettajilta, että he käyttävät sitä [saatua koulutusta] myös opetuksessa. Eli siellä lomassa niin kuin. Että se on kauhean kiva, että on erilaista musiikkia. Että siellä on tapahtunut, minä toivon että tämä jatkuisi tämän kehitys. Sisällöllinen monipuolistuminen. (Oppilaitos A)

Rehtoreiden suhtautuminen rytmimusiikkiin on yleensä positiivinen. Useimmissa tapauksissa klassisen musiikin preferenssi on kuitenkin luettavissa rehtoreiden puheessa:

Jos me lisätään kevyttä puolta siis, siis rytmimusiikkia, niin se on jostain pois. Eihän me lisää saada mistään. Se on klassiselta pois. Ja silloin se on selvä, että klassisen musiikin tuntemus ja sen tunteminen läheiseksi, sen harrastajamäärä pienenee. Jolloin ne myös lähtijät eteenpäin klassiselle puolelle vähenee. Minä vain näen sieluni silmin, aina kun meillä on kahvilakonsertteja, joita nämä kevyen puolen ihmiset pitävät: nuoret tytöt kun ne ovat siellä bändin taustalla tai vapaasäestää, niin kun niillä on mikki ja ne pääsevät vähän laulamaan. Ne on taivaassa, ne on prinsessoja kun ne laulavat. Ja kaikki nämä jutut, että ”tämä on helppoa”, ”tämän kaikki osaa”, televisiosta tulee, niin ne vahvistaa sitä. Se on valtavaa kyllä. Ja samoin kun meillä annetaan sivuaineita, niin lähes poikkeuksetta on, että jos sinulla on pääaineena vaikka piano tai oboe ja sivuaineena sähkökitara, niin vuoden kahden päästä vanhemmat ilmoittaa, että Ville haluaa soittaa vain kitaraa. Että sen takia tässä pitää olla valveilla. (Oppilaitos A)

Kaikki informantit haluavat säilyttää klassisen musiikin opetuksen oppilaitoksessaan, jopa siinä määrin, että rytmimusiikin ”osaston” perustamiseen tai jopa tietyn opettajan toimen muuttaminen rytmimusiikin puolelle työntekijän vaihtuessa on varsin korkea kynnyks:

Kyllä riittää [pyrkijöitä, klassiseen musiikkiin]. Kyllä riittää. Että toki, jos minä saisain jostakin taivaan lahjana lisää tunteja riittävästi, niin kyllä minä varmaan perustaisin rytmimusiikin osaston.

Onko tunkua, semmoisia jotka nimenomaan haluaisi soittaa sitä?

Ihan varmasti olisi. Ihan varmasti olisi, kyllä. Mutta minä en näe että minä ikään kuin lakkauttaisın klassisen musiikin, tai muuta. Että ei sieltä voi ottaa pois. Ja sielläkin on vielä omia tarpeita, nimenomaan näiden orkesterisoitinten kannalta, että saataisiin mahdollisimman toimivat orkesterit. Täytyy nyt yksi sarka hoitaa ainakin kunnolla. (Oppilaitos D)

Yhdessä haastattelussa musiikkiopistossa ei ollut käytännössä juuri ollenkaan rytmimusiikin opetusta – kansanmusiikin opetusta kylläkin. Tämä johtui seudun kulttuurisista erityispiirteistä pohjoisen lestadiolaisalueilla. Yleisesti ottaen rehtoreilla on suuri valta siihen, kuinka suureksi rytmimusiikin osuus opistoissa kasvaa.

Ja mistä se on kiinni että se [klassisen musiikin osuus] pidetään vahvana?

Se on kiinni rehtorista.

Niin, että rehtorista ja sitten ehkä sisäänpyrkijöistä?

Siis, kyllä. Mutta me ohjaamme sieltä. Tietysti rehtorista, mutta myöskin johtokunnasta ja hallituksesta. Mutta ei meillä ole mitään paineita sieltä ole. Että kyllä se on pitkälti rehtorin kädessä, että mitä hän tekee. Kollega tuossa A:ssa toimi niin, että se konservatorio muuttui melkein pop/jazz-konservatorioksi välittömästi. Piti omista mielihaluista pitkälti kiinni. Minä ymmärrän sen, että joku lähtee [rytmimusiikin linjalle], se on niin helppo tie. Mutta se on tosi kova haaste, ja pelkään että monet taipuvat. Eli valitsevat sen helpomman, tämän rytmimusiikin. (Oppilaitos A)

Klassisen musiikin opetus näyttäytyy rehtoreiden puheissa välillä altavastaajan asemassa, huolimatta sen suhteellisesta määrällisestä valta-asemasta. Huoli kiinnostuksen hiipumisesta klassiseen musiikkiin on yleinen. Erityisesti viulu ja piano ovat menettäneet suosiostaan suhteessa niiden aiempaan valta-asemaan yleisimpinä musiikkiopistosoittimina. Monissa vastauksissa tulee kuitenkin esiin myös usko klassisen musiikin vetovoimaan myös tulevaisuudessa. Seuraava sitaatti on klassiseen musiikkiin keskittyneestä opistosta, jossa rytmimusiikin osuus on kasvussa ja suhtautuminen rytmimusiikkiin avointa:

Joo, kyllä se klassisen musiikin asema tulee sinänsä säilymään. Minä en usko, että tuo musiikin tyylilajikysymys huonontaa opiskelijoiden halua kehittyä taidoissa. Että monillakin pop/jazz-orientoituneilla ihmisillä siinä kun 15–16 vuotta tulee mittariin, niin ne yhtäkkiä alkaakin kiinnostumaan, että ”hetkinen, mitäs olikaan klassisella puolella tarjolla”. Ja todella ihmeellisiä säveltäjälöytöjä sen ikäisille tulee, että ”hetkinen, oletko kuullut tällaisesta Bartókista koskaan, että tämäpä on mielenkiintoinen”. Että sieltä se lähtee sitten. Kyllä minä ymmärrän sen huolen toisaalta, klassisen musiikin puolesta. Tietysti on vaikea kovin pitkälle tulevaisuuteen arvioida, että kuinka kauan meillä sinfoniaorkesteri on muotona. Sehän on jo niin pitkään historian varrella kulkenut kokoonpano. Ja paljonhan sinfoniaorkesterit soittavat viihdettä ja popmusiikkia, ja tarvitsevat sen laadun osaamista sitten. (Oppilaitos C)

Eroja informanttien välillä on sen suhteen, kuinka suureksi ja millä tavoin rytmimusiikin osuuden halutaan kasvavan, ja kuinka suurena huolena rehtorit klassisen musiikin supistumisen kokevat. Seuraavassa ensimmäinen sitaatti on opistosta, jossa rytmimusiikin osuus on hyvin pieni toisen katkelman ollessa opistosta, jossa on kohtalaisen suuri rytmimusiikin opetusosuus ja yleisesti myönteinen suhtautuminen tähän genreen.

Mutta kyllä näköpiirissä on, että klassinen musiikki tulee olemaan tiukalla. Että oppilaspalautteeseen on joskus tällaisia viestejä tullut että ”lisää konsertteja missä on meininkiä” ja ”lisää rock’n rollia”. Meilläkin on laulupuoli menossa siihen että se on melkein, varmasti vähän yli puolet kevyen puolen laulua. Että kyllä tällainen viihteen paino, tai tällainen tunku meidän taloon on hirveän kova. Ja jotkut opistothan antavat periksi. Tiedän että siellä vaihdetaan nämä vanhat virat, ne menevät kevyelle puolelle, rytmimusiikkiin. (Oppilaitos A)

Ja meilläkin on minun mielestäni havaittavissa esim. jousipuolella niin, että voidaan olla huolestuneita. Että se on vähentynyt ihan hurjasti. Meillä on vaikeuksia saada pitemmällä olevia soittajia, kun ei niitä oikein ole... (Oppilaitos I)

Pop/jazz-musiikin suhteellisen osuuden lisääntyminen musiikkiopistojen opetustarjonnassa näyttäisi tämänkin selvityksen perusteella olevan selviö. Tapahtuuko tämä klassisen musiikin absoluuttisen määrän pienenemisellä, mikä paikoin on jo asiointi, riippuu yhtäältä valtion tai kuntapäätäjän kulttuuritahdosta ja toisaalta rehtorin rekrytointipolitiikasta. Mikäli opistot eivät saa lisärahoitusta, osa klassisen musiikin opetusviroista tulee siirtymään pop/jazz-musiikin viroiksi ja klassisen musiikin absoluuttinen opetustuntimäärä pienenemään.¹

Meillä on sellainen tilanne, että meillä on kitaransoiton opettajan virka tulossa auki, ja me muutettiin se jo pop/jazz-opettajan viraksi. Vaikka me toivommekin siihen ihan saavamme kitaristin opettamaan.

Siiis klassisen kitaristin?

Molempia, sekä sähkö- että klassista kitaraa. Se on se toive. Ja lisätoive on tietysti se, että hän voisi vetää vaikka bändiä. [– – –] Meilläkin kun tuossa jää varmaan kohta eläkkeelle [klassinen] pianonopettaja, niin kyllä kaks kertaa mielestäni, että pistänpö pianon virkaa enää auki. Tai muuttaako sen semmoiseksi monipuolisemmaksi. Kyllä hyviä pianisteja totta kai tarvitaan. Ja se pitää olla kyllä se, sehän on mahdoton toimia musiikkiopiston, jos siellä ei ole pianon opetusta ja opettajaa. [Naurua.] Tämä oli ehkä aika rajusti sanottu. (Oppilaitos C)

Että tavallaan uuden viran perustamisessa se tarkoittaa sitä että se on pois sitten...?

Joo, kyllä se melkein on niin, että tällä hetkellä on niin päin, että se on pois klassisesta. Sen takia sitä ehkä on niin vitkutellut sitä asiaa, kun ei ole halunnut tehdä sellaista ratkaisua. Että on odottanut, että jos saataisiin kuitenkin lisärahoituksella, se... [– – –] Minä näen tämän niin, että meillä on käynyt juuri näin. Että se rytmimusiikki on ottanut niitä tunteja, jotka on aikaisemmin ollut klassisessa musiikissa, koska ei ole pystytty muuten kasvamaan. Ja se on ihan totta, että se olisi voinut, tai jos olisi tullut lisärahoitusta, niin ei olisi tarvinnut karsia siitä klassisesta. Mutta toisaalta, se on ihan vaikea sanoa, meneekö se ihan yksi yhteen. Että lapsi, joka on ylipäänsä kiinnostunut musiikkiharrastuksesta, niin osa nyt voi vaan olla suuntautunut nyt sitten toisin. Että jos meillä ei olisi sitä pop/jazz-osastoa, niin ehkä ne soittaisivat pianoa klassisella puolella.

¹ Vanhasen II hallituksen hallitusohjelman mukaisesti taiteen perusopetuksen musiikin valtionosuustunteja korotettiin merkittävästi 2009 lopulla. Opetusministeriö otti ensimmäisen kansanmusiikkia opettavan musiikkiopiston valtionosuuden piiriin. Samassa yhteydessä monien, joidenkin tässäkin selvityksessä mukana olleiden opistojen, valtionosuustunteja lisättiin merkittävästi. (Opetusministeriö 2009a.)

Minä en osaa sanoa... Meillä on laulussa vähän vaikeuksia saada klassisen laulun opettajan tunteja täyteen, mutta pop/jazziin on hirveä tunku. Mutta samat laulajat ne varmaan, ehkä, en minä tiedä... Olisi... Se ei välttämättä vie, se vaan suuntautuu eri tavalla... Että vaikea sanoa. Mutta sitten on se ilmiö, että meillä klassisesta siirrytään pop/jazziin. Että se on vielä tyyppisempi, että halutaan vaihtaa. Eli samat lapset sitten lopuksi, ne vaan valitsee eri tyylin. (Oppilaitos I)

4.2 Yhtye- ja orkesterisoitto sekä ryhmäopetus

Ryhmäopetuksen, vapaan säestyksen ja improvisoinnin ja pop/jazz-puolen opetus oli määrältään 1990-luvulla vielä varsin vähäistä. Vaikka yhteisosoitto kuului jo opetussuunnitelmaan ja sen arveltiin olevan melko yleistä (Heino & Ojala 1999), ei sen määrällinen kattavuus koko oppilaitosten oppilasmäärän tasolla liene kuitenkaan ollut kovin peittävä: vain pienehkö osa musiikkioppilaitoksissa opiskelevista harjoitti vielä 1990-luvulla ryhmämusisointia.

Nykyisin soitonopetus on yhä useammin muutakin kuin opettajan ja oppilaan kahdenkeskinen tapaaminen viikoittaisine soittotunteineen. Yhä enemmän opetusta annetaan myös ryhmissä, saman opettajan samanikäisten oppilaiden ryhmätunneilla. Käytäntö ei ole tosin vakiintunut. Joissakin opistoissa sen toteutus koetaan hankalaksi, koska vanhemmat vaativat lukukausimaksuille vastinetta peläten ryhmätuntien vievän liikaa aikaa yksittäisopetukselta. Tosiasiassa ryhmätunti ei juuri vähennä yksittäisopetuksen määrää, kun useammalta oppilaalta nipistetään tunnista silloin tällöin esim. 10 minuuttia, kertyy tästä yhteensä tuntiresurssi ryhmätunnille. Parhaimmillaan ryhmätunnit toimivat sekä soitinpedagogisesti että motivaation kannalta erittäin onnistuneesti. Lapset oppivat paljon myös toisiltaan, ja ryhmään osallistuminen pitää kiinnostusta yllä vaikeampina hetkinä.

Ja siitä lähti se kehitys, että me lähdettiin innovoimaan, että jos sinulla on oppilasta kohden 35*45 minuuttia, niin se on tuhansia minuuotteja. Niin opettajallahan on täysin se valta järjestää se minuuttimäärä uudella tavalla. Elikkä meillä tehdään luokkakohtaisesti yhteismusisointia, ja viikoittain tällä minuuttiperiaatteella. Näpsäistään kolme tai viisi minuuttia, siitä tulee...

Että joku rehtori pelkää sitä vanhempien reaktiota. Teille ei ole tullut semmoista?

Me ollaan otettu se heti huomioon. Koska me ollaan sitten heti lähdetty innolla todistelemaan, että lapsihan saa miljoona minuuttia enemmän. Ja sitten se vuorovaikutuksellisuus, että jos katsotaan, mihin perustuu peruskoulun opetus: luokkaopetukseen, miksi se on katsottu hyväksi. Koska ne lapset saavat toisiltaan jotain. Ja lähtökohtaisesti ihminen on sosiaalinen eläin. Että loppujen lopuksi tämä yksinään soittotunnilla käyminen on aika kummallinen tapa opiskella. Ja varsinkin pienten lasten kanssa. (Oppilaitos E)

Ryhmäopetuksen merkitys korostuu yleisen oppimäärän mukaisessa opetuksessa, mutta moni rehtori pitää sitä myös laajassa oppimäärässä tärkeänä. Ryhmäsoittoa ei nähdä ensisijaisesti säästönäkökulmasta, vaikka se käytännössä voi olla yksilöopetusta halvempaa. Sitä perustellaan lähes yksinomaan motivoivana tekijänä, ja ennen kaikkea alkeisopetuksessa. Kaksi rehtoria tuo esiin muitakin pedagogisia näkökohtia ryhmäopetuksen eduista: oppiminen tapahtuu monesti helpommin vuorovaikutuksessa, ja oppilaat oppivat myös toisiltaan.

Meillä on jo paljon tapahtunut sitä, että... Minä olen aina puhunut tästä, että meillä pitäisi olla monia teitä musiikkiin, eli opetuksen eriyttäminen. Tai saada erilaisia opetusmetodeja, pienryhmäopetusta, kamarimusiikkia lisää, erityyppistä, ja oppilaiden vaihtoa. Minusta tämä on liian kaavamaisista tämä meidän opetus. 45 minuuttia yksilötuntia, ja käydään siellä tunnilla ja mennään kotiin. Ja tähdätään tutkintoon. Se on pikkuisen liian tutkintokeskeistä tämä meidän toiminta. Että hirmuhyvä esimerkki oli, kun minä olin ystävyyskoululla vierailulla, niin kukaan ei soittanut yksin. Kaikki esiintyivät aina yhdessä. Kun meillä keskitytään tähän yksilöosaamiseen. Meillä on nyt pikkuisen virinnyt tällainen pienryhmäopetus. Enkä tarkoita talouden takia, vaan siksi, että olisi erilaisia teitä erilaisille oppijoille. (Oppilaitos A)

Yhtye- ja orkesterisoitto näyttäisivät olevan tällä hetkellä varsin hyvin toimiva ja parhaimmillaan myös suosittu musisoinnin tapa: ”Ja se on se juttu, että pitää olla bändi. Sehän on trendi.” Kaksi rehtoria oli tutustunut ulkomaisiin, mm. tanskalaiseen, oppilaitoksiin, joissa opetus suurelta osalta tapahtui ryhmissä. Samoin Venezuelan Il sistema -musiikkikasvatusjärjestelmä perustuu pitkälti yhteissoittoon (ks. esim. Kylänpää 2008). Resurssien levittäminen ryhmäsoittoon mahdollistaa ohjatun harjoittelun, mutta ei kuitenkaan vie kaikkea yksilöopetusta. Suomessa on pitkään vallinnut yksilöopetuksen painotus, mutta tilanne on selkeästi muuttumassa.

No tietysti nyt sitten se että, minusta se oli ihan hauska ajatus... Että vaikka en silloin yhtään ymmärtänyt sitä, kun meillä oli Tanskasta yhdeksänkymmentäluvun lopussa meidän ystävyyskunnan musiikkiopiston rehtori vierailulla, ja että kun hän sanoi, että heillä ei ole ollenkaan piano-opetusta heidän opistossa, että heillä on vaan näitä orkesterisoittimia. Että musiikkiopiston tehtävähän on saattaa yhteen soittajia, jotta voidaan järjestää yhteismusisointia. Ja minä pianistina olin hieman silmät ymyrkäisinä. Mutta se jäi vähän takaraivoon. Ja sitten tajusin, että se on ihan totta: meidän tehtävähän on saada niitä ihmisiä tänne, jotta me saadaan näitä orkestereita ja yhtyeitä yhteen, ja musisointia, yhdessä tekemistä ja semmoista. Se on itse asiassa aika hieno ajatus, että soittotaito on tietenkin se... Tai siis että siitähän juuri tulee se motivaatio saada se soittotaito niin hyväksi, jotta voi soittaa yhdessä ja nauttia siitä muitten kanssa. Että kääntääkin se juttu näin päin. Ja tämä on ehkä asia, johon tulevaisuudessa pitää yhä enemmän kiinnittää huomiota. Että alusta alkaen on sitä yhteissoiton mahdollisuutta, ja miten se sitten se soitto-opetus ja musiikin perusteet tukevat tätä. Pitkään mentiin niin päin, että se oli pakollinen se yhteissoitto, ja oma soitto oli se tärkein, ja muut jutut olivat sellaista maustetta siinä. Mutta nyt jotenkin se musisointi ja yhdessä tekeminen... Ja yhteisöllisyydestä puhutaan paljon. Minä luulen et se voi olla se vahvuus myös pitää ne lapset myös motivoituneina harrastuksessa, ja siitä voi tulla se elinikäinenkin harrastus, kun saa siitä niitä ystäviäkin siitä harrastuksen piiristä. (Oppilaitos I)

Enemmän tai vähemmän rivien välistä rehtorien vastauksissa voidaan tulkita epäilystä sen suhteen, että ryhmäopetus uhkaa sellaisen osaamisen saavuttamista, joka aikanaan riittäisi ammattiin aikoville:

Jossa [ryhmässä] on mukava olla, ja se suoritus ei ole niin tärkeä. Vaan se, että meillä on mukava olla ja että ollaan yhdessä. Joka on mielestäni yhtä tärkeä puoli meistä. Mutta totta ettei siitä ei välttämättä sitten kasva korkeasti osaavia ammattilaisia. (Oppilaitos F)

Kaikki rehtorit olivat sitä mieltä, että kaikki soitonopettajat tarvitsevat tulevaisuudessa ryhmäopetustaitoja, ja että tämä osaaminen ei ole tällä hetkellä riittävää. Ainoastaan musiikkileikki-koulun opettajat – ja musiikin aineenopettajan koulutuksen saaneet hallitsevat riittävässä määrin ryhmäopetuksen.

Kaikkeen muuhun [koulutuksen tuottamaan osaamiseen] minä olen [tyytyväinen], mutta edelleenkin siinä on iso kynnyks, että opettajat eivät hallitse ryhmäopetustaitoa. Enkä tarkoita tällä sitä, että opetuksen pitäisi painottua enemmän ja enemmän ryhmäopetukseen, mutta... Tarkoitan sitä, että siinä opiskelun alkuvaiheessa lasta motivoi se, että on kavereita siinä samassa jutussa. Tietyn ikäiset lapset, sellaiset alaluokkien ikäiset ja alle kouluikäiset, niin jotenkin opettajilla ei ole taitoja.

Kokevatko ne itse niin?

Kokevat. Joo. He kokevat, että jo kaksi lasta on joskus ongelma [naurua] kerralla. Puhumattakaan, että niitä olisi vielä enemmän. Esimerkiksi kun meillä on nyt ollut tällaista karuselliopetusta, että on tutustuttu soittimiin, niin siinä oli ideana se, että olisi ollut neljä lasta ryhmässä. Niin aika nopeasti se meni siihen, että ne jakoivat sen ryhmän kahtia, että oli vain kaksi kerrallaan. Että sekin tuntuu olevan haaste. Ja semmoista taitoa sitten kuitenkin ihailee, että muskariopettajat pystyy hallitsemaan isompaa ryhmää, että jotenkin varmaan se on koulutuskysymys sekin. (Oppilaitos I)

Ryhmäopetuksen lanseeraaminen opettajakunnalle näyttäisi tuottavan jonkin verran vastarintaa. Rehtoreilla on kuitenkin myös myönteisiä kokemuksia siitä, kuinka uudet ajattelutavat saavat jalansijaa vanhojen totuttujen käytänteiden rinnalle, ja opettajakunta lähtee pikku hiljaa mukaan muutokseen.

Niin, sinulla on aika vanha 50+ opettajakunta, niin miten ne suhtautuu tähän ryhmäopetukseen?

Pienen nikottelun jälkeen jo positiivisemminkin. Elikkä sehän kuitenkin vaatii ajattelutavan muutosta, ja mitä sitten muuta tehdään, kuin sitä, mitä on aina tehty, niitä samoja juttuja. Että nyt tavallaan pitäisi lähteä miettimään, että miten sitä pedagogiikkaa lähdetään soveltamaan nyt vähän eri tavalla. Että kun yksi tai kaksi lähtee viemään sitä eteenpäin, ja muut tietysti seuraa, niin siitä ehkä pikkuhiljaa niitä kokemuksia syntyy ja siitä sitten eteenpäin. (Oppilaitos G)

Se, kuinka paljon ryhmäopetusta annetaan opistoissa ja kuinka vakiintunut käytäntö se on, näyttäisi vaihtelevan melko paljon eri opistoissa. Ryhmäopetus – siinä merkityksessä, että ryhmässä kaikki soittavat ja opiskelevat samaa soitinta – näyttäisi olevan vaiheessa, jossa trendistä on pikku hiljaa kehitymässä megatrendi.

Ryhmäopetustaitoja tarvitaan myös yhtyeiden (sekä orkesterin ja kuoron) johtamisessa. Kamarisyhteisötoiminta on toki ollut musiikkiopistojen agendalla jo perinteisesti. Monissa opistoissa kamarimusiikkiryhmien ohjaus kuuluu kuitenkin vain harvahkojen opettajien tehtäviin. Yhtyei-

den ohjaamisen osaamistarpeen ehdottomuudesta ei oltu yhtä yksimielisiä kuin pelkän ryhmäopetusosaamisen tarpeesta: joillekin rehtoreille riitti, kunhan osaamista on riittävästi koko opiston tasolla. Kaikkien yksittäisten opettajien ei tarvitse välttämättä ohjata bändejä tai kamarimusiikkiyhtyeitä. Osassa opistoja suuri osa instrumenttiopettajista näyttäisi ohjaavan myös pienyhtyeitä, toisissa opistossa kamarimusiikin ohjaus on eriytyneempää.

Tosiasiassa näyttää monesti olevan niin, että musiikkiopisto joutuu nipistämään kamarimusiikin opetustunteja, kun kaikki resurssit menevät yksilöohjaukseen. Parhaimmillaan yhtyeet ja orkesterit toimivat niin vetovoimaisesti, että ne ovat oppilaille enemmän mukava itsestänselvyys kuin pakko.

Kun minä luulen, että tämä yhteiskunta on nyt tietysti kuumimmillaan tämän yhteisöllisyyden ja tämmöisen korostamisen edessä. Mutta se orkesteritoiminta on kauhean sitovaa, ja hyvä toimintamuoto nuorille ja lapsille. Ja soiton harrastuksen motivoinnissa ja tämmöisissä asioissa. Niin, minusta tuntuu, että se on opettajienkin tahto. Minulla oli tässä keskustelua erään meidän talon pianonopettajan kanssa, kun meillä on oikein vahva tämä orkesteritouhu meidän talossa. Ja ne pianistit katsovat sitä vähän kateellisina, kun heidän instrumenttinsa ei oikein tätä salli tätä orkesteria. Ne kysyivät minulta, että miten me pianistit pääsisimme mukaan tähän orkesteritouhuun, tai mitenkäs me päästäisiin mukaan tähän yhteisöön jollakin tavalla. Että kyllä minä luulen, että jos orkesteritoiminta toimii hyvin siinä talossa, niin siihen haluavat sitten kaikki mukaan. (Oppilaitos C)

5 KOULUTUKSEN JOUSTOJA JA UUSIA KOHDERYHMIÄ

5.1 Sisäänpääsytesteistä kohti joustavaa sisäänottoa ja monimuotoisia oppilasryhmiä

Valtakunnan tason tarkastelussa voidaan todeta, että musiikkiopistojen pyrkijöiden kokonaismäärässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia (Heino & Ojala 1999, Heino & Ojala 2006, Koramo 2009). Tämän selvityksen perusteella voidaan varovasti päätellä, että kasvukunnissa pyrkijöitä riittää, ja pyrkijämäärät jopa kasvavat. Sen sijaan taantuviissa, so. muuttotappiokunnissa tai ikärakenteeltaan vanhenevissa kunnissa, pyrkijämäärät ovat vastaavasti laskeneet – jolloin muutokset kumoavat toisensa tilastollisessa koko maan tason tarkastelussa. Toisaalta yksi informantti mainitsi erikseen, että huolimatta pyrkijöiden määrän vähentymisestä hyviä pyrkijöitä on kuitenkin ollut riittävästi.

Haastateltavat kokivat suurimmaksi musiikkiopiston kilpailijaksi muut harrastusmahdollisuudet. Erikseen mainittiin mm. urheiluharrastukset, esimerkiksi jääkiekko sekä tietokoneet ja media. Yksi informantti otti esiin myös suomalaisen lukion vaativuuden ja piti lukioon siirtymistä suurena nivelvaiheena musiikkiopistopinnoissa: juuri lukion ensimmäisen luokan opiskelijat tulevat usein puhumaan rehtorille mahdollisuudesta musiikkiopintojen keventämiseen, ja osa oppilaista harkitsee lopettamista tässä vaiheessa.

Joissakin opistoissa tehdään aktiivisesti työtä harvinaisten soittimien markkinoimiseksi ja kiinnostavuuden lisäämiseksi. Musiikkiopiston opettaja voi kiertää esimerkiksi kouluissa esittelemässä soitintaan. Joku opisto on järjestänyt suosittuja ja tuloksekkaita ”avoimien ovien” päiviä, joissa kaikki ovat saaneet kokeilla haluamiansa soittimia. Käytössä voi olla myös valmentava opetus tai ”soitinkaruselli”, jossa kokeillaan ohjatusti eri soittimia, minkä jälkeen vasta tehdään oman soittimien valinta.

Pyrkijöiden mielenkiinnon kääntyminen klassisesta musiikista kohti rytmimusiikkia oli varsin selvästi nähtävissä haastatteluissa. Siirtymä voi tapahtua tosin myös siten, että oppilas aloittaa klassisella puolella ja siirtyy joko omassa soittimessaan tai sivusoittimen kautta rytmipuolelle, mikäli tällainen on olemassa. Toisaalta vaihtoja tapahtuu myös päin vastaiseen suuntaan, rytmimusiikista klassiseen musiikkiin.

Se on vähän sillä tavalla hankala, kun on molempia lajeja tullut, toista harrastettua, ja klassista puolta sitten, se on se ammatti. Niin, minulla henkilökohtaisesti ei ole ollut vaikeuksia liikkua tällä alueella, ihan suoraan sanoen tämä kysymys on minulle sellainen vanha, liian vanha. Mutta kyllä kai se on vielä aktuaali, ja se on aktuaali. Että miten minä näkisin, kyllä varmaan tämmöisen rytmimusiikin volyyymi tulee kasvamaan. Kyllä meilläkin on suurempi tämä volyyymi kun viime vuonna, tänä vuonna, ja sitä edellisenä vuonna. Et hissun kissun. Mutta...

Tarkoitatko, että hiljaa liikkuu niitä tunteja sinne rytmimusiikin puolelle?

Kyllä niitä on meilläkin ihan konkreettisesti siirtynyt. Ja se, missä vaiheessa siihen tulee stop, niin kyllähän se jossakin vaiheessa tulee. Eihän me voida sitä kokonaan, tai mikä se osuus olisi, niin se on talokohtaisesti arvioitava. Ja se on sen talon koko porukan päätös sitten, se ei ole välttämättä ihan sen alueen henkilöstökokouksen tai jossakin keskusteltava periaate, että kuinka paljon halutaan tätä. Ja sitten laitetaan tuntimäärään joku katto esimerkiksi. Mutta jos edelleenkin on kova tunku, niin minä en tiedä että pitääkö sitten perustaa joku toinen laitos tuohon viereen, jossa harrastettaisiin ihan pelkästään sitä.

Onko pyrkimyksiä enemmän, tai siis onko se tunku enemmän rytmipuolelle kuin klassiselle puolelle?

Vuosittain, tuota, pikkuisen enemmän vuosittain jos katsoo, on pyrkinyt pop/jazz-puolelle. Mutta ei sekään mene ihan koko ajan ylöspäin se, et siinäkin on vaihtelua. Eli kyllä... (Oppilaitos B)

Musiikkiopistoissa näkyy myös erilaisten käyttäytymis- tai oppimishäiriöiden lisääntyminen. Huomionarvoista on se, että sisäänpääsyvaiheessa ongelma ei useinkaan ole vanhempien saatikka sitten opiston tiedossa. Tieto diagnoosista ei välttämättä koskaan tule soitonopettajalle tai opiston rehtorille, sillä vain vanhemmat voivat kertoa asiasta. Informantit arvioivat poikkeuksetta erityislasten määrän kasvavan samoin kuin koulumaailmassa ja toteavat heidän opettamisen vaativan sellaista osaamista, jota harvalla opettajalla (koulutuksensa perusteella) on. Yhdessä oppilaitoksessa oli järjestetty alan koulutusta omille opettajille. Toinen rehtori mainitsi, että riittää, että pienellä osalla opettajakunnasta on tätä osaamista.

Ei ole haluttu rajoittaa sitä määrää. Ja kyllä ne meidän tuntikehykseen mahtuvat. Ja on saatu jopa projektirahoitusta Opetushallitukselta, että on voidaan voitu kehittää tätä erityisopetusta kurssittamalla opettajia ja hankkimaan pistekirjoitusmateriaalia. Että se on ollut ihan kiva. Siitä tuntee ihan aitoa iloa myöskin, että voi tällaista tehdä. Ja kai se kuuluu tämmöiseen kulttuuriin. (Oppilaitos B)

Musiikin terapeuttinen merkitys nähdään olemassa olevaksi, mutta rehtorit eivät kuitenkaan halua ohjata toimintaa terapeuttiseen suuntaan, ainakaan laajan oppimäärän puitteissa ja ilman erityisosaamista. Niinpä opistoissa opiskelevat sokeat tai autistiset lapset tulevat sisään samoin kriteerein kuin muutkin lapset, mutta heille laaditaan yksilöllistetyksi tavoitteellinen opintosuunnitelma.

Musiikilla on terapeuttista käyttöä, mutta soittaminen on ensisijassa kasvattamista ja soitonopettamista, eikä terapiaa. Tässä täytyy jo turvallisuussyistä pitää raja. (Oppilaitos E)

Yhdessä opistossa kunta ostaa musiikkiopistolta palveluja erityislasten peruskoululuokkaan. Tästä on saatu hyvää palautetta. Yksi informanteista pitää yleistä oppimäärää tietyissä tapauksissa erityistapauksiin soveltuvampana, vaikka toteaakin heti perään, että erityislapsista joku voi osoittaa myös poikkeuksellisen lahjakkuutta.

Ja sitten minulla yksi hyvin monivammainen tyttö, lähes sokea, erittäin lahjakas, X:stä kotoisin oleva isä. Ja sitten minulla on yksi autistityttö, jonka äiti on Y:stä muuttanut. Ja kyllä tämä tarjoaa, tämä yleinen oppimäärä... Että onhan tässä musiikkiopistotasollakin ne oppimäärät, jotka voidaan räätälöidä oppilaan mukaan. Mutta minun mielestäni siinä on tietty ristiriita siinä mielessä olemassa, että musiikkiopistoissa on tämä räätälöity... Koska jos se [tieto erityisopetuksen tarpeesta] tulee kesken opiskelujen, niin minä sen ymmärrän. Mutta tämä yleinen oppimäärähän tarjoaa mahdollisuuden kaikille tulla mukaan. Jolloin myös näistä erityisryhmistäkin voi löytyä todella sellaisia lahjakkuuksia, jotka voisivat päästä hyvinkin pitkälle, tai jotka eivät tule koskaan pääsemään pääsykokeiden kautta. (Oppilaitos H)

Suhtautuminen maahanmuuttajiin on varsin neutraalia. Opistoissa opiskelee maahanmuuttajia valtaväestön joukossa luontevasti. Osa informanteista oli kuitenkin kiinnostunut maahanmuuttajista myös erityisryhmänä, jonka kynnys päästä mukaan toimintaan on mahdollisesti muita korkeampi.

Samoin maahanmuuttajat, että juuri joku kysyi, että paljonko teiltä on maahanmuuttajia. En minä tiedä, kun ei meillä ole erikseen mitään kortistoa, mistä me voitaisiin klikata, että ”maahanmuuttajat”. Kyllä niitä meillä aika paljon on, mutta siellä ne menevät mukana. Nyt ihan tarkoituksellisesti haetaan niitä, jotka eivät ole taidekasvatuksen piirissä. (Oppilaitos I)

Moni musiikkiopisto on kiinnostunut tarjoamaan opetusta myös aikuisväestölle. Tämä tapahtuisi luonnollisesti omakustannusperiaatteella, ilman julkista tukea avoimen osaston puitteissa, ja mahdollisesti yhteistyössä kansalaisopiston kanssa.

X:n kunta on niin otollisessa paikassa, että moni jää tänne asumaan, vaikka opiskelee yliopistossa tai AMKissa tai missä. Niin että me voimme tätä porukkaa palvella kauemmin kuin mitä me on tähän asti palveltu. Jos on tarvetta. Ja silloin tullaan siihen toisen tekemisen alueelle. Että jos sinä opiskelet vaikka luokanopettajaksi, tai historiaa tai kemiaa tai TKK:ssa ja sinä olet innokas viulisti, niin sinä voit jatkaa meillä vielä. Silloin ei vielä rikota lakiakaan. Mutta jossakin vaiheessa, heti kun nuori on esimerkiksi itsenäinen, ja ei asu enää kotona, että vanhemmat eivät ole huoltajia, tai varsinaisia rahoittajia, niin silloinhan hän tietysti siirtyy tänne avoimelle puolelle. Mutta että sitten se rahoitus on heidän kohdallaan, jos he eivät ole säännöllisessä palkkatyössä, niin sitten se pitää miettiä vielä erikseen. Minä näen siinä, että siinä on yksi pieni haaste. Tämmöhän on ihan tällainen keskustelukysymys, tämä on uusi luova mahdollisuus. [– – –] Minä en kysy nyt valtionosuuksia. Vaan lähinnä mietin sitä rahoitusrakennetta. Mutta lähtökohtaisesti se on täysin siis omarahoitteista, johon meillä on nytkin lupa. (Oppilaitos E)

Yksi opisto on jo kokeillut yhteisöllisyyden merkeissä aikuis-lapsi-ryhmiä, joista on saatu myönteisiä kokemuksia, myös harvinaisten puhallinsoitinten ja -orkesterin piirissä:

Meillä ovat jonkin verran aikuiset ruvenneet kyselemään, että pääsisikö oppiin. Ja meillä on päätetty, että otetaankin muutama aikuinen ihan koekappaleeksi. Ja meillä on tämmöinen ajatus, että me voisimme ryhtyä semmoista perhe-, tämmöisiä kamarimusiikkibändejä rakentamaan. Kun on niitä, jotka jo osaavat soittaa, lapset osaavat soittaa, ja sitten ruvetaan kokoamaan tämmöisiä perheporukoita. Ja sitten toinen ryhmä meillä on nämä aikuiset, jotka ovat joskus itse soitaneet jotain, niin niistä on tehty omia kokoonpanoja. Että yksi semmoinen bändi esimerkiksi on, nimeltään A. Jossa sitten on näitä äitejä, joilla on niitä lapsia. Ja niillä lapsilla on aina niin kivaa, niin nekin haluaa soittaa jotain kivaa. Tämmöisiä juttuja. [– – –] Ja sitten jos tulee näitä tämmöisiä pappakansanmusiikkibändejä, niin mikäs siinä. Soittakoot vaan mukana. Että nyt meillä olisi esimerkiksi puhallinorkesteri, joka on semmoinen, jossa on laidasta laitaa, että siinä on kansalaisopisto meillä yhteistyökumppanina. Ja siellä on sitten sellaiset niin sanotut huru-ukot sitten mukana ja ne katsovat niiden nuorempien perään, ja ne pitävät nuotit järjestyksessä ja järjestävät keikat ja kaikki tämmöiset. Ja siinä sivussa me kasvatetaan näitä nuoria puhaltajia. (Oppilaitos G)

Myös ikäihmiset tuntuvat kiinnostavan joitakin opistoja. Avaukset tähän suuntaan ovat kuitenkin vielä varsin varovaisia. Yhdessä opistossa on kokeiltu nokkahuilunsoiton opetusta palvelutalossa, ja mukana on ollut myös lapsiryhmiä. Hankkeen yhteydessä opettajat ovat myös saaneet koulutusta vanhusten kanssa työskentelyyn. Tällöin ei välttämättä myöskään usein nähdä seuraavassa katkelmassa yhden rehtorin toteamaa ristiriitaa, jossa yhtäältä musiikkiopistot kritisoivat kansalaisopistoja niiden laajentaessa toimintaansa lasten ja nuorten pariin kun toisaalta musiikkiopistot itse pyrkivät laajentamaan toimintaansa kohti kansalaisopistojen ydinkohderyhmänä olevaa aikuisväestöä.

Aikuis- ja ikäihmisten pedagogiikka on tärkeää, mutta kuuluu lähinnä kansalais- ja työväenopistoille. On turha sekoittaa lasten ja aikuisten opetusta, kun molemmilla on omat tapansa ja järjestelmänsä. Se, että kansalais- ja työväenopistoissa opiskelee paljon lapsia ja nuoria, kertoo siitä, että musiikkioppilaitosjärjestelmässä on ongelmia. (Oppilaitos H)

Opiskelijat on perinteisesti otettu sisään musiikkiopistoihin pääsykokeiden kautta. Pääsykokeisiin kuuluu yleensä soittonäyte, mikäli lapsi on jo ottanut soitto-tunteja, rytmii- ja melodiataajua mittaavat toistotestit, ja joissain tapauksessa musikaalisuustesti. Testaukseen liittyvät ongelmat, erityisesti huomio siitä, että oppilaan omaa motivaatiota ei yleisesti käytössä olevilla testeillä juurikaan mitata, ovat monissa oppilaitoksissa johtaneet uudenlaisten käytänteiden syntyyn.

Kyllä se kotitausta vaikuttaa paljon siihen, kuka ylipäättänsä tulee pyrkimään. Ja sitten se kypsyamisprosessi on niin erikoinen, että meillä oli yksi poika... Muis-tan hyvin selvästi sen, kun ihan jatkuvasti puhuttiin, että ”no, se taas tulee sinne esiintymään, mitähän se nyt...” Siis tällainen asenne, voi kauheata. Lukiossa se poika yhtäkkiä yhdessä konsertissa soitti niin upeasti, että siellä istuttiin ihan hölmöinä, että mitä tuolle pojalle on tapahtunut... Sille aukesi vasta lukiossa osaaminen, jota oli tehty varmaan jo kymmenen vuotta. Että, ne on niin hirveän vaikeita kysymyksiä. Alun perin minä en testaamista hyväksy millään tasolla. Koska kuitenkin on kysymys harrastuksesta. (Oppilaitos H)

Haastattelujen perusteella alalla vallitsevatkin tällä hetkellä varsin monimuotoiset oppilaaksi ottamisen käytännöt. Opintojen aloittaminen perinteisen kaavan mukaan (sisään pääsykoe, aloittaminen valitun instrumentin yksilöopetuksessa) koetaan monesti jäykäksi. Pienen lapsen kohdalla on vaikea tietää, kuka lopultakin haluaa jatkaa pitkäjänteistä opiskelua. Soittimen valintaan ei alkuvaiheessa ole välttämättä selvä: moni pianolla aloittanut tunteekin lopulta kiinnostusta johonkin toiseen soittimeen, mikäli saa tilaisuuden kokeilla sitä. Moni opisto ottaakin nykyisin sisään pieniä oppilaita aluksi ”koemielessä”. Musiikkiopistoissa on luotu monenlaisia tapoja soveltaa instrumenttiopetusta pienille lapsille. Erilaisissa pienryhmämuotoisissa työpa-joissa, soitinkaruselleissa ja valmennusryhmissä tulee vuoden tai kahden kuluessa selväksi, kuka haluaa ja kenellä on edellytyksiä laajamittaisempaan opiskeluun. Tällä tavoin saadaan myös helpommin soittajia harvinaisempiin soittimiin. Samalla oppilas ja erityisesti myös hänen huoltajansa näkevät konkreettisesti, mitä soitonopiskelu on ja koko perhe sitoutuu soitto-opintoihin, jotka vaativuudessaan edellyttävätkin vanhempien aktiivista tukea ja osallistumista. Myös opiston näkökulmasta jokainen laajan oppimäärän oppilas merkitsee suurta panostusta ja vastuuta.

Mutta toisaalta sitten taas jos puhutaan pelkästään tuosta laajasta oppimäärästä, niin kyllä meille on tärkeätä, että se oppilas joka tulee meille, niin että hän on valmis sitoutumaan siihen opetussuunnitelmaan. Että siinä mielessä me emme kaipaa niitä oppilaita, jotka haluavat vain vähän kokeilla sitä soitinta. Tietysti jokaisella on oikeus täälläkin muutaman vuosi miettiä, että onko tämä hänen asiansa, mutta että se sitoutuminen täytyy jossain vaiheessa sitten tehdä. Se on iso taloudellinen panostus yhteiskunnalta tämä soitonopetus täällä musiikkioppilaitoksessa. Tokihan meillä on sitten avoin osasto, jossa tarjotaan tällaista palvelua niille, jotka ei halua sitoutua, tai eivät selviä pääsykokeista. Ja se on semmoinen alue, jossa varmasti tullaan hyvinkin pitkälle kehittämään palveluja tulevana vuosina. (Oppilaitos D)

Joissakin tapauksissa sisäänpääsykokeista on luovuttu kokonaan esimerkiksi ideologisista syistä tyyliin ”musiikki kuuluu kaikille”. Oppilaaksi ottaminen voidaan tehdä ilmoittautumisjärjestyksessä, kuten muskareissa on perinteisesti menetelty, tai arpomalla.

Eli nyt sitten meillä muksut aloittaa tosiaan niin että, että me emme pitäneet yhtään pääsykoetta, niin kuin viime vuonna vielä pidettiin. Vaan ensin oli ilmoittautuminen, ja sitten [sisään otettiin] arpomalla. Ja nyt ne oppilaat aloittavat niin, että ensimmäinen vuosi on koevuosi, eli ei annettu niin helposti sitä [oppilaspaikkaa]. Vaan yritetään tästä sitä sillä tavalla venyttää, ettei vaan kymmentä minuuttia [sisään pääsytestiä], vaan koko vuosi [koeaika]. Ja sitten vielä uutena, että oppilaat saavat kokeilla sen vuoden aikana kahta soitinta. Heille ei tarvitse ostaa omaa soitinta, vaan me annamme soittimen talosta. Sitten uutta on vielä se, että he ovat pareissa vähintään, tai kolmen ryhmässä soittotunnilla. Ja vuoden päästä sitten tästä nykyisestä sanotaanko 50 oppilaasta saa suunnitelman mukaan, lautakunnan päätöksellä, minun ehdotuksen perusteella, 30 jatkaa. Ja loput sitten, katsotaan taloustilanteen mukaan, että jatkavatko he ryhmässä, vai mitä. Mutta joka tapauksessa tämmöinen uusi systeemi meille on nyt luotu. Jonka tarkoitus on nimenomaan se, että löydämmekö kaikkia potentiaalisia oppilaita, koska historia osoitti monesti, että ne, jotka saivat huippupisteitä tenteissä, ne ei välttämättä sitten kuitenkaan tule ammattilaisiksi. (Oppilaitos F)

Yleensä musiikkiopistoon tulee vasta-alkajia. Suuremmissa kaupungeissa oppilaaksi pyrkii yhä enemmän myös ”jatko-opiskelijoita” yksityistunneilta tai yksityisistä musiikkikouluista. Joissain opistoissa kaikki halukkaat pääsevät mukaan ryhmämuotoiseen toimintaan. Näistä sitten valikoituvat vuoden kuluessa niin motivoituneet oppilaat ja heitä tukevat vanhemmat kuin lopulliset soittimetkin.

Eli sen perusteella ja tämän uusitun oppilaaksi sijoittumisen kanssa minä toivon, että meidän talossa olisi sitten vuoden päästä sellaisia ihmisiä, joilla on ihan oikeasti parhaat mahdollisuudet kehittyä. Ja sekä motivaatio että oma osaaminen ovat sellaisella parhaalla tasolla. Ja sitten myös he saavat opiskella sitä soitinta, joka on heille parasta. (Oppilaitos F)

5.2 Opetussuunnitelmien joustaminen ja uudet koulutusmuodot

Laajassa suoritustavoitteisessa oppimäärässä opetus on monesti koettu paitsi vaativaksi myös joustamattomaksi. Opetussuunnitelma edellyttää teoriaopintoja (nk. yleiset aineet) ja säännöllisiä tasosuorituksia. Nykyisin pyritään yhä enemmän yksilöllisiin joustoihin, jotta lapsen omat tavoitteet ja herkkyyskaudet tulisi paremmin huomioitua. Oppilaslähtöisyys on lisääntynyt sekä opistokohtaisella opetussuunnitelmatasolla että käytännössä.

Rehtorit tiedostavat selkeästi laajan oppimäärän vaativuuden ja yleisen kulttuurisen muutoksen, johon liittyy helposti instant-tyyppinen ajattelu. Pitkäjänteinen opiskelukulttuuri ja klassisen musiikin arvostus eivät enää ole itsestään selviä arvoja. Sitoutuminen soitonopiskelun perustekniikan haltuunoton edellyttämään yksilölliseen harjoitteluun on vähentynyt yhdessä muiden viirikkeiden ja harrastusmahdollisuuksien lisääntymisen kanssa.

Meillä on ihan selvästi käy ilmi, että oppilaat tekevät sen yläasteen ajan vielä meillä opintoja opetussuunnitelman mukaan, teoriaan mennään, tehdään pieni historiakurssi ja orkesterit. Se rajanvetopaikka on lukioon astuminen, tai lukion ensimmäinen luokka, jonka jälkeen sanotaan että ”ei oo enää aikaa”. Ja tuota minä itse sanoin rehtoripalaverissa, että meidän on pakko joustaa tästä meidän tutkintorakenteesta, että tämä on liian rankka. Ja oppilaat, jotka eivät lähde musiikin ammattiin, niin me menetetään hirveästi hyviä harrastajia siten, että me sanotaan että, että ”sinä otat koko paketin tai lähdet pois”. Että juuri äsken tajuttiin sekin yhdessä keskustelussa, että joku opettaja ehdotti, että meidän pitäisi pukea kurssien muotoon tämä [opetustarjonta]. Siis kun lukioon mennään, niin siellä on kurseja, niin meilläkin pitäisi olla kurseja. Mutta niin pitkälle en minäkään ole valmis menemään. Vaikka olen aika joustava. Mietin erilaisia tapoja, että oppilas pystyy harrastamaan pitkäjänteisesti. Ja välillä tulee laaksoja, ettei ehkä halua harjoitella niin paljon. Mutta siitä huolimatta minun mielestäni pitäisi ja voisi käydä tunneilla. Eli pitää sen suhteen ja sen soiton kipinän yllä. Se tulee olemaan armoton haaste tulevaisuudessa. Ihan kerta kaikkiaan. Että millä tavalla sen tekee... Monesti tulee lukiolainen minun luokseni ja sanoo, ettei hän halua mennä teoriaan. Hän ei jaksakaan mennä, käydä orkesterihommaa, kun se [vie] niin paljon [aikaa], mutta hän haluaisi käydä soittotunneilla. Ja silloin minun mielestäni me joustamme. Jos käyt tämän vuoden soittotunneilla, katsotaan ensi vuonna uudelleen. Eli tämmöistä joustamista joutuu tekemään, ja minun mielestäni siinä ei ole mitään väärää. (Oppilaitos A)

Käsiä ei ole kuitenkaan millään tavoin nostettu pystyyn. Selkeästi näkyy se, kuinka musiikkiopistoissa katsotaan peiliin ja etsitään ratkaisuja vastata pitkäjänteisen harrastamisen haasteeseen. Eetoksena näissä motivaatiota ylläpitävässä ja kehittävässä toimissa on lapsen oman sisäsyntyisen motivaation ruokkiminen ja ylläpito pedagogisin ja rakenteellisin käytäntein. Porastetut sisäänottokäytännöt ja soitinvalinnat myös auttavat tunnistamaan ne lapset, jotka myös motivaationsa puolesta ovat valmiita sitoutumaan opiskeluun. Musiikkiopistot pyrkivät kehittämään toimintaansa ottamaan paremmin huomioon lapsen ja nuoren näkökulma ja elämäntodellisuus.

Luotaisiin tarpeita, niin et siitä oppilas olisi kiinnostunut. Ja ettei niin päin, että me halutaan tätä ja tätä musiikkia kun sitä kuulee. Vaan luotaisiin tänne semmoinen asia, joka alkaisi kiinnostamaan siinä musiikissa, jota voitaisiin täällä tavallaan helpommin säädellä, kuin pelkästään yleisön ääneen vastaamaan ja sitä sitten orjallisesti ja numeraalisestikin noudatetaan. Että jos paljon halutaan tätä, niin sitä pitää olla. Että voisiko sitä myöskin itse säädellä, osittain. [— —] Ja mistä se lähtee, jos siellä se sydän on mukana ja se saadaan palamaan, niin sitenhän sillä ei ole mitään rajaa sillä innostuksella ja työn määrällä. Niitä oppilaita on. Tämä on kyllä muttu-tuntuma. [— —] Mistä sitä tietää, mistä sitä sieltä pulpahtaa, jos yhtäkkiä tulisi joku tämmöinen herätys, että kaikki alkaisivat tekemäänkin joitain omia juttuja. Ja me ei tiedetä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Siellä voisi olla satakunta oppilasta jo harrastamassa omia juttuja. Tämähän on nyt aika yleistä tuolla pop/jazz-puolella, että tehdään omia juttuja. Niin mikä ihme se olisi, jos se leviäisi muuallekin. Että kyllä minä olen hyvin toiveikas siinä, että kyllä ihminen yleensä on kiinnostunut omista tekemisistään. Ja mikä ilo siitä on, kun minä olen tehnyt tuon jutun. (Oppilaitos B)

Informantit näkivät musiikkiopiston mahdollisuudet ylläpitää pitkäjänteistä opiskelukulttuuria hyvinä.

Minun mielestäni tässä maailmassa kuitenkin on vielä ihan riittävästi tarjolla sitä ilmiötä, että oppiminen vaatii työskentelyä ja pitkäjänteistä uurastamista ennen kuin se palkinto tulee. Että toisaalta sitten on ihan hyvä, että on olemassa tämmöinen kun taiteen perusopetuksen laaja oppimäärä, joka vaatii sen hitaan kypsyttelyn ja vaatii sen tasolta toiselle etenemisen, ja niin pois päin. Että ei tämä koko yhteiskunta voi mennä kaikessa siihen playstationiin, että on vain napista kääntäen helppoa. Minä luulen, että se on monelle perheelle ja nuorelle haaste nykypäivänä sopeutua siihen. Ja voin kuvitella, että ajatellaan tämmöisesti vanhakantaisesti mennään näin, ja hitaasti etenee ja en kestä. Mutta taitava opettajahan purkaa sen sitten, jakaa ne haasteet riittävän lyhyille aikaväleille, jotta se oppilas motivoituu siitä, ja se pitkäjänteisyys on siellä taustalla. Niin, ettei sitä sitten ehkä huomaa. Kyllä minä uskon, että se säilyy. Kun vaan sitten se, se opettaminenkin, ja se, että opettamisessa otetaan huomioon ne lyhyen aikavälin haasteet myös. Ja palkinnotkin siitä sitten. (Oppilaitos C)

Soittotuntien sisäisessä dynamiikassa rehtorilla on enimmäkseen välillinen rooli, joka tulee ennen kaikkea esiin opettajien rekrytoinnissa, siinä, minkälaista osaamista opisto arvostaa ja valitsee.

Eli tämä meidän yhteisön kehittyminen, pedagoginen osaaminen, on ratkaisevaa. Että me tarjoillaan täällä paketti nuorelle niin kiehtovaksi ja haastavaksi, nyt minä en puhu mistään hauskanpidosta, vaan nuori ja lapsi lähtökohtaisesti, se odottaa haasteita elämässä. Kaikkein tyypillisimpänä keskeyttämisen syynä on minusta turhautuminen, se ei vastaa jotenkin sen lapsen haastetasoa. Elikkä silloin voi olla, että se substanssikin voi olla väärä, että hän on väärässä paikassa, että hän mieluummin päitisi vaikka ratsastuksessa. Mutta meidän pitää ymmärtää ja löytää niitä keinoja, millä me siirretään se oma syvä kokemus. Että musiikkia ei taidollisesti, eikä kokemuksellisesti voi saada haltuun ilman pitkäjänteistä kasvua. Ja sen takiahan kaikki muusikot ovat aloittaneet tähän valmistautumisen jo pieninä. [— —] Esimerkiksi me on puhuttu ihan selkeästi toistoista. Että soittamista et opi muuta kun niillä miljoonilla toistoilla. Ja sitten toistot

tulevat myös tässä kokemuspuolessa. Meidän pitää opetusmetodeissa kehittää meidän oppilasesiintymiskonseptia, oppilaskonserttimenetelmiä. Ja se näkyy konkreettisesti siinä, että meidän pitää järjestää riittävästi haasteellisia, mielekkäitä, innostavia, palkitsevia esiintymismahdollisuuksia. Siihen minä lisään nämä keikkatilaukset, onneksi tässäkin kaupungissa tosi mukavasti meitä tilataan eri paikkoihin. Ne ovat lapsille huikeita kokemuksia, esiintyä jossakin erikoisessa paikassa. Tuntemattomalle, ihan tuntemattomalle yleisölle. (Oppilaitos E)

Opetussuunnitelmissa tehdään joustoja ja ohjelmistot monipuolistuvat. Erilaiset projektit ja muu luovuutta korostava ja ryhmässä tapahtuva toiminta ovat myös keinoja, joilla musiikkiopistot pyrkivät ylläpitämään soittamisen motivaatiota. Joustoa tarvitaan usein yhtyesoitossa tai yleisten aineiden opinnoissa, erityisesti lukioiässä. Monet oppilaat kokevat nämä aineet epäkiinnostaviksi ja liikaa aikaa vieviksi. Opistoissa etsitäänkin rehtoreiden mukaan koko ajan uusia tapoja lähestyä näitä laajan oppimäärän opetussuunnitelmaan kuuluvia pakollisia aineita. Yhtenä keinona mainitaan yleisten aineiden yhdistäminen yhtyesoittoon tavalla, jota pop/jazz-puolella on kehitelty. Yksi rehtori katsoo, että alkeisteoriat voitaisiin opettaa soittotuntien yhteydessä, jolloin soitonopettajalta vaadittaisiin enemmän teoriaopetuksen osaamista; toisen rehtorin mielestä tämä on yksilöopetuksen tuhlausta. Kolmas rehtori kehittelee tiimityöajatus, jossa useampi opettaja yhdessä vastaisi tietyn oppilasjoukon teoria- ja yhtyeopetuksesta. Jotkut rehtorit kampaavat ops:iin lisää valinnaisuutta. Oppimääriä voitaisiin muutenkin suorittaa joustavammin, ilman perinteisiä tutkintomuotoisia loppukokeita.

Niin, siis minun mielestäni tämä laaja oppimääräkin joustaa. Eihän sen tarvitse olla niin kaavamaista. Mutta minä ymmärrän sen, että kun meillä on ollut tämä opetushallituksen ohjaus, joka on ollut raudanlujaa. Joka on jääne siitä vanhasta ehkä bresznevilaisestä, systeemistä. Niin kollegat eivät uskalla liikkua tämän laajan sisällä. Mutta eihän joka vuosi tarvitse olla samanlainen. Ja siellä löytyy hyvinkin joustavuutta, jos käyttää vähän ymmärrystä oppilasta kohtaan. Minun mielestäni peruskoulukin joustaa enempi kuin musiikkiopisto. Että se on hätkähdyttävää. Että eikö todella löydy meiltä taideoppilaitoksena harrastelijoille erilaisia teitä. Mutta yleensä, tai monesti, ei löydy. Minun mielestäni tämä laajakin voi joustaa. Ja puhutaan teoriapakosta, niin siinäkin pitää olla ymmärrystä. [– – –] Jos teorian suoritukset vähenevät ja ei saada ryhmiä, niin mikä on tärkeintä, on se soiton kipinä, ja että musiikin rakkaus säilyisi. Eli harrastettaisiin soittoa, eikä lopetettaisi tämmöisen valtavan laajan paketin edessä. Ja valitaan niin kuin lukiossa. Pikkaisen joustetaan, tehdään ja etsitään oikea ratkaisu oppilaille, yhteissoitto- tai soittotunnit, ja pidettäisiin yllä sitä soiton kipinää. Eikä sanota, että meillä on laaja, ota tämä tai mene ulos. Että tämä metodi on valitettavan monesti, minä en millään voi hyväksyä sitä. (Oppilaitos A)

Kehittämisessä on monesti esteenä opettajien itsensä vastustus, ja osin tämän kanssa päällekkäinen osaamisen puute. Yleisten aineiden integraatio muuhun opetukseen näyttäisi olevan jatkuva haaste musiikkioppilaitosten toiminnassa (ks. myös Heino & Ojala 1999, 2005).

Yhdessä haastatellun johtamassa musiikkiopistossa yleisten aineiden opetus on ratkaistu onnistuneesti vastaanottotyyppisesti. Opettaja on käytettävissä tiettyinä ajankohtina, ja opiskelijat tulevat vapaaehtoisesti ja -muotoisesti ohjaukseen kokemansa tarpeen mukaan. Opettajalla on myös vankka aineistopaketti kotiharjoitteluun. Tutkinnot syntyvät näin kunkin oppilaan omassa tahdissa, eikä vapautuspyyntöjä juuri tule rehtorille.

Kaikilla haastatelluilla musiikkiopistoilla oli käytössään useitakin keinoja laajan oppimäärän joustavaan soveltamiseen. Tämä voi tarkoittaa eripituisia soittotunteja tarpeen ja edistymisen mukaan, välivuotia yleisistä aineista tai yhteissoitosta. Opettajien pedagoginen osaaminen on pitkäjänteisyyden ylläpidossa keskeinen tekijä. Musiikin itsensä palkitsevuus, riittävä haasteellisuus ja soittamisesta saatava ilo ovat keskeisiä tekijöitä, joihin opistoissa panostetaan.

Vaikka laaja oppimäärä on vaativa, katsovat monet rehtorit sen olevan kuitenkin liian suppea erityislahjakkaille, ammattilaisuuteen kykeneville oppilaille. Useampi kuin yksi rehtori oli sitä mieltä, että laajankaan oppimäärän mukainen opetus ei riitä potentiaalisille musiikin ammattilaisille: lähes kaikki antavat lisäresursseja erityisen lahjakkaille ja motivoituneille oppilaille. Tämä edellyttää joustonvaraa budjetissa, ja yksi rehtoreista ilmoittaakin, että seuraavana vuonna ylimääräistä opetusta ei voida antaa. Rehtorin mielestä tällöin vaarantuu opiston tehtävä ammattiin valmistavana oppilaitoksena. Hän olikin laajentanut opistonsa tavoitteita ”ulkomusiikilliseen” suuntaan, palvelemaan yhteisössä tärkeiksi koettuja tarpeita:

Mikä on erityisesti muuttunut, on se, että pienillä musiikkiopistoilla on yhä vähemmän mahdollisuuksia tänä päivänä tosiaan valmistaa oppilaita alan opiskeluun, kuten laki meiltä oikeastaan vaatii. Että meidän pitäisi tyytyä siihen, että palvellaan seutua musiikillisesti, ja yritetään tehdä kasvatuksellista työtä, kun yksilötunneista kuitenkin puhutaan. Ja ryhmäopetuksen kautta kyllä hiomme sosiaalisia taitoja jatkuvasti. Meidän opistossa, josta minä olen ylpeä, tämä on nyt se markkinapaikka. Mutta minä ihan oikeasti ajattelen, että tämä olisi tulevaisuudessa yhä enemmän musiikkiopistojen asia, tehtävä. Meillä on tänä vuonna tapakasvatusvuosi, ja myös ympäristökasvatusvuosi. Eli ihan oikeasti meille kuuluu yhä enemmän tämä globaalinen kasvatus. Siis se on uusi asia, kun perheet eivät ehdi oikeastaan kasvattamaan lapsia niin paljon kuin ennen vanhaan. (Oppilaitos F)

Opetussuunnitelmallista joustoa tarvitaan siten molemmissa päissä: sekä aloittavien että pitkälle edistyneiden ja määrätietoisten opiskelijoiden kohdalla:

Me otamme sisään kaikki mahdolliset, ja sitten katsotaan siitä, että kuka kiinnostuu asioista, niin se saa varsinaisen paikan. Ja sitten jos mennään niin pitkälle, että halutaan lähteä sinne ammatilliseen koulutukseen niin sitten me järjestämme kaikki mahdollinen, mitä ne haluavat. Siinä voi olla vaikka kolme sivuainetta ja kaikki valinnaisaineet. Se saa semmoisen paketin meiltä, että se varmasti pääsee ammatilliseen koulutukseen, jos se haluaa. (Oppilaitos G)

Vuoteen 2005 asti taiteen perusopetus oli tuntenut ainoastaan laajan oppimäärän mukaiset opetussuunnitelmat, joihin myös valtion rahoitus on osoitettu. Kuitenkin laissa taiteen perusopetuksesta oli pykälä, jonka mukaan Opetushallituksen säätämänä opetussuunnitelmat voivat olla eri

laajuisia (TpoL, 5 §). 2002 Opetushallitus antoi laajan oppimäärän mukaiset opetussuunnitelman perusteet musiikille, ja 2005 seurasivat yleisen oppimäärän mukaiset opetussuunnitelman perusteet. Opetuksen laajuus on yleisessä oppimäärässä 500 tuntia laajan oppimäärän laajuuden ollessa on 1 300 tuntia. Opetus myös yleisessä oppimäärässä on tavoitteellista, mutta sen ei ole tarkoitus antaa valmiuksia musiikin ammattiopintoihin, kuten laajassa oppimäärässä.

Yleisen oppimäärän lanseeraus tutun laajan oppimäärän rinnalle nähdään alan koulutuksen järjestäjissä joko haasteena tai mahdollisuutena. Osa musiikkiopistoista kokee selvästi tarvetta laajentaa opetustaan yleiseen oppimäärään. On paljon lapsia ja nuoria, joille laaja oppimäärä on syystä tai toisesta liian raskas. Ilmeisesti myös kuntapäätäjiä ja kansalaisopistoja kiehtoo yleinen oppimäärä, jossa vähemmällä rahalla (ryhmäopetukseen perustuen) voitaisiin opettaa enemmän oppilaita. Tämä näkyy myös käsillä olevan selvityksen aineistossa ja sitä edeltävässä kyselyaineistossa (Pohjannoro & Pesonen 2009): Monissa opistoissa opetetaan laajan oppimäärän lisäksi yleistä oppimäärää tai annetaan muutoin sitä lähellä olevaa opetusta (esim. avoimet osastot, erilaiset pajatyypiset ryhmät). Toiminta näyttäisi olevan suosittua ja kasvussa. Monet opistot suunnittelevat yleisen oppimäärän opetusluvan anomista.

Minä luulen, että nyt tämä laaja oppimäärä on vähän kova pala kaikille. Että jotenkin toisaalta se voi olla laajaa, mutta ehkä sen laajan sisällä vois olla vähän enemmän vaihtelua, erilaisia oppimispolkuja. Että voisi painottaa erilaisia asioita ja tulla ehkä jopa sellaista yhdistelmää, että voisi opiskella vaikka kahta asiaa, ja voisi tulla sellaista monitaiteellisuutta. (Oppilaitos I)

Yleisen oppimäärän rahoitusta ei kuitenkaan ole järjestetty valtion taholta – opetus toimii käytännössä omakustannusperiaatteella, ja tähän tilanteeseen toivotaan opetusministeriöltä selkeyttä. Opetushallitus lähetti 18.3.2008 oppilaitoksille kirjeen selventämään taiteen perusopetuksen ja siihen liittyvien ja yleisen oppimäärän käsitteitä (Opetushallitus 2008). Opetusministeriöstä ilmoitetaan, että näillä näkymin tilanteeseen ei ole odotettavissa muutosta: ministeriö pitää tärkeänä tukea laajan oppimäärän rahoitusta ja pitkäjänteistä harrastamista, joka mahdollistaa myös hakeutumisen alan ammatilliseen koulutukseen. (Kavilo, tiedonanto 2008.)

Musiikkiopistojen voidaan osin tulkita pelkäävän laajan oppimäärän säilymistä yleisen oppimäärän mahdollisesti tarjotessa houkuttelevan vaihtoehdon tilanteessa, jossa pitkäjänteisen harrastamisen myös koetaan olevan uhanalaisena. Tässäkin kyselyssä osa rehtoreista suhtautui selkeästi kielteisesti yleiseen oppimäärään osana oman opistonsa toimintaa.

Ja sitten sinä et kuitenkaan näe tosiaan sitten tämä yleinen oppimäärä olisi mahdollisuus?

En.

Sano vielä että mikä siinä on siinä yleisessä on vikana? Kun ajatellaan että periaatteessahan siinä olisi mahdollisuus siihen joustoon.

No ensinnäkin yleiseen ei tule ylimääräistä rahaa sitten.

Aivan.

Eli nykyinen raha, joka tulee laajaan, niin se tulee käyttää laajaan. Miten minä järjestän yleisen ilman mitään taloudellista panosta? Minä en ymmärrä sitä. [– –

–]

Niin resursseja siihen?

Niin, resursseja. Puolen tunnin oppitunti yksityispuolella meillä maksaa semmoisen, vuositasolla niin se on yli 1100 vai 1200 euroa. Kuka sen maksaa luku-kausimaksuna, ei kukaan maksa A:n kunnassa. Tämä on yksi. [– – –] Ja sitten toinen on se, että minun mielestäni jo laajakin [oppimäärä] joustaa. Siis se kuva, että laaja on niin jäykkä, ettei siihen mahdu mitään muuta kuin vaan sitä: tämä on juuri se ongelma, joka voi olla itse luotu. [– – –] Kolmas on se, että miten ihmeellä minä selitän vanhemmille, kumpaan teidän lapsenne kannattaa tulla, laajaan vai yleiseen? Mikä se on? [– – –] Meidän päivillä on puhuttu tästä yleisestä [oppimäärästä]. Minusta se aika on suurin piirtein hukkaan heitettyä aikaa. Minä en yhtään voi tajuta sitä. Mutta totta kai, jos lähdetään kirjaimellisesti opetus suunnitelmasta, niin kaikkihan on jäykkää. Että tämmöinen kaksinapaisuus on täysin keinotekoinen meidän opistolle. Ja sitä paitsi se on profiilin laskua musiikkiopistolle, jos me aletaan mainostaa yleistä. Minusta osittain tämä peli on jo menetetty, jos me lähdemme mukaan tähän yleiseen. Me tunnustetaan, että laaja ei toimi. [– – –] Että kyllä minä teoriassa annan oppilaille, jos hän tulee käymään, aina orkesterista väli vuoden. Koska minä haluan kuitenkin tarjota, niin kuin joku kollega sanoi aikoja sitten, että ”miksi meillä tarjotaan dekkareita jos on olemassa Shakespearea”. Että pitää tarjota nuorille parasta. Eikä lähteä siitä, ja meillähän oppilaat tulee, ne aloittaa soitolla pienenä. Eihän tarvitse vasta kuin 10-vuotiaalle opettaa teoriaa. Että kyllä minä en näe vastauksena sitä yleistä. Voi olla, että joku näkee, mutta minä en. (Oppilaitos A)

Yhdellä rehtorilla oli erityisen selvä näkemys yleisen ja laajan oppimäärän keskinäisestä suhteesta. Näiden välillä pitäisi vallita joustava yhteys, jossa siirtymät puolin ja toisin olisivat mahdollisia tilanteiden ja tarpeiden mukaisesti. Hänen näkemyksensä mukaan kaikki halukkaat voitaisiin ottaa sisään hieman kalliimpaan yleiseen oppimäärään, jossa yksilöopetuksen lisäksi tai osin sitä korvaavana olisi ryhmäopetusta. Vain ne, jotka edistyvät hyvin ja haluavat tehdä tasosuorituksia, otettaisiin tasosuoritusten ja mahdollisesti niitä täydentävien testien perusteella laajan oppimäärän piiriin. Käytännössä useassa oppilaitoksessa oppilaaksi ottaminen on jo porrastettu edellä kuvatun ryhmämuotoisen opetuksen keinoin ennen lopullista sisäänottoa laajaan oppimäärään.

Yleinen ja laaja oppimäärä tukisivat toinen toisiaan: kaikki yleiseen oppimäärään, näistä parhaat ”jatko-opintoihin” laajaan oppimäärään ja vielä näistä parhaat erityistehostettuun opetukseen. Perustekniikka voidaan saavuttaa yleisen oppimäärän puitteissa 30 minuutin oppitunnilla. Tie laajaan oppimäärään menee yleisen kautta kaikilla. Tällöin laaja voi olla hieman kalliimpi. Vastaavasti myös laajasta oppimäärästä voi palata yleiseen, mikäli oppilas näin haluaa. [– – –] Aika mahtava visio mielestäni olisi, että valtionosuuslaitokset ottaisivat kaikki halukkaat oppilaat sisään ja samalla monipuolistaisivat erilaista yksilö-, pienryhmä- ja ryhmäopetustarjontaansa. Yleisen oppimäärän puitteissa on hyvin mahdollista omakustannushintaan antaa riittävä opetus, ja vasta siinä vaiheessa kun oppilas tekee 1. tasotutkinnon, siirtyminen laajaan oppimäärään tapahtuisi. Kaikki eivät tietenkään suorittaisi, tai edes haluaisi suorittaa tasotutkintoja, he jäisivät yleisen oppimäärän oppilaiksi. Riippuen lapsen iästä, 1. tasotutkinto tehdään yleensä 1–5 vuoden kuluessa opintojen aloittamisesta. Tasotutkinto ja siihen mahdollisesti liittyvä sävelkorvan testaus antaisivat sitten laajan oppimäärän opiskeluoikeuden. (Oppilaitos H)

6 SOITONOPETTAJASTA MONIPUOLISEKSI MUUSIKKO-KASVATTAJAKSI

6.1 Opettajien rekrytointi

Uuden opettajan hakuprosessissa rehtoreille on selvää, että vain muodollisesti pätevä kokelas valitaan vakituiseen työsuhteeseen. Käytännössä tämä tarkoittaa laajan opetussuunnitelman mukaisessa opetuksessa joko soveltuvaa Sibelius-Akatemian (ylempää tai alempaa) tai ammattikorkeakoulun tutkintoa, tai vanhamuotoista konservatorion opettajantutkintoa. Pedagogisista opinnoista tai niiden laajuudesta ei asetuksessa ole mainintaa. (Asetus 1998/986.)

Huomattakoon, että ammattikorkeakoulusta valmistuu sekä muusikkoja että musiikkipedagogeja, joista vain jälkimmäisillä tutkintoon kuuluvat 60 opintopistettä (op) opettajan pedagogiset opinnot. Sibelius-Akatemiasta valmistuneilla vain musiikin aineenopettajilla opettajan pedagogiset opinnot sisältyvät pakollisina tutkintoon. Sen sijaan solistisesta koulutusohjelmasta valmistuneilla tutkintoon ei kuulu välttämättä kuin 1 op pedagogisia opintoja. Osa kuitenkin suorittaa oman instrumenttinsa pedagogiikkaopinnot (n. 25 op) ja pienehkö osa laajemmat 60 op opettajan pedagogiset opinnot. (Tiedonanto Helka Kymäläinen 15.4.2009.) Haastattelujen perusteella voidaan päätellä, että rehtorit eivät juuri tunne tätä Sibelius-Akatemian uudistunutta pedagogista laajaa koulutusta.

Informanttien mukaan avoimina oleviin virkoihin tulee useimmiten muodollisesti päteviä hakijoita, joskin määrä vaihtelee mm. soitinkohtaisesti. Päteviä matalien vaskien soittajia sekä varhaisiän musiikkikasvattajia oli vaikein saada, mikä näkyi myös kyselytutkimuksessa (Pohjannoro & Pesonen 2009). Myös suzuki-opettajia kaivataan paikoin lisää, ja yleisten aineiden opettajista on pulaa ainakin pohjoisessa. Selvityksessä mukana olleisiin oppilaitoksiin viime aikoina rekrytoiduista opettajista valtaosa on valmistunut ammattikorkeakouluista. Sibelius-Akatemiasta valmistuneita hakijoita ei näyttäisi riittävän juurikaan pääkaupunkiseudun ulkopuolelle – ainakaan taajama-alueiden ja pienten kaupunkien musiikkiopistoihin, joita monet haastatellut edustivat.

Hakuprosessiin kuuluu useimmiten opetusnäyte, joskus myös soittonäyte, sekä haastattelu. Yksi informantti mainitsee pyytävänsä myös kirjallisen esityksen hakijan pedagogisesta näkemyksestä. Tärkeimmät hakukriteerit liittyvät pedagogiseen osaamiseen ja vuorovaikutustaitoihin. Lisäksi moni, erityisesti pienehkö opiston rehtori, pitää lisäansiona osaamista jollakin toisella alueella kuin oma soitin. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi jonkun toisen soittimen, teknologian tai vaikkapa vapaan säestyksen opetustaito. Mitä pienempi oppilaitos on, sitä enemmän hyötyä on moniosaamisesta. Soittimissa, joissa opistolla on monta virkaa, erityisesti suuremmissa opistoissa, on mahdollista katsoa osaamista koko opiston tasolla. Tällöin on paremmin mahdollista palkata erityisosaajia, joita tarvitaan esimerkiksi pisimmälle soitinopinnoissaan edistyneille ja mahdollisesti ammattiopintoihin suuntautuvalla opiskelijalle. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että hakijoiden soittotaidon osaamistaso on tällä hetkellä riittävä.

No se varmasti johtuu siitä, mihin soittimeen valitaan henkilöä, että mitä se sisältää sitten se tehtäväkuva. Ja vielä voisi ajatella niin, että esimerkiksi pianonsoiton opettaja, viulunsoiton opettaja, niitä meillä on monia. Niin silloin tietysti minä haluan erilaisia ihmisiä siihen, eri osaamisalueita. Ja sitten taas joku hui-lunsoiton opettaja, niitä on vaan yksi. Niin se täytyy taas yksilöidä, ja semmoisen kohdalla esimerkiksi minun mielestä on tärkeää, että opettaja on koulutettu pitkälle, että hän pystyy opettamaan pitkällä oleviakin. Että siinä korostuu tämä-möinen spesialisoituminen.

Kun on yksi opettaja vai?

Kyllä. Joo. Mutta sitten tietysti, jos ajatellaan taas vaikka näitä pianonsoiton opettajia, niin siellä täytyy olla tällainen pitkälle spesialisoitunut, mutta myös sitten toisaalta täytyy olla opettaja, joka hallitsee sitten tällaisia ryhmäopetusmenetelmiä. Jollakin täytyy olla vahvempuna vapaa säestys, ja tällainen monipuolisuus. (Oppilaitos D)

Myös monipuolisia ja joustavia alkeisopetustaitoja kaivataan lisää:

Ja tuota, kun minä katson, mitä kaikkea se on opiskellut, siinä ei löydy yhtään opettajan kokemusta, jossa olisi ollut alle koululaisia. Ja kun puhutaan nuoresta ihmisestä, jolla ei ole omaa lasta kotona. Että tällainen pienten lasten käsittely, heidän kanssaan puhuminen, se on useammalla ongelma. Ja itse toivoisin, että ei vaan se puhuminen ja että osaa käsitellä, vaan hänellä on osaamisvarastossa erilaisia menetelmiä, että sen mukaan, että kuka on minun edessäni, että mitä se tarvitsee. (Oppilaitos F)

Työsuhteiden laadussa rehtoreilla vallitsi suuri yksimielisyys. Kaikki halusivat periaatteessa palkata kokopäivätoimisia työntekijöitä. Tämä on linjassa sen rehtoreiden esiin tuoman eetoksen kanssa, jossa opettaminen ei ole pelkkää tietojen ja taitojen jakamista, vaan ammattiin kuuluu oleellisesti laajempi kasvatuksellinen puoli.

Miten sinä suhtaudut sivutoimisuuteen? Kun sinä korostat toisaalta sitä eksperttiosaamista, niin silloinhan voisi ajatella, että sinä ottaisit sivutoimisia orkesterinjohtajia, sivutoimisia intendentejä, teknologiaopettajia. Onko se sinusta hyvä trendi?

Kyllä se niissä on, joissa ei tarvita, ei kaikissa voi olla toimia. Niin se on jo talouskysymys, ja sehän jo sanoo, miten se menee. Muuten sivutoimisuus... Päätyö on päätyö [– – –] niin kyllä se yksi työ yhden ihmisen ottaa. Että sillä vaka-vuudella siihen pitäisi kuitenkin suhtautua. Että ei sitä, etteivätkö ihmiset, joilla on mahdollisuuksia, intressejä, voimia liikkua muillakin kentillä... Mutta tämä on niin laaja kenttä, että tältä kentältä ei niin vaan lähdetä pelaamaan palloa muille kentille. Niin se, se kyllä siinä sitten rajoittaa. (Oppilaitos B)

Tuntiopettajia voidaan toki käyttää erityiskurssien opettamisessa, esimerkiksi musiikkitekno-logiassa tai mestarikurssityyppisessä soitonopetuksessa. Lisäksi taloudelliset, ehkä myös osaami-seen liittyvät, syyt pakottavat rehtorit palkkaamaan tuntiopettajia.

No minä luulen, että olosuhteet määräävät sen niin, että minä otan lisää sivu-toimisia, joilla on näitä spesiaali-alueita. Vaikka ihannetilanne olisi se, että mi-nulla olisi viranhaltijoita, joilla olisi näitä erilaisia osaamisalueita. Mutta näillä tuntiresursseilla minä en varmaan tule siihen pääsemään. Että minulla pitäisi ol-

la niin paljon niitä viranhaltijoita. Että kyllä tähän mennessä minä olen joutunut toimimaan niin, että olen palkannut erikseen meille musiikkiteknologian henkilöitä, ja orkesterinjohtoon ja niin pois päin. Että minä voin vaan toivoa, että kun tulee virkoja auki, että siellä olisi henkilö, joka osaisi myös sitä aluetta. Mutta se ei välttämättä ole edes se valintatekijä, vaan se on kuitenkin nämä pedagogiset ja soitinhallintataidot. (Oppilaitos D)

6.2 Soittotaidon merkitys ja musiikillinen ydinosaaminen

Opetettavan soittimen hallinta on soitonopetuksen välttämätön ehto.

Tärkeintä on erinomainen soittotaito. Oppiminen mallista on keskeistä, niinpä opettajan tulee osata näyttää. Lahjakas oppilas toistaa juuri sen minkä opettaja näyttää. Lisäksi perustekniikka ja asennot on saatava kuntoon heti aluksi. Se ei pidä paikkaansa, etteivätkö sellaiset ihmiset, jotka valmistuvat muusikoksi, olisi valmiita tekemään myös ruohonjuurityötä. Mutta kun ei ole sitäkään. Minulla on kokemuksia kyllä hyvin loistavista pianisteista ja viulisteista, joilla on kyky antaa tätä perusopetustakin erittäin hyvin. (Oppilaitos H)

Tämän hetken instrumenttipedagogeilla soittotaito on riittävä, mikä käytännössä tarkoittaa joko ammattikorkeakoulujen korkeinta, B-tutkintoa, tai yliopistotasosta A-tutkintoa (nk. diplomi). Toinen rehtori määrittää musiikkiopistotason soitonopettajan riittäväksi solistisen soittimen osaamistasoksi B-tutkinnon – mutta toteaa kuitenkin, että tällainen osaaminen riittää vain perustasolle. Tulee myös ilmi, että musiikin aineenopettajilla, vaikka ovatkin pedagogisesti monipuolisen taitavia, ei oma soittotaito usein riitä, kun oppilas on edennyt perustasoa pidemmälle. A-tasoinen soittimenhallinta näyttäisi siis olevan tarpeen perustason jälkeisellä nk. musiikkiopistotasolla, ja vähintäänkin erityisen lahjakkaiden opetuksessa.

Instrumentin hallinnasta sanoisin siten, että pitää pystyä uskottavasti opettamaan perustaso 3:lle asti. Tietysti se oman instrumenttinsa, ihan se omimman, voi olla vaikka diplomillekin asti, ja kuinka paljon tahansa, mutta että siihen liittyisi siihen instrumentin hallintaan sitten jonkun muunkin instrumentin soittaminen kuin oman soittaminen. (Oppilaitos C)

Että aikaisemmin, johtuen ehkä siitä, että opettajien osaamisen taso oli hirveän kirjava, niin tuli painotettua paljon sitä soittotaitoa ja semmoista soittimen hallintaa, ja niin kuin musiikin visiointikykyä, ja kaikkia tällaisia asioita. Mutta nykyään siis taso on niin hyvä, että tuntuu, että joku soittonäytteen antaminen on aivan turhaa, kun ne kaikki on niin taitavia soittajia, että tavallaan sillä viivalla on lähtökohtaisesti aika tasaisia. Eli tietysti se on osoitus siitä, että Sibirien ja ammattikorkeakoulujen koulutus on siis huippuluokkaa. (Oppilaitos I)

Soitonopettajat ovat perinteisesti olleet oman soittimensa erityisosaajia. On opetettu taidemusiikkirepertuaaria melko tiukan, alan oman standardin mukaisesti. 21 vuosituhannelle tultaessa oppisisältö on instrumenttiopetuksessa laajentunut käsittämään myös omaehtoisen luovuuden, johon katsotaan kuuluvaksi vapaa säestys ja improvisaatio.¹ Koska perinteiseen soitonopettajan

¹ Suomen musiikkioppilaitosten liitto julkaisee eri instrumenttien ja yleisten aineiden tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet sekä soitinkohtaiset ohjelmistoluettelot. Tasosuoritukset sisältävät valitun ohjelman soitto-

koulutukseen ei ole kuulunut vapaan säestyksen tai improvisoinnin opetusta, opettajien osaa-
misvaje asiasta on ollut ilmeinen. Selvityksen oppilaitoksissa olikin järjestetty aiheesta täyden-
nyskoulutusta, ja osaamisen taso onkin kasvanut. Suuri osa rehtoreista pitää tärkeänä, että jokai-
sella soitonopettajalla on perusvalmiudet opettaa vapaata säestystä ja improvisaatiota sekä myös
ohjata yhtyeitä. Osa rehtoreista, erityisesti suuremmista opistoista, kuitenkin pitää mahdollisena
erikoistunutta mahdollisen korkeatasoista opetusta. Sillä tavoin kaikille osa-alueille saataisiin
paras mahdollinen opetus.

Sitten tämä yhtyehomma on yksi, sehän tulee tähän elimellisesti.

Pitääkö se olla kaikilla?

Ei välttämättä, koska on sellaisia, joille tämä on luonnostaan selvä asia, osaavat
sen hyvin. Jos mennään vapaasäestykseen ja improvisaatioon, meillähän on
myös pääaineena sitä. Niin kuin esimerkiksi sellaisella, oppilaalla joka [haluaa
oppia vapaata säestystä], niin vois sanoa ”että voitko sä mennä sille vapaan
säestyksen opettajalle”. Eli minä haluaisin mahdollisimman hyvää niille oppi-
laille, mahdollisimman korkeatasoista. Ettei olisi sitä vain, ”että tosta vaan nyt
sitten”. Voidaan me sitäkin vähän tehdä. Ja sama koskee improvisaatiota, ja sä-
veltämistä ja sovittamista. Eli en olisi niin paljon tällaisen monitoimi-ihmisen
puolella. (Oppilaitos B)

Yleisesti voidaan sanoa, että moniosaamisen vaatimus kasvaa musiikkiopiston koon pienetessä
ja sen sijainnin mukaan siten, että kauimpana musiikkikeskuksista olevat pienet opistot tarvitse-
vat eniten moniosaajia kun taas suuret tai keskisuuret opistot lähellä musiikkikeskuksia palk-
kaavat mielellään myös oman alansa erityisosaajia. Moni informantti mainitsi kahden alan osaa-
jan: pääinstrumentin lisäksi olisi kyky opettaa esimerkiksi jonkun toisen soittimen alkeita, ylei-
siä aineita, musiikkiteknologiaa, vapaata säestystä, sävellystä tai vaikkapa johtaa opiston orkes-
teria tai kuoroa. Tällä hetkellä kuitenkin opistot ovat täynnä tällaisia soitinkohtaisia spesiaa-
liosajia. Näitä tarvitaan kyllä tulevaisuudessakin, mutta opistoissa, myös suurissa kaupun-
kiopistoissa mietitään myös jonkun soitinviran muuttamista yleisemmäksi ”musiikkikasvatusvi-
raksi”, jonka täyttäjäksi ajatellaan musiikin aineenopettajan monipuolisen koulutuksen saanutta
henkilöä.

Aineenhallinta ja pedagoginen osaaminen nivoutuvat lähes saumattomasti yhteen niin, että in-
formantit pohtivat pitkäänkin niiden välistä suhdetta. Yleensä vaaka kallistui kuitenkin pedago-
gisten taitojen puolelle. Korostaen on kuitenkin syytä huomata, että tämä tapahtui sillä edelly-
tyksellä, että lähes kaikilla opettajilla soittotaito on riittävä. Lisäksi huonompi soittajakin voi
pedagogina kehittyä niin, että oppilaiden oppimistulokset paranevat.

Soitonopiskelussa, kuten kaikessa erityistaitojen opiskelussa, on kynnysvaihe n. 12–13 vuoden
iässä, jolloin harrastus voi kääntyä lapsen tietoiseksi valinnaksi panostaa harrastukseen enem-
män. Tällöin opettajan vaihdos ”hyvästä (alkeis)pedagogista ja innostajasta” opettajaksi, jonka
musiikillis-tekninen osaaminen on korkeinta tasoa, edesauttaa oppilaan kehitystä mahdolliseksi
tulevaksi ammattilaiseksi. Seuraava kynnys on lukiovaiheessa, jossa ”harrastajalinjalla” soittajat

asteikkosoitto-, etydi- ja *prima vista* -osiot. Oppilaalla on lisäksi mahdollisuus esittää oma sävellyksensä tai
improvisoida esimerkiksi annetusta teemasta, aiheesta, motiivista tai soitupohjasta. Myös yhtyesoitto voidaan
sisällyttää tasosuoritukseen. (Suomen musiikkioppilaitosten liitto 2005.)

lopettavat herkästi, erityisesti silloin, jos joustoa opetusohjelmaan ei löydy. Toisaalta jotkut kehittyvät soittamiseen vakavasti suhtautuviksi vasta tässä vaiheessa. Soitonopiskeluun jo ammattimaisesti suhtautuvat voivat kokea lukio-opinnot raskaana musiikkiopintojen rinnalla, jolloin joustoa toivotaankin koulun puolelta.

Voiko soittotaidon puutteita sitten korvata pedagogisella osaamisella? Jopa seitsemän rehtoria vastasi kysymykseen yksiselitteisen myöntävästi. Yksi katsoi, että näin voi tapahtua alkeisopetuksessa. Yhden rehtorin vastaus kysymykseen oli selkeän kielteinen.

Mutta siis ehkä sitten kuitenkin se oppilaslähtöisyys opettajan työssä on kyllä painottunut. Ja koska ammattikorkeakouluista tulee nykyään taitavia myös soittajia, niin sitten tässä asiassa voi olla, että koulutusta pitäisi suunnata, siihen, että miten sinä hallitset oppilaita, miten sinä suhtaudut eri-ikäisiin oppilaisiin. Ja sen huomaa nyt meidän opettajien nykytyössä. (Oppilaitos I)

Opettajien oma taiteellinen toiminta herättää rehtoreissa monenlaisia ajatuksia. Yhtäältä sitä arvostetaan; yksi rehtori näki, että tulevaisuudessa jopa opettajan toimenkuvaan voisi kuulua konsertointi. Erityisesti musiikkikeskusten ulkopuolella soitonopettajat edustavat omalla alallaan paikkakunnan taitelijakuntaa, ja yhteisön näkökulmasta katsoen opettajakonsertit rikastuttaisivat paikkakunnan elämää ja antaisivat opistosta myönteisen kuvan. Toisaalta rehtorit näkevät, että oman taiteellisen uran edistäminen voi selkeästi haitata säännöllistä opetustyötä ja korostavat taiteilijan ja opettajan identiteettien erilaisuutta.

Mutta toki minä arvostan kyllä sitä ja mahdollistan niin paljon kuin voin, että jos meidän opettaja haluaa tehdä omaa uraa opetustyön lisäksi, niin kyllä se rikastuttaa myös sitä hänen työtään. Siinä täytyy löytää vaan se balanssi. Tiedän, että X:n kunnassa palkattiin pianonsoitonopettajaksi A [nimekäs pianisti], ja siinä oli tiettyä viisautta. Mutta sitten taas toisaalta minä mietin, että se on hirveästi poissa ja matkoilla, ja uraa tekee tuolla, että ne oppilaat välillä tapaa varmaan sitä aika harvoin. Tämä on vähän vaikea kysymys. Että toisaalta se on mieletöntä, jos on joku tällainen huippupianisti opettajana... (Oppilaitos I)

Täällä meillä opettajat esiintyvät jonkin verran taiteilijoina ja tekevät keikkaa orkestereissa. Tällöin tulee joskus ristiriitaa toiminnan kanssa, kun tulee poissaoloja ja pikkusijaisuuksia näiden keikkojen takia. Olen voinut tällaisissa tapauksissa ehdottaa sitten vaikkapa osavirkkaa tai osittaista virkavapaata. Opettajan on hyvä voida reflektoida omaa opettajuuttaan ja sen suhdetta taiteilijuuteensa. (Oppilaitos E)

6.3 Moniosaamisesta

Moniosaamista voidaan tarkastella sekä tietyn alan sisällä tai ammattirajat ylittävänä moniosaamisena. Tässä selvityksessä otetaan huomioon nämä molemmat tasot. Musiikillisella moniosaamisella tarkoitetaan monipuolista musiikillista osaamista: oman musiikinopiskelunsa pääaineen (esimerkiksi tietty instrumentti) lisäksi osaamista jollakin toisella erityisalueella (ks. osaamiskortit, liite 2). Myös genremonipuolisuus, se että opettaja hallitsee kaksi tai useamman musiikinlajin (esimerkiksi klassinen ja jazz-musiikki) kuuluu tähän musiikilliseen moniosaami-

seen. Yleinen moniosaaminen taas tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että soitonopettaja hallitsee jonkun ulkomusiikillisen alueen, esimerkiksi tuottamisen, viestinnän tai markkinoinnin.

Käsite musiikillinen moniosaaminen sai haastatteluaineiston perusteella sisältönsä ilmiöstä, jota kutsutaan tässä kaksoisosaamiseksi. Tällä tarkoitetaan tiettyä pääosaamista, esimerkiksi sellonsoiton opetusta, täydentävää jonkun toisen musiikinopetuksen alueen osaamista. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi yleisten aineiden tai musiikkiteknologian opetus tai jonkun toisen soittimen alkeisopetuksen, sävellysopetuksen tai vaikkapa orkesterinjohtamisen taitaminen. Yleisesti voidaan sanoa, että kaksoisosaamisen tarve kasvaa musiikkiopiston koon pienetessä ja lisäksi sen sijainnin mukaan siten, että kauimpana musiikkikeskuksista olevat pienet opistot tarvitsevat eniten kaksoisosaajia.

Että, meilläkin on vähän soitinkohtainen, että soittimessa, jossa on useampi virka, niistä varmaan on helpompi erikoistua. Ja sillä tavalla vaikkapa jos esimerkiksi oppilaat jaetaan sillä perusteella, että ne, jotka esimerkiksi ovat potentiaalisia jatko-opiskeluun, alan ammattiopintoihin, niille varmaan yrittäisimme mahdollistaa opettajan, joka on mahdollisimman syvälle omistaa tätä instrumentinhallintaa. Mutta toisaalta, no sanotaanko nyt, että kuitenkin enemmistö opettajista tarvitsee tätä monipuolisuutta ja muuntokykyä. (Oppilaitos F)

Suuret tai keskisuuret opistot lähellä musiikkikeskuksia palkkaavat edelleen mielellään myös oman alansa erityisosaajia.

Ja jos tästä rivien välistä tökkäisisi kysymyksen, että tarvitaanko sitten minkälaista opettajaa, niin kai tuo monitaitoisuus tulee lisääntymään. Siltä vähän tuntuisi. Mutta jos ihan henkilökohtaisen mielipiteen sanoisin, niin ei ihan sellaista hirveätä monitaituria kaivata, kun siinä yhdessä asiassa on jo ihan tarpeeksi sille yhdelle ihmiselle... Voihan sellaisiakin olla, muutamia. Mutta niihin liittyvä varmaan tällaisia, esim. musiikin teknologiaan tai johonkin liittyviä ominaisuuksia... Sellaisia ihmisiä näkyy jo tälläkin hetkellä töissä, joilla on ihan kahdeltakin aika erilaiselta alalta hyvinkin vahva osaaminen. Ja sellaisella näyttäisi, että töitä riittää talossa. Eli opetuksen kehittämisestä, niin ainahan toivoisi, että opetus kehittyisi, että olisi aina mahdollisimman hyvää oppia antaa oppilaille, sehän on meidän tavoite. (Oppilaitos B)

Lisäksi suurissa kuin myös pienemmissä opistoissa pidetään tai ainakin harkitaan mestarikurssityylisen periodimuotoisen opetuksen järjestämistä edistyneimmille oppilaille.

Haastatteluissa haluttiin syventää myös klassisen ja rytmimusiikin osaamisen monipuolisuutta: tuleeko jokaisen soitonopettajan osata opettaa sekä klassista musiikkia että pop/jazz-musiikkia. Tässä genre-monipuolisuudessa vaaka asettuu enemmän erityisosaamisen puolelle: klassisen puolen opettajalta vaaditaan rytmipuolen osaamista lähinnä asenteen tasolla siten, että ohjelmistoa voidaan tarvittaessa hieman laajentaa, ja päinvastoin.

Moniosaamisen käsite täsmentyy haastatteluaineiston perusteella musiikillisen kaksoisosaamisen lisäksi erilaisen ulkomusiikillisen osaamisen lisääntymisenä. Rehtoreiden mielestä musiikkiopistotoiminta tulee sisältämään yhä enemmän hankkeistettua toimintaa. Kun lisäksi yhteistyö

eri taiteenalojen toimijoiden, koulu- ja sosiaalitoimen kanssa tulee lisääntymään (ks. verkostoituminen taulukossa 1), nämä yhdessä aiheuttavat kasvavaa tarvetta projektihallinnan ja tuottamisen osaamisessa. Myös markkinoinnin ja viestinnän osaamista tarvitaan tulevaisuudessa lisää.

6.4 Pedagogiset taidot ja soveltava musiikillinen osaaminen

Kaikki rehtorit pitivät pedagogista osaamista keskeisenä soitonopettajan taitona; tämä sillä varauksella, että soittotaitoa pidettiin itsestäänselvyytenä. Rehtorit olivat myös yksimielisiä siitä, että nuorilla opettajilla osaamisen taso on huomattavasti vanhoja vanhamuotoisen konservatoriokoulutuksen soitonopettajia parempi. Suurin osa viime aikojen rekrytoinneista oli haastateltujen rehtorien oppilaitoksiin tehty ammattikorkeakouluista, joiden tutkintoon (musiikkipedagogi amk) kuuluu 60 opintopisteen pedagogiset opinnot.

Opettajaidentiteetti ei kuitenkaan ole alalla aina itsestään selvyys nuorillakaan. Alan opiskelijan sosiaalistuminen taitelijan identiteettiin alkaa kehittyä jo musiikkiopistoajoista alkaen, ja prosessi jatkuu ammattiopinnoissa. Pedagogisista opinnoistakin huolimatta opettajan identiteetti alkaa monilla rakentua usein vasta työelämässä, usein taiteilijauran liittyvien pettymysten jälkeen.

Mutta sitten siinä on suuri puute, että koulutus on kapea-alaista. Varsinkin Sibelius-Akatemia tuottaa solisti-identiteetin, vahvistaa sitä solisti-identiteettiä. Ja minun on pitänyt kyllä kädestä pitäen ohjata monia opettajia, että tämä ei ole taiteilijapesti. Vaan tämä on opettajapesti. Ja opettajan ammatti on ihan oma ammatti. Mutta tämä ei ole aiheuttanut koskaan mitään konfliktitilanteita, siis minä en ole haastanut ketään. Mutta nämä tulevat esille silloin, kun on tarvetta selventää minun puoleltani, että kun opettajalla on pulmia, ongelmia, joko ihan oppilaskontakteissa tai sitten ihan faktisesti kollegiaalisesti. Tällöin tulee, sitä arroganssia helposti, vähättelyä vaatimattomiin työolosuhteisiin, kurjiin työaikoihin, huonoihin työvälineisiin, omasta mielestään, siis subjektiivisia arvioita. Tulee tätä ihan normaalia itsearviointia. Niin silloin ihminen alkaa kokea sellaista deprivatiota, että hän on jotenkin väärässä paikassa. Ja sitten jos hänellä on koulutus vahvistanut sitä, että hän on oikeasti suuri taiteilija, suurella en tarkoita mitään pilkkaa, vaan sellaista, hänellä pitääkin olla taiteilijaego, jos hän taiteilijaksi ryhtynyt. Niin tuota, niin silloin nousee esiin tämä, että hänen pitää selventää sitä käsitystään, että missä tehtävässä hän on. Ja silloin tulee esille ihan valtava puute näistä pedagogisista ja käyttäytymistieteellisistä tiedoista ja taidoista ja resursseista. (Oppilaitos E)

Opettajanidentiteetti on tuskin kenelläkään valmiina heti korkeakoulusta valmistumisen jälkeen. Se kehittyy koko uran aikana, kun taas soittimenhallintaa voi olla vaikeampi lisätä merkittävästi opettajauralla. Parhaimmillaan rehtori voi olla tärkeä henkilö opettajakuntansa ammatillisen kasvun tukemisessa ja kehittämisessä opettajuuteen. Oppilaitoksissa, joissa rehtorilla on vahva pedagogisen johtamisen ote, hänellä on eri tavoin, esimerkiksi työyhteisön kehittämisen keinoin, mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä soittotuntien pedagogisessa maisemassa tapahtuu. Yhdessä haastatelluista opistoista, jossa päättötutkintoja suoritetaan erityisen paljon, on asian eteen tehty tietoisesti työtä:

Ja siinä on ytimessä se, että me emme lähtökohtaisesti tunne itseämme, emmekä toisiamme. Emme tiedä, miten ihminen käyttäytyy, miksi lapsi käyttäytyy noin, miksi aikuinen, miksi tuo kollega vihaa minua. Ja sitten vielä se, että miksi minä käyttäydyn näin. Tätä reflektointia. Ja opettajan työ on siinä mielessä minus-ta niin upeata työtä, kun se tarjoaa mahdollisuuden ihan palkalla reflektoida sekä itseäsi että muita. Ja jos se sinua kiinnostaa, niin sinä kehityt ja sinä saat hirveästi tästä hommasta. Mutta jos sinä toteat, että sinua ei kiinnosta, että miten tuo toinen ihminen ei tajua, tai miksi tuo lapsi käyttäytyy noin, niin onhan se hirveä juttu olla siellä. Ja silloin minä joudun sitten rehtorina, nimenomaan olen itse käynyt tätä prosessia ja käyn koko aika, että täytyy minunkin koko ajan reflektoida itseäni rehtorina, että ymmärrätkö minä oikein tämän oman tehtäväni. Niin siitä syntyy hyvin hedelmällisiä keskusteluja. (Oppilaitos E)

Pedagogisen osaamisen alueista informantit nostivat esiin instrumenttipedagogiikan sekä tässä raportissa jo aiemmin käsitellyt ryhmäopetustaidot. Niitä tarvitsevat kaikki soitonopettajat. Varhais- tai erityispedagogisia taitoja ei nosteta esiin aivan yhtä usein. Kuitenkin suurin osa rehtoreista mainitsi toisessa yhteydessä sen, kuinka vuorovaikutus lapsen kanssa saattaa monella opettajalla olla vaikeaa ja lapsilähtöinen asenne puutteellinen. Kaikkien mielestä erilaisten oppijoiden määrä on lisääntynyt, joten jonkin verran tarvitaan myös erityispedagogiikan osaamista, ei kuitenkaan kaikilla opettajilla, vaan koko opiston tasolla riittävä osaaminen. Varsin usein mainittiin myös ikäihmisten ja aikuispedagogiikan tarpeen lisääntyminen. Tämä liittyy monien opistojen kohderyhmäajattelun laajentumispyrkimykseen. Yhdessä opistossa suunniteltiin lasten ja heidän vanhempiensa tai muiden aikuisten yhteisiä yhtyeitä.

Osaamiskorteista puuttui kokonaan yleinen pedagoginen osaaminen. Haastatteluissa tuli kuitenkin voimakkaasti ilmi kasvatuksellisen asenteen tärkeys nykymuotoisessa musiikkiopisto-opetuksessa. Se ei enää voi olla pelkästään instrumentin hallinnan opetusta, vaan oppilas tuo tunneille mukaan koko persoonansa ja elämänpiirinsä, harrastukset ja mielenkiinnon kohteet mukaan lukien oman musiikkinsa sekä yleiset kasvamiseen liittyvät kysymykset ja vaiheet. Kasvatuksellista kokonaisnäkemystä kaivataan lisää nyt ja tulevaisuudessa.

Opettajat ovat vain puhuneet niin paljon siitä, että lapset ovat nykyään... Miten minä nyt sanoisin... Että tämmöiset kotona olevat ongelmat ja muut heijastuvat niin voimakkaasti sitten soitotunnilla. Ja nyt kun on ollut, sanotaan oli näitä Jokelaa ja Kauhajoen tragedioita, niin miten oppilaat reagoivat. Opettajat kokivat, että ne joutuivat semmoiseen rooliin, että ei ne siellä koulussa ryhmänä [voi käsitellä]. Ja sitten kun ne tulee yksilötunnille, niin ne haluavat puhua kaikkia tämmöisiä asioita. Että se opettajan rooli jotenkin on muuttunut. Ja tuolla SML:n päivilläkin on puhuttu tästä, että opettajat ovat nykyään enemmän musiikkikasvattajia kuin soitonopettajia, ja kasvatustehtävässä enemmän kuin soitonopettajan tehtävässä. Ja tämä on ollut vain jotenkin ehkä viime aikoina enemmän esillä tämmöinen näkökulma. Ja sitten on puhuttu näistä erityisoppijoista, kun on asperger-syndroomaa ja kaiken näköistä. Että opettajat joutuvat uusien haasteiden eteen. (Oppilaitos I)

Vuorovaikutuksen tärkeys tuli esiin pedagogisena ilmiönä, vaikka se osaamiskorteissa olikin sijoitettu ulkomusiikillisen osaamisen alueeseen. Yksilöopetuksessa soitonopetuksen kahdenkeskinen vuorovaikutus oman oppilaan kanssa jää suurelta osalta oppilaan ja opettajan kahden-

väliseksi tapahtumaksi nk. ”mustaksi laatikoksi” (ks. kuitenkin esim. Heikinheimo 2009). Haastattelussa tuli ilmi, että ainakin osalla opettajista on osaamisvajetta erityisesti suhteessa pieniin lapsiin. Seuraavassa lainauksessa tulee esiin varhaispedagogiikan osaamisvajeen lisäksi myös opettajan eettinen vastuu. Soitonopetustilanteessa oppilas voi tuoda esille asioita, jotka kuuluvat esimerkiksi yksityisyyden suojan piiriin. Opettajilla ei aina ole riittävää ymmärrystä siitä, miten oppilaan asioista voi puhua esimerkiksi oman kollegansa kanssa:

Etä tällainen lapsen kehityksen ymmärtäminen, niin ainakin minä tiedän itsestäni ja vanhemmista opettajista, niin ei heillä ole pätkän vertaa siitä tajua. Etä se on liian yksioikoista. Lapsen kehityksen tai lapsen ymmärtäminen kehitysvaiheiden kautta, niin sitä meidän opettajat tarvitsevat. Ja se mikä on musta, meillä on ollut nyt koulutuskin siitä, että olisi tällaiset opettajan eettiset arvot, tai eettinen vastuu. Meillä on nyt sellainen koulutus, minä olen monta vuotta siitä puhunut eri paikoissa, se on semmoinen, mitä meidän opettajien pitää ymmärtää. Ei ehkä nuoret opettajat, vaan...

Ja sinä tarkoitat sillä, tai minä ehkä ymmärränkin, mutta jos voit vielä vähän tarkentaa?

Minä tarkoitan siis sitä, että miten kohdata oppilas, ja miten voi käyttäytyä, ja mitä voit tehdä, miten koskettaa, miten lähestyä, mitä voit puhua oppilaasta opettajanhuoneessa toiselle kollegalle, kadulla. Eli meidän opettajien vastuu ja ymmärtäminen laajasti. On ollut tilanteita, missä on oltu veitsenterällä, että lähdetäänkö jonnekin prosesseihin vai, kun opettajat laukovat ajatuksiaan missä sattuu. Äiti tulee ja sanoo että ”kuulin tuolla kadulla että meidän poika kuulemma...” Niin silloin on niin, että opettajat eivät ymmärrä mitä ne tekevät. (Oppilaitos A)

Haastatellut rehtorit eivät ottaneet esiin verkkopedagogiikkaa, yhtä informanttia lukuun ottamatta. Hän näki verkkovälitteisen opetuksen pitkien etäisyyksien ja monien sivutoimipisteiden toimintaympäristössä tulevaisuuden mahdollisuutena – joskin haastavana tienä.

Ainoastaan yksi informantti totesi, että ”improvisaatio ei oikein istu meillä”. Vapaa säestys kuuluu säestyssoittimien opetussuunnitelmiin, ja sen perusteiden opetustaidot näyttäisivät olevan jokseenkin kohdallaan. Kaksi rehtoria korosti erityisen paljon improvisaation ja omaehtoisen säveltämisen merkitystä. Näissä opistoissa opetetaan myös sävellystä vähintäänkin periodimuotoisesti.

Tietysti nyt kun pianisteista puhutaan varsinkin, mutta hieman muuallakin, nyt tietysti tämä nykyopetussuunnitelma kun vaatii vapaata säestystä, omien sävellysten tekemistä, improvisointia, tällaista luovaa, lapsen luovuuden tukemista ja taiteellisen kehittymisen arvostamista ja tukemista, miten sen nyt sanois, niin se on semmoinen tulevaisuuden opetuksen haaste. Kun se on jo nykypäivänä.

Joo, osaavatko sinun opettajasi tehdä tätä?

Ne osaavat vapaata säestystä, kun se nyt ikään kuin on pakko, ne osaa sen siihen asti opettaa kuin on pakko, mutta semmoista paloa se opetussuunnitelman uudistus ei ole aiheuttanut. Ja improvisointi, säännöllisesti huomaa, että siellä niin kuin kokeillaan. Etä mitä se voisi olla. Ja sitten varsinkin näissä nuoremmissa opettajissa, joilla ei valmistumisesta ole viittäkään vuotta, niin heille on aika päivän selvää tällainen, että oppilaiden kanssa sävelletään ja sovitaan, ja improvisoidaan. Etä kyllä se opetus toimii, jos on opettajakunnassa muuta-

ma, joka hallitsee ja pystyy sitä vetämään. Sitten toivoisi vain, että se innostus syttyisi kaikille. Että kaikki oppilaat saisivat saman, tai ainakin olisi mahdollista saada samantyylinen paketti. (Oppilaitos C)

Musiikkiteknologian opetus tuntuu kiinnostavan monia rehtoreita. Ainakin kolmessa opistossa on järjestetty musiikkiteknologian kursseja, pääasiassa ulkopuolisin voimin periodimuotoisesti. Yhdessä opistossa teknologinen opetus liittyy sävellysopetukseen: tehdään musiikki omaan animaatioon, tai sävelletään puhelimen soittoaaniä. Sen sijaan perustavat ATK-taidot jopa sähköpostin hallitsemisesta lähtien ovat, ilmeisesti kuitenkin lähinnä iäkkäämmillä opettajilla, vielä puutteelliset. Lisäksi opistojen varustelutaso tässä asiassa vaihtelee huomattavasti: yksi rehtori mainitsi käytössä olevan Smartboardin. Moni haastateltu mainitsi myös nuotinnusohjelmien osaamisen tärkeyden.

7 YHTEISTYÖTÄ JA VERKOTTUMISTA – MUSIIKKIOPISTOT OSANA KUNNAN PALVELURAKENNETTA

7.1 Yhteistyö ja avautuminen yhteiskuntaan

Jo pitkään musiikkiopistot ovat tehneet yhteistyötä paikallisten koulujen kanssa tilojen ja opetusvälineiden suhteen. Musiikkiopisto on voinut käyttää koulun tiloja iltaopetukseen. Yhteistyö on laajentunut nyt paikoin myös siten, että joissakin opistoissa (kahdessa haastatelluista) on oppilailla mahdollisuus soittotunteihin keskellä koulupäivää. Tällöin opisto ja koulu sijaitsevat käytännössä kävelymatkan päässä toisistaan. Jalkautuminen osaksi koulupäivää on näköpiirissä mahdollisesti myös sellaisissa opistoissa, joissa välimatkat ovat pitkät ja lasten kulku soittotunnille vaatii suuria ajallisia uhrauksia:

Viiden, kymmenen vuoden päästä, kun vanhemmilla on kiirettä ja lapsillakin näitä välimatkoja alkaa olla, voidaan kysyä, että kuinka kauan me pystymme siellä meidän lainausmerkeissä norsunluutornissamme opettamaan. Että pitääkö meidän ihan oikeasti siirtyä sinne kouluille, missä siis ollaan jo paljon kyllä, mutta entistä enemmän pyrittäisiin saaman esimerkiksi koulujen yhteyteen ne soittotunnit. Että se meidän saavutettavuus helpottuisi. Toisaalta. (Oppilaitos C)

Opetussuunnitelmalliseen yhteistyöhön voidaan pyrkiä myös opetussisällöissä, erityisesti painotetussa musiikinopetuksessa tai lukiossa, jossa yleisen musiikkitiedon oppisisältö voisi mahdollisesti korvata lukion vastaavan kurssin tai päinvastoin. Yksi opisto myy kunnan koulutoimelle omaa musiikkipedagogista osaamistaan erityisluokkien opetuksessa.

Minä luulen, että meidän täytyy ottaa enemmän huomioon jotenkin se koulujen... Tai tehdä ehkä vähän enemmän yhteistyötä tai olla enemmän vuorovaikutuksessa koulujen kanssa ja löytää niitä ratkaisuja. Me väännetään nyt esimerkiksi siitä, että pitääkö oppilaan olla orkesterissa sekä koulussa että meillä, ja kuorossa sekä siellä että täällä. (Oppilaitos I)

Koska esimerkiksi nyt lukiossa tai yläasteella on tällainen opetuskokonaisuus, että täytyy tutustua paikkakunnan omaan musiikkielämään, niin sitten ne yleensä tilaavat meiltä jonkun konsertin. Uskoisin, että viiden kymmenen vuoden päästä ilman muuta tämä yhteistyö jatkuu, ja minä luulen, että voisi jopa tiivistyäkin vielä. Koska ollaan niin pienellä paikkakunnalla, ja koska ne ovat ihan samat nuoret jotka on meidän piirissä. (Oppilaitos C)

Opetussisältöihin menevä yhteistyö koulujen kanssa vaatii erityisen hyvää henkilökohtaista vuorovaikutusta koulun musiikinopettajan kanssa.

Joo, onko yhteispeli suhteessa vaikka niiden koulujen musiikinopettajien kanssa ok? Peruskoulun esimerkiksi? Että sekin toimii hyvin?

No, nyt minä olen vain tämän yhden koulun kokemuksen varassa, ja tässä nimenomaan nämä musiikinopettajat ja musiikkiluokkien opettaja on ollut aktiivinen, aktiivinen kumppani tässä asiassa, että se on mennyt erinomaisesti. Mutta varmasti voi olla myös toisin. Kyllä, varsinkin silloin jos puhutaan opettajasta yläkoulusta ja lukiosta, jossa tunnit muutenkin on tiukassa, että kertyvätkö ne niin...

Niin, että kokemusta ei ole vielä?

No ei tässä työpaikalla, mutta aikaisemmalla uralla kyllä. Se on ymmärrettävää. Siinä täytyy olla hienotunteinen. (Oppilaitos D)

Kahdessa oppilaitoksessa on myös aloitettu kouluikäisten iltapäiväkerhotoiminta, jossa kunnan koulutoimi maksaa kustannukset. Opetus ei kuitenkaan ole laajan oppimäärän mukaista. Lapset oppivat iltapäiväkerhossa yksin tai ryhmissä soitonopetuksen alkeita. Molemmissa opistoissa kokemukset ovat erittäin positiivisia, ja monessa oppilas hakeutuu kerhotoiminnan perusteella laajemman opetuksen piiriin.

Että nythän minä olen koko ajan puhunut tässä perusopetuksesta. Että siellä on avoimelle osastolle tullut oppilaita, jotka ovat halunnut sitten vielä enemmän [opetusta] kuin se iltapäiväkerho pystyy tarjoamaan. Tavoitteenahan on antaa elämyksiä, herättää tällaista musiikillista intohimoa. Että siinä mielessä, jos katsotaan viiden ja kymmenen vuoden päähän, niin minä näkisin tuon koulun ihan rajattomana [mahdollisuutena], jos sieltä vaan löytyy hyvät yhteistyökumppanit. Että siellä pystyy paljonkin toimimaan tällaisessa ryhmäopetuksessa. Ja jos rahoitusta saisi järjestymään, niin puhallinorkesteritoiminta olisi minun mielestäni esimerkiksi semmoinen, jonka voisikin nopeastikin sinne saada menemään. Koska puhaltimissa on aina tarvittaessa lisää oppilaita, ja meillä on muuten täällä kunnassa aktiivista puhallinorkesteritoimintaa. Ja sieltä saisi sitä kasvustoa lähtemään eteenpäin. Tuossa on lähikoulussa meillä musiikkiluokat, ja sitä kautta tämä on oikeastaan lähtenyt tämä yhteistyö. Että yritetään saada siitä vahvastiikin musiikkipainotteista siitä koulusta yhteistyössä musiikkiopiston kanssa. (Oppilaitos D)

Kaksi haastatelluista musiikkiopistoista järjestää muskaritoimintaa keskellä lasten päiväkotipäivää. Tällä tavoin sellaisillakin lapsilla, joiden vanhemmilla ei ole mahdollisuutta viedä lastaan harrastukseen keskellä päivää, on mahdollista tulla osaksi tätä kokonaisvaltaista musiikin alkeisopetusta. Päiväkotimuskaritoiminnan, jossa kysyntää on aina enemmän kuin tarjontaa, valtakunnallisen laajentumisen esteenä on ollut kuntien pelko lasten eriarvoisesta kohtelusta: vain ne lapset, joiden vanhemmat maksavat musiikkiopiston lukukausimaksun, voivat osallistua

muskareihin. Toimintaa on kuitenkin voitu perustella sillä, että kaikki lapset hyötyvät musiikkiopiston toiminnasta päiväkodissa: Vastineeksi opiston opettaja kouluttaa vuosittain kunnan lastentarhanopettajia, ja päiväkotiki saa myös opiston soittimet arkiseen käyttöön.

Musiikkiopisto toimii monessa kunnassa paikallisena kulttuurikeskuksena. Niiden toiminta käsittää nykyisin perinteisten konserttien lisäksi mm. yhteistyössä tuotettuja oopperaproduktioita, festivaaleja ja musiikkileirejä. Myös sponsorointia esiintyy. Yhteistyökumppaneina voivat olla festivaalijärjestäjät, yhdistykset, yritykset, muut musiikki- tai taidealan opistot ja seurakunnat. Usein yhteistyössä tapahtuvat erikoisprojektit koetaan musiikkiopistoissa tärkeiksi näytön paikaksi, joissa opisto osoittaa osaamistaan ja lunastaa paikkaansa kunnallisena tai kunnan tukeamana toimintamuotona.

Meillä on paljon erikoistoimintaa. Ja kyllä melkein näen, että eiköhän sekin ole yksi tehtävä. Sillä on monta tehtävää, se on semmoinen linkki yhteiskuntaan päin, se on infolinkki, mutta se on myöskin joissain tapauksissa hyvinkin tärkeä taloudellinen asia. Tässä sen tarkemmin analysoimatta. Näin on.

Meinasin kysyä, että selvitä hieman tarkemmin...

No jos selvitetään vähän tarkemmin... Tuolta ulkoa päin kun asioita katsellaan ja lehtien palstat... Onneksi opisto on saanut tätä paikallislehteä käyttää aika hienosti, ja myöskin radiota ja muitakin. Kyllä suuri yleisö on sellainen, joka näkee, erikoista, suurta, tämmöistä merkittävää kuviota. Se kiinnittää ihmisten huomiota paljon paremmin kuin, valitettavasti, pienten lasten soittaminen. Eli se junnutason matsi ei kiinnosta sitten kai niin paljon kun ihan se mestishomma, tai liigajuttu. Että yleisö kyllä tätä kautta näkee. Ja kun yleisö näkee tämän, niin päättäjätkin näkevät.

Niin, eli silloin te olette tyytyväisiä kunnan tukeen?

Kaupungit ja kunnat näkevät, että meillä on tällaista toimintaa. Että tuotahan kannattaa varmaankin vaikka tukea, että siellä on hienoja juttuja. Vaikka ei olekaan kulttuuri-ihmisiä päättämässä, mutta kun on tarpeeksi näkyvää, niin että se näkyy yli rajojen, jos näin voi sanoa. (Oppilaitos B)

Yleisen oppimäärän opetuksen aloittaminen ja laajeneminen on omiaan lisäämään yhteistyötä yli eri taideaineita opettavien oppilaitosten kesken.

Katsoen nyt mitä siellä opetushallitus on sanonut näistä yleisen oppimäärän vaatimuksista, niin ne hyvin pitkälle toteutuvat siellä jo nyt. Ja se on nyt semmoinen yhteistyöalue, missä minä toivon, että saan kumppaneita täältä muualtakin kunnalta muistakin oppilaitoksista.

Millä tavalla kumppaneita?

Koska oppilaat keräävät niitä erilaisia moduleita siihen yleiseen oppimäärään, niin niidenhän ei tarvitse kaikki olla musiikista. Siellä voi olla kuvataiteita, kirjallisuutta, näytelmää, teatteria. (Oppilaitos D)

7.2 Yhteistyö kansalaisopistojen kanssa

Tammikuussa 2010 astui voimaan lainmuutos vapaasta sivistystyöstä (1765/2009). Sen mukaan vapaan sivistystyön oppilaitoksilla, esimerkiksi kansalaisopistoilla, on nykyisin mahdollisuus järjestää taiteen perusopetuslain (633/1998) mukaista opetusta. Lainmuutoksella kirjattiin ylös

tilanne, joka oli vallinnut jo ennen sen voimaan tuloa, minkä Koramon selvitys (2009) osaltaan osoitti: kansalaisopistoissa opetettiin jo 2008 musiikkia sekä taiteen perusopetuksen yleisen että laajan oppimäärän mukaisesti kuntien opetuslupien perusteella. Tällöin kunnat ovat velvollisia valvomaan, että opetus tapahtuu opetushallituksen määrittämien taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden (Opetushallitus 2002) mukaisesti.

Perustyössään, vapaan sivistystyön tarjoamisessa elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti (laki 165/2009) kansalais- ja työväenopistot ovat vapaan sivistystyön yksikköhintaan ja suoriteisiin perustuvan lakisääteisen avustuksen piirissä. Lainsäätäjä on näin mahdollistanut ylläpitäjäkunniltaan opetusluvat saaneille kansalaisopistoille taiteen perusopetuksen molempien oppimäärien järjestämisen valtionavun turvin. Vapaan sivistystyön rahoituksen tuntikohtainen yksikköhinta on noin kahdeksan euroa korkeampi kuin musiikkiopistoilla, mikä antaa taloudellisen kilpailuedun kansalais- ja työväenopistoille taiteen perusopetuksen järjestäjinä. Kansalais- ja työväenopistojen kilpailutilannetta parantaa vielä se, että se voi nyt osoittaa rahoitusta myös yleisen oppimäärän mukaiseen opetukseen – toisin kuin musiikkiopistot.

Käsillä olevan selvityksen taustalla olevassa musiikkioppilaitoskyselyssä (ks. Pohjannoro & Pesonen 2009) monet vastanneet kansalaisopistot¹ kertoivat musiikin olevan yhden keskeisistä opetusaineistaan. Noin 13 % kaikesta vapaan sivistystyön piirissä annettavasta opetuksesta on musiikkia, ja yksittäisistä opetusainealueista se on toiseksi suurin käden taitojen ainealueen jälkeen (Vapaa sivistystyö numeroina 2004, 5–6).

Kansalaisopistoissa – joista moni sijaitsee kunnassa, jossa ei ole musiikkiopistoa – toimii lukuisia seudun kulttuurielämää rikastuttavia orkestereita ja kuoroja. Opistot kokevat voivansa tarjota opiskelijoille heidän tarpeidensa mukaisia kursseja ja oppisisältöjä. Seuraava kommentti erään kansalaisopiston em. kyselyyn antamasta vastauksesta voi kertoa mm. musiikkiopistojen nykytilanteen tuntemattomuudesta, yksittäisen musiikkiopiston epädynaamisuudesta tai jopa avoimesta kilpailuasetelmasta kansalais- ja musiikkiopiston välillä: ”Kansalaisopistossa joustavuus on jo nyt todellisuutta toisin kuin jäykissä musiikkioppilaitoksissa.”

Tulevaisuuden mahdollisuuksinaan kansalaisopistojen rehtorit pitävät em. kyselyn perusteella alueellista yhteistyötä ja verkottumista. Toisaalta opistoista raportoitiin paljon rekrytointiongelmia musiikinopetuksen saralla. Monesti opettajat ovat epäpäteviä, ja yksittäisten opettajien opetustuntimäärät jäävät usein vähäisiksi: 28 vastanneessa opistossa oli yhteensä 25 päätoimista musiikinopettajaa sivutoimisten opettajien lukumäärän ollessa yhteensä melkein 700.

Kansalaisopistojen opetusta ei ollut kyselyvastauksissa yleensä nimetty taiteen perusopetuksen opetukseksi. Näin ei myöskään ole Mauno Järvelän ohjaamien Kaustisten Näppäripelimannien laita. Näppärit ovat vain yksi osa neljän keskipohjalaisen kunnan alueella toimivan kansalaisopiston monipuolista soitonopetustarjontaa taiteen perusopetuksen ulkopuolella (Perhonjokilaakson kansalaisopiston verkkosivut). Toisaalta esimerkiksi Wellamo-opisto antaa taiteen sekä

¹ Kyselyyn vastasi vain 28 kansalaisopistoa 206:sta, minkä vuoksi julkaisussa ei raportoitu niitä erikseen. Tässä selvityksessä palataan kyselyaineiston (Pohjannoro & Pesonen 2009) kansalaisopisto-osuuteen avointen vastausten osalta.

laajaa että yleistä perusopetusta viiden päätoimisen musiikinopettajan voimin (Wellamo-opiston verkkosivut).

Kansalaisopistojen avaukset taiteen perusopetuksen parissa koetaan musiikkiopistojen taholta paikoin kilpailevaksi toiminnaksi. Selkeä aloite on tapahtunut Pirkanmaalla, jossa neljä kuntaa suunnittelee aloittavansa musiikin taiteen perusopetuksen seudullisen yhteistyön puitteissa verkostomaisesti. Järjestäjinä olisi neljä alueella toimivaa kunnallista kansalaisopistoa. Laaditun selvityksen perusteella kunnat katsovat voivansa järjestää musiikin taiteen perusopetuksen nykyisiä käytäntöjä edullisemmin.

Selvityksen mukaan kunnat ovat tyytymättömiä siihen, että lakisääteistä tuntiperusteista valtionosuutta saava musiikkiopisto ei pysty järjestämään riittävästi opetusta sopimuskuntien alueella. Kunta ei myöskään ole lisännyt olemassa olevista musiikkiopistoista ostettavia oppilaspaikkoja lapsimäärän kasvua vastaavasti, mistä on seurannut asukkaiden tyytymättömyyttä kunnan palveluihin.¹ Toisaalta yksityiseltä yrittäjältä musiikkiopistopalveluja ostavat kunnat taas ovat tyytymättömiä opetussuunnitelmien epämääräisyyteen ja oppilasmaksujen jatkuvaan nousuun. Samassa yhteydessä selvityksessä todetaan se, että kunnilla ei ole asiantuntemusta valvoa annettun opetuksen tasoa ja laatua: täyttääkö annettu opetus yleisen oppimäärän edellytykset vai ei.

Selvitysraportissa esitetään suunnitelma, jossa kunnat yhdessä kansalaisopistojensa järjestäminä hankkivat taiteen perusopetuksen laajan musiikinopetuksen edullisemmin ja omissa kuntakeskuksissaan. Samalla ne aloittaisivat prosessin, jossa kehitetään uudelle verkosto-oppilaitokselle taiteen perusopetuslain edellyttämä musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelma. Laajan oppimäärän mukainen opetus on selvityksen mukaan annettavissa n. 14 vuoden kuluessa (kansalaisopistoissa on musiikkiopistoja noin kaksi kuukautta lyhyempi opetusvuosi). Siten oppilaan aloittaessa opinnot kuusivuotiaana hän voi saavuttaa päästötodistuksen 20-vuotiaana, kun musiikkiopistojen koulujen lukuvuosirakennetta noudattava opetusvuosi mahdollistaa päästötodistuksen suorittamisen 10—11 vuodessa.

Selvityksen mukaan suunnitellun toimintamallin on tarkoitus toimia edelläkävijänä ja mallina vastaavanlaiselle kansalais- ja työväenopistojen toiminnan kehitykselle koko maassa. Ainakin kolme kuntaa on tehnyt periaatepäätöksen oppilaitoksen perustamisen selvitystyöstä, jolloin opetus voitaisiin aloittaa syksyllä 2010. (Esitys valmistelutyöstä seudullisen musiikin taiteen perusopetuksen järjestämiseksi selvitystyön pohjalta 2008; Vesilahden kunta 2009, Lempäälän kunta 2009, Pirkkalan kunta 2009.)

¹ Selvityksen tekemistä valvoivat ohjausryhmässä kahden kunnan kansalais- ja työväenopistojen rehtorit, kaksi kulttuurikoordinaattoria, yksi sivistystoimenjohtaja ja yhden työväenopiston musiikinopettaja. Selvitystyössä ei ollut mukana paikallisia musiikkiopistotoimijoita. (Esitys valmistelutyöstä seudullisen musiikin taiteen perusopetuksen järjestämiseksi selvitystyön pohjalta 2008.) Paikallinen tuntiperusteista valtionosuutta saava musiikkiopisto on kommentoinut selvitystä avoimessa kirjeessä. Siinä osoitetaan mm. selvityksessä esiintyviä asiavirheitä, jotka vaikuttavat selvityksessä esitetyn mallin kustannusvaikutusten arviointiin. Selvityksessä tuodaan esiin myös taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman vaatavuus: vain laajan opetussuunnitelmien tavoitteiden aito saavuttaminen mahdollistaa käytännössä jatko-opintokelpoisuuden musiikkialan ammatilliseen ja korkeakoulutasoiseen koulutukseen. (Saarinen 2009.)

Samalla tavoin kuin musiikkiopistot hämmästelevät elinikäisen oppimisen idealle rakentuneiden kansalaisopistojen opetuksen laajentumista lasten ja nuorten pariin myös kansalaisopistot voivat kokea musiikkiopistojen astuneen omalle tontilleen niiden pyrkiessä laajentamaan toimintaansa aikuisväestön pariin. Monessa kunnassa on myös ollut painetta musiikkiopiston ja kansalaisopiston hallinnolliseen yhdistämiseen tai yhteistyöhön, mikä on myös voinut lisätä jännitettä.

Jonkun verran meillä on kansalaisopiston kanssakin yhteistyötä, se on tällä hetkellä ollut vähäsen sellaista vaikeata... On vaikeata vetää rajaa sille, että mikä on musiikkiopiston toimintaa ja mikä toisaalta sitä kansalaisopiston, lakisääteinen tehtävä. Että siinä on vähän semmoista rajankäyntiä tietyllä tavalla. Mutta minä luulen, että sekin yhteistyö tulee tiivistymään, kunhan ne löytävät muotonsa sitten.

Tarkoitatko sinä, että te menette toistenne tonteille, vuorotellen?

Joo, sitä käy, koska meillä on vähän yhteisiä opettajia. Niin sitten semmoinen kansalaisopiston ryhmäopetus ja meidän yksilöopetus vähän rupeavat menemään lähemmäksi toisiansa. Ja sitten olen kuullut, että joskus kansalaisopistossa tehdään tutkintoja ja näin pois päin. Eihän se kuulu heille. Niin kuin sillä tavalla että... Minä uskon, että siinä on, kunhan, varsinkin kun tämä musiikin yleinen oppimääräkin lähtee sitten tuolla meidän tasollakin liikkeelle ja pikkusen muotoutuu ihan viimeisen päälle, niin kyllä se pelikenttä selkenee siinä sitten. (Oppilaitos C)

Hyviäkin yhteistyökokemuksia on: parhaimmillaan nämä erilaiset opistot voivat toimia kunnassa yhdessä taideopetuksen ja taiteen edistämisen parhaaksi. Edellytyksenä on tällöin usein avoin vuoropuhelu ja henkilösuhteiden toimivuus. Kunnallinen kansalaisopisto voi musiikkiopiston kannalta parhaimmillaan myös toimia samanhenkisenä linkkinä kunnan organisaatioon, mikäli musiikkiopisto on yksityinen.

Ja tässäkin meitä auttaa yhteistyö, esimerkiksi kansalaisopiston kautta. Siellähän on kaikenlaisia kursseja. Täällä on erittäin fiksu kansalaisopiston rehtori, joka on vasta ollut pari vuotta täällä. Todella syvälinen ajattelija, sosiologi- ja työnhajaustainen, ollut ammattikorkeakoululla paljon, mutta myös vapaassa sivistystyössä. En ollut aikaisemmin häneen törmännyt, mutta todella viisas ajattelija. Hänen kanssaan on helppo lähteä ihan konkreettisesti... Me olemme tehneet jo joitain keissejä vähän toisella tavalla. Mutta huomaa, että mitä tahansa me teemme, niin me puhumme samaa kieltä. Ja hänessä minulla on heti tuki, kun hän on kaupungin virkamies. Hän tuo viestiä sieltä kaupungin organisaatiosta. (Oppilaitos E)

Kansalaisopistojen työ musiikinopetuksessa on merkittävää ja monissa kunnissa vakiintunutta. Niissä kunnissa, joiden alueella on toimiva musiikkiopistotoiminta, kansalaisopisto tarjoaa ulkoa päin määriteltyihin tavoitteisiin (taiteen perusopetuslaki) sitomattoman tavan opiskella ja harrastaa musiikkia elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Joissakin tapauksissa kansalaisopisto on myös tarjonnut sisällöllisen vaihtoehdon musiikkiopistojen musiikkitarjontaan (esim. Kaustisten pelimannitoiminta). Taiteen perusopetuksen yleisen ja laajan oppimäärän mukaista opetusta on annettu tähän asti kohtalaisen pienimuotoisesti.

Laki vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta (1765/2009) virallistaa kansalaisopistojen mahdollisuuden laajentua taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien mukaiseen opetustarjontaan. Näyttäisi siltä, että monia kuntia tämä vaihtoehto kiinnostaa erityisesti sen vuoksi, että rahoitussellisesti se on varteenotettava vaihtoehto. Kansalaisopistoilla, toisin kuin musiikkiopistoilla, on nyt mahdollista saada rahoitusta myös taiteen perusopetuksen yleiseen oppimäärään. Kysymykset taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän rahoituksesta sekä yleisen ja laajan oppimäärän mukaisten opetussuunnitelmien joustamisesta on ollut musiikkiopistojen parissa ajan-kohtainen jo pitkään, kuten tämäkin selvitys osaltaan selkeästi osoittaa. Uusi laki näyttäisi nyt luovan kansalaisopistoille sen mahdollisuuden soitonopetuksen eriyttämiseen yleisen ja laajan oppimäärien mukaisesti, jota musiikkiopistot ovat turhaan tavoitelleet oman rahoitusperustansa puitteissa. Parhaimmillaan uudistus siivittää musiikkiopistot ja kansalaisopistot hedelmälliseen yhteistyöhön musiikinopetuksen saralla kansalaisten ja taiteen parhaaksi.

Pahimmassa uhkakuvassa nykyisen lainsäädännön tarjoama taiteen perusopetuksen järjestämisoikeus kahdessa eri oppilaitostyypissä voi johtaa kilpailutilanteeseen, jossa musiikkiopistot, kykenemättä tarjoamaan opiskelijoiden ja kunnan kannalta taloudellisesti kilpailukykyistä yleisen oppimäärän mukaista opiskeluvaihtoehtoa, antavat laajan oppimäärän opetusta vain kaikkein lahjakkaimmille oppilaille; tai niiden toiminta kuihtuu kokonaan. Samaan aikaan kansalaisopistot kykenevät tarjoamaan valtiontuen avulla joustavasti ja kohtuuhintaisesti sekä yleistä että laajaa taiteen perusopetusta. Tällöin opetuksen laatu ja sisältö jäävät yksinomaan kuntien valvonnan ja laadunvarmistuksen varaan. Mikäli yhteistyö ja työnjako musiikkiopistojen ja kansalaisopistojen välillä ei toimi – ja siihen vapaan sivistystyön laki kansalaisopistoja nyt velvoittaa, myös musiikkiopistojen vuosikymmenten pedagoginen asiantuntemus ja kehittämistyö voi jäädä hyödyntämättä.

Musiikkipedagogin työuran kannalta tilanteessa voi nähdä myös valoisat puolensa: vapaan sivistystyön palkkausjärjestelmä on taiteen perusopetukseen verrattuna työntekijälle hieman tuottoisampi (Opettaja 36/2009¹), ja vuosittaisten työviikkojen määrä kansalaisopistoissa on vain 27 musiikkiopistojen 35:n sijasta. Toisaalta vapaan sivistystyön poikkeuksellinen opetushenkilökunnan rakenne tarkoittaisi todennäköisesti vakituisten päätoimisten toimien erittäin vähäistä määrää kansalaisopistojen järjestämässä taiteen perusopetuksessa – seikka, jota musiikkiopistojen rehtorit tämän selvityksen perusteella yksimielisesti pitävät opetuksen laadun ja jatkuvan kehittymisen takeena. Nykyisin kaksi kolmannesta vapaan kansalaisopistojen opetustunneista annetaan tuntiopetuksena (Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012, 43–44), ja päätoimisten kaikkien alojen opettajien lukumäärä 2008 oli 543 (Kumpulainen 2009, 69). Musiikkiopistoissa sivutoimisten opettajien osuus päätoimisista opettajista on arviolta n. 56 % (Pohjannoro & Pesonen 2009).

7.3 Vuorovaikutusta, markkinointiviestintää ja projekteja

Ulkomusiikillisen osaamisen alueista haastatteluosuudessa keskeiseksi nousivat vuorovaikutustaidot. Samoin kuin moniosaamisen myös vuorovaikutuksen käsite osoittautui tämän selvityk-

¹ Vähimmäisperuspalkat. Kunta 1.9.2009 lukien.

sen näkökulmasta kolmiulotteiseksi käsittäen musiikillisen, pedagogisen ja lisäksi muun, ”ulkomusiikillisen” vuorovaikutuksen. Kaikissa osa-alueissa vuorovaikutuksen alueella on kehittämisen varaa, erityisesti vanhemman polven soitonopettajilla, mutta osaamisvajetta voi olla myös nuorissa soitonopettajissa. Seuraavassa sitaatissa informantti esittää arvionsa vuorovaikutustaitojen kehittymättömyyden syistä ja seurauksista:

No siinä on se ensimmäisenä se hyvin tärkeä tuo taito, tuo vuorovaikutustaidot, jotka nykyopettajilla on sillä tavalla, sen takia puutteelliset että kun ne on sitä instrumenttiansa opiskellut hyvin pitkälle, ja yrittäneet olla yksilöitä ja erottautua joukosta, ja ei ne varmaan ne sosiaaliset taidot ole ihan hirveästi kehittynyt siinä vaiheessa et näin pois päin.

Siis ihan näillä uusimmillakin opettajilla, suhteellisen vastavalmistuneilla?

Mmm, no ei se heillä niin paljon toki korostu vielä, minun mielestä. Ei, enempi tämä iäkkäämpi porukka, mutta se että tämä on hyvin tärkeä osa vuorovaikutusta, ja olla ihmisten kanssa, opettajakollegojen kanssa, toimii kommunikaatio rehtorin suuntaan, vanhempiin, oppilaisiin, ylipäättänsä kun se perustehtävänsä on sisäistänyt niin sen jälkeen sitä viestintää puolin jos toisin. Se on myös työssä jaksamisen kysymys. (Oppilaitos C)

Pedagogisesta vuorovaikutuksesta on tässä raportissa puhuttu jo aikaisemmin. Osin pedagogiseen vuorovaikutukseen liittyy opettajan yhteydenpito soittavan oppilaan vanhempiin. Lapsen soittoharrastus laajan oppimäärän tavoitteiden mukaisesti on vaativa ponnistus, joka vaatii paljon aikaa ja tukea lapsen kotiväeltä. Tämä puolestaan ei ole itsestään selvä asia.

Sen takia sanon, mutta minä näen niin, että jos koteihin tämä yhteys on tiivis, että kotona he ovat tietoisia, mitä se lapsi tekee siellä, jos he oppivat näkemään edistymistä, ja sen hyötyä ihan oikeasti, niin silloin yleensä ei ole ongelma, että kustannetaan ja tullaan ja seurataan ja taputetaan konsertissa. (Oppilaitos F)

Sisäänottovaiheessa oppilaan motivaatio jää aina selvittämättä. Mutta myös monelle vanhemmalle tulee yllätyksenä se, että soittoharrastus edellyttää soittotuntien lisäksi paitsi kotiharjoittelua myös yleisten aineiden tunteja ja yhteissoittoa. Musiikkiopiston tehtävä on viestiä perheelle opiskelun tavoitteista ja ottaa koko perhe mukaan prosessiin. Musiikkiopistoissa on herätty huomaamaan perheiden mukana olon tärkeys soittoharrastuksen ylläpidossa.

Minusta tuntuu, että vanhemmat ovat vähän valveutuneempia nyt siihen hommaan. Ja en tiedä sitten, miten musiikkiopisto pystyisi paremmin palvelemaan. Minä itse toivoisin näkeväni ainakin oman musiikkiopistoni sellaisena paikkana, että kun lapsi sinne tulee, niin silloin samalla tulee koko perhe. Että jollakin tavalla sitten ottaa se perhe mukaan myös siihen soiton opiskeluun. Jopa itse soittamaan sen lapsen kanssa, tai sitten siihen muuhun, ulkomusiikilliseen toimintaan. Että se on nimittäin niin tärkeä semmoinen motivaation [ylläpitäjä], ja opetusta tukeva asia myöskin. Ja sitten kun perheellä tuntuu olevan niin vähän yhteistä aikaa. Että jos he ovat tehneet näinkin suuren päätöksen, että lapsi alkaa soittaa jotain soitinta, niin se tarkoittaisi sitten sitä itse asiassa, että siinä on vähän niin kuin kiinni sitten itsekin. Ja näin pois päin. (Oppilaitos C)

Myös erilaiset pehmeämmät sisäänottoprosessit, kuten valmennusryhmät, toimivat ikään kuin puskureina, joissa vanhemmat tutustuvat opistoon yhtä lailla kuin opisto lapseen ja tämän edel-

lytyksiin pitkäjärjestyksessä opiskelussa. Perhe nähdään enemmän ikään kuin asiakkaana ja opiskelun ”koeaika” yhteisten motivaation ja sitoutumisen rakentamisen mahdollisuutena.

Sen jälkeen [kun oppilas on aloittanut valmennusopetuksen] me kontaktoimme sitten kodin kanssa. Ja meillä on ajatus, että emme me valitse oppilaita, vaan oppilaat ja perheet valitsevat meidät. Ja se panee meidät yrittämään. Ja silloin tällä soveltavalla opetuksella me haarukoidaan tänne ytimeen väkeä. (Oppilaitos E)

Jotkut opistot (kaksi haastatelluista oppilaitoksista) ovat jopa aloittaneet peruskoulusta tutun vanhempainvarttikäytännön.

Että meillä on virallisesti vanhempien vartit, ja kovasti yritän henkilökunnalle korostaa sitä, vanhempien sitouttamista. Ja tiedän, että se ei toteudu täysillä, meilläkään. Se on kiinni ihan opettajan henkilökohtaisista ominaisuuksista, että miten hän pystyy sitouttamaan vanhemmat tähän harrastukseen mukaan. Se voi olla ehkä myös semmoinen koulutusasia jo aikaisemmin, että se ei ole pelkästään se lapsi, vaan se pitää olla koko kenttään siellä. Ja aina, uusien oppilaiden huoltajien infossa kovasti korostan tätä asiaa, tätä vanhempien panosta tässä harrastuksessa, enkä yhtään väheksy tämän harrastuksen sitovuutta, vaan päinvastoin, korostan sen vaatavuutta. Mutta kun saisi ne vanhemmat edes tulemaan siihen uusien oppilaiden huoltajien infoon. Se on kova työ. (Oppilaitos D)

Vaikka soitonopettajat antavat paljon yksittäisopetusta tai luokkakohtaista ryhmäopetusta, yhä enemmän tarvitaan myös opettajien välistä yhteistyötä. Kolme informanttia toi esiin eräänlaisen työpari- tai tiimijattelun. Perinteisemmin opistossa voi olla eräänlainen kollegioajattelu, jossa saman soittimen opettajat muodostavat tiimin. Mutta tiimijattelu voi myös ylittää soitin- tai oppiainerajat. Kaksi tai kolme opettajaa voisi hoitaa yhdessä esimerkiksi omien oppilaittensa yleisten aineiden opetuksen ja yhteysoiton. Tai orkesterista ja sen yleisten aineiden opetuksesta voisi kokonaisvaltaisesti vastata muutaman hengen tiimi.

Mutta tietysti täytyisi opettajia enemmän... Monet ajattelee siten sitä työpaikkaa, että ne käy opettamassa. Ne ei ajattele, että ne on tällaisessa isossa organisaatiossa yksi työntekijä, jolla voi olla vastuuta ja velvoitteita muutenkin. Niin sen asian oivaltamisessa ehkä voisi olla parantamisen varaa, että se osaaminenhan, tuollainen tiimityöskentelykin, niin sehän kehittyy sitten siinä työssä, että sitä voi oppia työssä. (Oppilaitos I)

Esiin tuli myös vuorovaikutus opiston ulkopuolella, kun opettaja edustaa tavalla tai toisella oppilaitostaan. Tällöin siirrytään osaamisalueissa tiedotuksen ja markkinoinnin puolelle. Kyselyaineistossa tiedottamisen ja markkinoinnin osaaminen nousi ulkomusiikillisen osaamisen tärkeimmäksi alueeksi (Pohjannoro & Pesonen 2009). Haastatteluissa informantit pohtivat tähän liittyen, että opiston opettajat edustavat omaa työpaikkaansa toimiessaan niin työtehtävissään kuin muissakin musiikkiin tai koulutukseen liittyvissä asioissa. Tällöin on tärkeä, että kanssakäymisessä opettaja edustaa työpaikkaansa myönteisesti ja ”markkinointihenkisesti”. Moni opettaja voi kuitenkin tukea rehtorin työtä kantamalla osavastuuta opiston yhteiskuntasuhteiden ja imagon rakentamisessa. Toisaalta moni rehtori haluaa pitää myös rajan siinä, kuka musiikkiopiston ”ääntä” käyttää ja missä.

Niin, just tänään näin yhden semmoisen artikkelin, missä oli erään ympäristön koulun oppilas johti meidän orkesteria. Sen koulun oppilas! Oli päässyt vaan kun opettaja oli sanonut että kokeile miltä tuntuu orkesterin vetäminen. Et semmoisen kuvan...

Niin että siitä oli juttu?

Joo, minä näin sen ensimmäisen kerran, että tämä ei missään nimessä että pitäisi tulla minun kauttani, vaan olin positiivisesti yllättynyt, koska kyseessä on meidän A-orkesterin intendentti, joka itseasiassa hoitaa muitakin asioita. Niin ei minua häiritse se. Se oli vain kiva nähdä tällainen tiedottaminen, markkinointi. Tätä tekee meillä vaski-ihmiset paljon tätä, hankkivat oppilaita. Sitä taitoa täytyy olla tänä päivänä. Ei me voida kädet ristissä odottaa täällä. Että kyllä nämä vuorovaikutustaidot on hirveen tärkeitä. (Oppilaitos B)

Myös projektiosaaminen on tärkeää tulevaisuuden musiikkiopistoissa. Jo nykyisin yhä enemmän toiminta jäsentyy hankkeistetuksi ja projektimuotoiseksi. Opistoilla voi olla levy-, oopperatai musikaali- sekä tapahtuma- ja konserttituotantoja, joiden läpivieminen edellyttää projektihallinnan taitoja aina rahoitushakemuksesta suunnitteluun ja toteuttamiseen saakka. Yhdessä opistossa on suunniteltu järjestää myös oppilaille kursseja tuottamisessa.

Heikkona signaalina kahdesta haastattelusta löytyi ennakoiva ajatus yrittäjämäisesti omaa osaamistaan myyvästä soitonopettajasta tai opettajatiimistä.

Tämä saattaa olla yksi tulevaisuuden näkymä, se että varsinkin tällaisella tuntipuolella, missä ei sitä virkaa oikein irtoa mitenkään, niin mitä jos opettajat perustaisivatkin yhden miehen tai naisen toiminimiä, ja myisivät opetuspalveluita, vaikkapa trumpetinsoiton opetusta, jota sitten musiikkioppilaitokset voisivat ostaa. Vähän niin kuin lukuvuosittain tai pidemmälläkin sopimuksella. (Oppilaitos C)

Oman työn kehittäminen nousi kyselyaineistossa (Pohjannoro & Pesonen 2009) erittäin tärkeäksi ulkomusiikillisen osaamisen alueeksi. Tähän liittyen haastattelussa tuli esiin, että muutamassa opistossa on käytössä kehityskeskustelut. Parhaimmillaan opettajilla on mahdollisuus muovata omaa toimenkuvaansa ja laajentaa osaamistaan sekä musiikilliseen että ulkomusiikilliseen suuntaan. Kaikki opettajat eivät suinkaan näe omaa työtänsä pelkästään opettajana. Moni opettaja haluaa nykyisin monipuolistaa toimenkuvaansa esimerkiksi tuottamalla konsertteja ja projekteja. Epäilemättä rehtorin suhtautumisella ja sillä, kuuluko tämä ”ylimääräinen” työ viralliseen työaikaan, on merkitystä sille, miten opettajat motivoituvat perustyönsä ulkopuolisiin tehtäviin. Joissakin opistoissa ylimääräisen työn korvaaminen on taloudellisesti vaikeaa tai mahdotonta, ja työaika on ohjattava puhtaasti opetustunteihin. Kaksi rehtoria toi esiin henkilökunnan monipuolisen osaamisen tunnistamisen ja mahdollisuuksien antamisen merkityksen työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen.

Oman ammattitaidon ylläpitämiseen liittyvät haasteet nousivat esiin musiikkioppilaitoskyselyssä (Pohjannoro & Pesonen 2009) enemmän kuin haastatteluaineistossa.

Ja kun puhutaan oman työn kehittämisestä, vaikkapa niin opettajilla olisi luonnollista tarvetta nykyisestä enemmän, että seuraa, että mitä tapahtuu tällä alalla, mihin ala kehittyy, ja kävisivät enemmän koulutuksessa, ihan omaehtoisestikin. Ja se on tällä hetkellä hirveästi, mielestäni vähän väärinkin, että aika paljon on kiinni siitä että lähettääkö, tai kutsuuko rehtori tänne jonkun kouluttajan, ja siihen on pakko osallistua. Se jää meidän talossa ainakin hämmästyttävän vähäksi, että opettaja itse haluaisi mennä jonnekin kurssille, ja järjestäisi, vaikka omalla kustannuksella. [— —] Eli voi olla, että olen nyt liian negatiivinen, tai liian pessimistinen, mutta ajattelisin niin, että ei välttämättä musiikkiopisto pysty elämään taloudellisesti näin hyvin kuin tähän asti tulevaisuudessa, jolloin tätä joustavuutta ja moniosaamista tarvitaan yhä enemmän opettajilta. Että he pystyvät kenties myös vaihtamaan ammattia, tarvittaessa. (Oppilaitos F)

Kysymykseen, voiko ulkomusiikillinen osaaminen korvata musiikillista tai pedagogista osaamista, rehtoreiden vastaus oli yksiselitteisesti kielteinen. Kuitenkin ulkomusiikillinen osaaminen voi vaikuttaa rekrytoinnissa, vähintäänkin silloin, jos hakijoissa on paljon samantasoisia soitinpedagogeja.

Yhteenvetona voidaan todeta se, että musiikkiopistojen toimintatavat ovat laajentuneet huomattavasti 21 vuosituhannelle tultaessa. Perinteisestä yksilökeskeisestä soitonopetuksesta on siirrytty yhä enemmän ryhmä- ja yhteopetuksen suuntaan. On projekteja ja yhteistyötä eri tahojen kanssa, konsertteja järjestetään muuallakin kuin perinteisissä konserttipaikoissa. Yhteistyö koulujen, päiväkotien ja sosiaalitoimen kanssa on laajentumassa. Tämä kaikki tarkoittaa yhtäältä lisääntyviä vaatimuksia vuorovaikutusosaamisessa ja toisaalta enemmän organisatorista ja hallinnollista työtä kaikkine siihen liittyvine osaamisalueineen. Siinä missä opisto ei pysty lisäämään hallinnollisen henkilökunnan määrää, tämä hallinnollis-organisatorinen työ lankeaa opettajien tehtäväksi.

8 OPPILAITOSTEN TULEVAISUUSVISIOT

Haastatelluilla rehtoreilla oli varsin jäsennetyt näkemykset suunnasta, johon kukin haluaa oppilaitostaan kehittää. Haastatteluja tehdessä ja analysoidessa tekijälle syntyi kuva, jossa musiikkioppilaitosjärjestelmä on dynaamisessa ja vanhoja käytänteitä rakentavassa mielessä problematisoivassa ja kehittävässä kehitysvaiheessa. Huolimatta haastatteluhetkellä edessä näkyvästä taantumasta koettiin musiikkiopiston tulevaisuudessa myönteisiä mahdollisuuksia, ja usko musiikkikasvatukseen merkitykseen on pysynyt vankkana.

Jokaisella haastatellulla rehtorilla oli oma persoonallinen painotuksensa niissä arvoissa ja toimenpiteissä, jolla hän luotsaa oppilaitostaan kohti tulevaisuuden haasteita. Kaikissa visioissa oli kuitenkin läsnä kaksi yhteistä asiaa: yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa ja kaikinpuolinen avautuminen ulospäin sekä opetuksen yksilöllistämisen ja opetussuunnitelman joustavuus. Yh-

teistyön tärkeimpiä kumppaneita tässä aineistossa olivat peruskoulut (esimerkiksi soittotunnit osana koulupäivää) ja päiväkodit (muskari osana päiväkotipäivää).

Luulen, että meidänkin kunnissa aletaan pikku hiljaa heräämään siihen, että musiikkiopisto on aika helppo yhteistyön masinoinja tai koordinaattori, tai yhteistyökumppani vähintäänkin. Sillä on laaja se yleisöpohja, asiakaspohja tarvittaessa, ja lainsäädäntökin ja kaikki tarjoaa sen mahdollisuuden, että voi toimia, tehdä yhteisiä projekteja. Että se ei ole se lainsäädäntö ja opetussuunnitelmaan niin tiukkapipoinen, että pitäisi pysyä hirveästi omien seinien sisäpuolella. (Oppilaitos C)

Moni opisto näkee itsensä tulevaisuudessa – osin jo nyt – seudun kulttuurikeskuksena, musiikin ja musiikkikasvatuksen asiantuntijayhteisönä, joka tarjoavaa osaamistaan mm. kunnan sosiaali- ja terveystalolle tai kouluille. Musiikkiopintoja voidaan tarjota elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti myös opiston jo jättäneelle aikuisväestölle. Oppilaaksi ottaminen on monimuotoista: yhä useampi oppilas tulee oppilaitokseen ryhmämuotoisen valmennusopetuksen kautta siten, että kykyjen ja motivaation mukaan opiskelija ohjautuu joko yleisen tai laajan oppimäärän mukaiseen opetukseen.

Seuraavassa esitellään koosteet informanttien visiot oman oppilaitoksensa tulevaisuudesta:

Oppilaitos A

- Monimuotoinen, joustava ja valinnaisuutta sisältävä opetussuunnitelma, jossa eri oppimistyyyleille yksilöllisiä oppimispolkuja hyväksyvässä ilmapiirissä.
- Paljon yhteissoittoa ja ryhmäopetusta.
- Musiikin monitoimikeskus, jossa konsertteja (opettaja ja oppilaat), vireä orkesteritoiminta ja oma ohjelmatoimisto.
- Painopiste klassisessa musiikissa pop/jazz-ohjelmistoa hyljeksimättä.
- Yleisten aineiden opetus vähenee.
- Opettajina erityisosaajat ja vankat pedagogit, joilla lisäksi toisen alueen osaamista.

No kyllä me aikanaan, kun mentiin uuteen taloon, niin minä sanoin että tämä on musiikin monitoimikeskus. Minä toivoin silloin, että se olisi, ja me ollaan vieläkin matkalla sitä kohti. Kyllä, minä toivon, että meidän opisto olisi musiikin harrastuksen kiintopiste A:n talousalueella. Ja me pystyisimme vastaamaan monenlaisiin, mehän vastataan nytkin monenlaiseen kysyntään. Esimerkiksi konsertteja lähtee, meidän opettajat, oppilaat. Mehän pyöritämme ohjelmatoimistoa. Sitten me vuokrataan salia, me ollaan tilavuokraamo samalla. Mutta minä toivon, että meillä olisi joustavampi opetussuunnitelma, joka vastaisi erilaisten oppijoiden, enkä tarkoita siis joitain näitä oppimisen [erityisongelmia], vaan ihan tavallisten nuorten, poikien ja tyttöjen, toiveisiin opiskella musiikkia. Ja meillä olisi vaihtoehtoisia kursseja. Minäkin voisin pitää oopperakursseja siellä, ja ihmisiä varmaan tulisi myös ulkopuolelta. Ja ei olisi niin paljon pakkoa. Olisi enempi mahdollisuuksia, ja valintaa. Ja myöskin, että voisi valita soittokurssejakin, tai soiton sisältöä niin, että olisi pienryhmässä tai yksilöopetuksessa, tai joustavasti kenties sukkuloida. Ja meillä olisi rikkaampi kamarimusiikkitoiminta. Ja nyt on viitteitä siitä, että se ehkä lähtee menemään. Se on myös rahasta ollut kiinni. Ja semmoinen salliva ja vapaa, hyväksyvä ilmapiiri olisi mielettömän

tärkeä: kannustava ilmapiiri. Ja siinäkin me olemme kyllä aika hyvin onnistuneet. Tietysti minä toivon, että meillä on valtava määrä viulisteja. Meidän orkesteritoimintamme ei ole ihan sitä, mitä minä toivon. Mutta se on taas tyyppikysymys. Meidän pitäisi saada joku hyvä vetäjä. Eli näkisin, että meillä olisi vielä voimakkaampi orkesteritoiminta, kuten aikaisemmin oli. Koottaisiin harrastajat yhteen, ja meillä olisi jopa oma pieni sinfīs, kun meillä on nyt erittäin hyvä puhallinorkesteri, ja vähän kuihtuva jousikamariorkesteri. Me olisimme vetovoimaisempi tekijä ja orkesteri olisi parempi. Että tällainen olisi ihanne. (Oppilaitos A)

Oppilaitos B

- Opisto on musiikkiosaamisen keskus alueella.
- Lasten luovuuden ja omaehtoisen tekemisen näkökulmaa painotetaan alkeistasolta lähtien.
- Tehdään paljon projekteja, joissa opisto näyttää ulospäin siellä tehtyä työtä.
- Opettajat ovat erinomaisia pedagogeja, joiden ammatin ytimessä on oman instrumentin vankka osaaminen, kykyä ylläpitää ja kehittää tätä osaamista sekä nähdä opiston toiminta kokonaisuutena, osana ympäröivää yhteiskuntaa.
- Opettajat voivat toimia yrittäjämäisesti myyden osaamistaan tiimeinä.

Semmoinen oman musiikin tekemisen meininki. Me olemme, äskeiseen viittaten, pyrkineet tarjoamaan kaikkea, mikä edistäisi omaa tekemistä. Muun muassa on ollut sävellyskoulutusprojekti. On myös alettu ihan pienille, ihan todella pienille, 5–6–7-vuotiaille opettamaan pari kolme vuotta sitten. Alussa oli henki että ”eihän ne osaa kirjoittaa edes nuotteja, niin ei voi...” Ja kuitenkin ne osaavat laulaa tai tuottaa omaa. Oma tekeminen on minun mielestäni hyvin tärkeä asia täällä, passivoimisen vaaran estäminen. (Oppilaitos B)

Oppilaitos C

- Osa näkyvää ja arvostettua taidekeskusta, jossa saman katon alla kansalais- ja työväenopisto, järjestöt ym. järjestävät toimintaa vauvasta vaariin.
- Opisto jalkautuu koulun arkeen ja tekee läheistä yhteistyötä myös opetussuunnitelmata-solla. Musiikkiopisto on elinikäisen musiikkioppimisen paikka.
- Opettajat toimivat tiimeinä vastaten tietyn oppilasryhmän kokonaisvaltaisesta opetuksesta yleisistä aineista yksilö- ja yhteissoittoon sekä projekteihin.
- Tyylilajien raja-aidat kaatuvat.
- Opettajan työhön voi kuulua myös taiteellista toimintaa, ja opettajat antavat myös omia konsertteja osana kunnan kulttuuritarjontaa.
- Saman aineen opettajilla on erilaisia osaamisprofiileita, ja soitinvalikoima on nykyistä tasapuolisempi.

Toivoisin, että me olisimme sellainen ja arvostettu osa sitä kaupunkia ja kuntaa, missä toimipisteitä onkin. Semmoinen musiikkikeidas. Ja olisi hirmuhienoa, että siinä musiikkiopistona toimivassa paikassa, rakennuksessa, että se olisi semmoinen soiva aamusta iltaan, ja vauvasta vaariin. Että vaikka siinä olisi se musiikkiopisto, joka on todella lapsille ja nuorille tarkoitettu ensisijaisesti, että siinä voisi toimia kansalaisopisto, koulujen musiikkiopetusta, kuoroa, soittoa, tai järjestöjen tanssia ja tällöistä näin. Että sellaisena minä toivoisin näkeväni

oman musiikkiopistoni joka paikkakunnalla. Ja sekin tukisi sitä ajatusta, että musiikki voi olla elinikäinen harrastus, ja et siinä voi kehittyä vielä minkä ikäisenä vaan, ja et se voi yhdistää eri-ikäisiä ihmisiä. Semmoisena minä haluaisin nähdä oman musiikkiopistoni. (Oppilaitos C)

Oppilaitos D

- Monipuolinen musiikkikeskus (uudet tilat toiveissa ja suunnitteilla), jossa opetusta annetaan myös keskellä koulu- ja päiväkotipäivää.
- Yhteistuotantoja tehdään paikallisten toimijoiden kanssa (opperayhdistys, nuorisoteatteri, orkesteri).
- Ryhmäopetukseen perustuva yleinen oppimäärä, johon kaikki halukkaat otetaan sisälle ja josta suodattuvat laajan oppimäärän opiskelijat. ja oma rytmimusiikkiosasto.
- Oma rytmimusiikkiosasto ja studio, mikä edellyttää avustuksen kasvattamista.
- Musiikkikasvatuksen asiantuntijayhteisö, jossa palveluja tarjotaan myös erityisryhmille ja vanhusväestölle.
- Opettajina erityisosaajat ja vankat pedagogit, joilla lisäksi jonkun toisen alueen osaamista.

No kymmenen vuoden päähän minä voisin nähdä. Ja toivon että, meidän työ-sarka on vielä laajempi mitä se on nyt, koska ammattitaitoa tässä talossa on huomattavasti. Ja varsinkin noiden rekrytointien mukana tulee vielä lisää. Että uskoisin, että se tulee myös olemaan jonkun verran vanhusväestön ja erityisryhmien, jota meillä ei ole valitettavasti ollenkaan, vielä, jos puhutaan ihan erityislapsista, niin ne on sellaisia alueita että ne pitäisi saada mukaan. Ja varsinkin erityislapsien puoli ja heidän opettaminen ja yhteys kouluihin, ja... Sitä varmaan tullaan tekemään. No nyt pääsin vasta vauhtiin tässä asiassa, kun ymmärsin mitä sinä kysyt... Sitten meillä on lähtenyt vahvasti päiväkotiyhteistyö käyntiin, että meillä on musiikkileikkikoulua monessa päiväkodissa ja kysyntää on koko ajan lisää. Siirtyminen niistä iltatunneista sinne päiväkoteihin tulee varmasti olemaan vahvaa tulevina vuosina. [— — —] Minun mielestä tämä ulospäin suuntautuminen on ihan ensiarvoisen tärkeä. Vaikka se teettää välillä kovasti töitä, ja siellä on yhteenhankauksia, mutta se on hyvin antoisaa. Siitä on hyötyä koko kunnan profiilille ja kunnan ilmeelle, jos täällä on hyvin toimiva musiikkielämä. [— — —] Jos minä kiinteytän tämän, niin mielestäni tämä synergia muiden tekijöiden kanssa, se on ihan se. Se, mikä puuttuu selkeästi vielä, ja sitä haluaisin lisää. Ja sitten oman toiminnan vahvistamista, koska minä en oikeastaan tuohon ydin-toimintaan halua puuttua. Minun mielestäni se on hyvinkin korkeatasoista, mutta sitä pitäisi olla enemmän ja vahvempana. Ja sitten tietysti tuo rytmimusiikki. Jos minulla olisi resurssit, niin perustaisin heti meille rytmimusiikin osaston. En edes vaikka suurta, mutta se tarvittaisiin selkeästi tässä lisänä, kun sen kysyntää on niin paljon. Siihen liittyy myös tuo musiikkiteknologia ja studiotoiminta. [— — —] Jopa niin, katso nyt minä pääsen taas vauhtiin. Jos ajatellaan, että tarvitsee-ko olla pääsykokeita, että voisiko ottaa tulevaisuudessa kaikki lapset soitinryhmiin ja sitä kautta... Että se toimisi jonkinlaisena suodattimena tähän laajaan oppimäärään. Ja se kertoo jo siitä sitoutumisesta ja mahdollisuudesta harrastaa pitkäjänteisesti sitä soitonopiskelua. Kun olisi se resurssi siihen, niin se olisi loistava tapa saada sitä. (Oppilaitos D)

Oppilaitos E

- Moniarvoinen sekä klassisen että pop/jazz-musiikin rajoja joustavasti ylittävä musiikkikasvatuksen ammattiyhteisö, joka myy palvelujaan kunnalle niin kouluihin kuin sosiaali- ja terveystalollekin.
- Sisäänotto toimii lähes ilman pääsykokeita, erilaisten ryhmämuotoisten soitinkarusellien ja valmennusryhmien kautta, joista osa siirtyy yleiseen, osa laajaan oppimäärään.
- Laajentaa kohderyhmiään kohti opiskelija- ja aikuisväestöä, ja tarjoaa oppimismahdollisuuksia opistouran jälkeenkkin.
- On mukana rakentamassa kunnan monipuolista musiikkielämää.
- Opettajana avarakatseisia oman alansa osaajia ja vahvoja pedagogeja.

Ja silloin tarvitaan jo perheen tukea, sinun täytyy ne vanhemmatkin rekrytoida tähän mukaan. Ja sitten tuottaa näitä ulkoisia tuotoksia. Siis liiketoimintaa ja tapahtumia, keikkoja, äänitteitä, konsultaatiopalveluja, koulutuspalveluita. Me olemme onnistuneet myös erittäin hyvin tarjoamaan palveluja kaupungille. Eli meiltä ostetaan laajamittaisesti päivähoidon koulutuspalveluja. [— — —] No meillä on meidän tavoitetila 2014, ja se alkaa nyt heti elämään. Eli että musiikki on merkittävä osa A: kunnan identiteettiä. Ja tässä on semmoinen viesti kaupungille, jonka he on selvästi... Siis nämä neljä yhteistä vuotta, mitä minäkin olen tässä ollut, niin tämä on syntynyt siitä kokemuksesta. Tai tämä ei ole minun lauseeni pelkästään, mutta, tämä yhteistyö on rakentunut tai rakentuu nyt tosi vahvalle pohjalle. [— — —] Ja sitäkin minä olen tässä oppinut ymmärtämään eri tavalla, että miten me tehdään koko ajan yhteistyötä. Ja tänäkin vuonna meidän opettajia esiintyy musiikkitapahtuman X erilaisissa tehtävissä. Mutta sehän on jo semmoinen että se jo tekee A:sta musiikkikaupungin. Ja sitten vahva perusopetus, niin siinä se paketti on (Oppilaitos E)

Oppilaitos F

- Painopiste siirtyy klassisen musiikin opetuksesta kohti pop/jazz-musiikkia. (Oppilaitos on taloudellisissa vaikeuksissa.)
- Opistossa tehdään paljon projekteja ja kasvatustehtävän painopiste siirtyy yksilökeskeisesti instrumenttijaattelusta kohti yleisiä kasvatuksellisia päämääriä ja yhteisöllisyyttä.
- Ryhmäopetusta lisätään, mikä osin vaikeuttaa mahdollisuuksia kehittyä ammattiotintojen edellyttämään tasoon.
- Soitinvalikoima on nykyistä tasapuolisempi.
- Opettajina toistensa kanssa yhteistyössä toimivat erityisosajaajat ja vankat pedagogit, joilla lisäksi jonkun toisen alueen osaamista sekä halua kehittää omaa työtään ja opistoa.

Ensinnäkin minä yrittäisin jakaa niitä virkoja tasaisemmin. Kuten minä sanoin, niin meidän talossa on viisi pianonsoitonopettajaa ja virkaa, ja sitten yksi päätoimisuus pianossa, ja kaikessa muissa soittimissa on vaan yksi+yksi, paitsi viulussa, jossa on kaksi. Eli minä jakaisin vähän tasaisemmin, että siinä olisi vaikkapa kolme pianonsoitonopettajan virkaa, ja nämä ylimääräiset virat menisivät vaikka puhaltimiin. Elikkä olisi tämä puhallinorkesteri toimivampi. Järkevämmän jakaisin näitä virkoja, ja samalla minä edellyttäisin, että nämä tulevat opettajat osoittavat kykynsä siitä, että tällaisen korkean ja rehellisen soitonopettajan työn lisäksi he miettivät sitä, että mitä lisäksi voidaan tehdä. Että markkinointi sujuisi paremmin, ja että meidän koko talo menestyisi tulevaisuudessa pa-

remmin. Sellaisia opettajia varmaan etsisin. (Oppilaitos F)

Oppilaitos G

- Musiikkiopisto tukee yhteisöllisyyttä koko ihmisen elämänkaaren ajan.
- Kaikki halukkaat otetaan sisään ja opiskelu voi jatkua vauvasta vaariin yksilöllisin tavoittein. Yhtyeissä ja orkestereissa soittavat eri ikäkaudet yhdessä.
- Opettajina erityisosaajat ja vankat pedagogit, joilla lisäksi jonkun toisen alueen osaamista.

Minä haluaisin laajentaa meillä varhaisiän musiikkikasvatusta, haluaisin toisen viranhaltijan sinne. Ja saada sitten oppilaitoksesta tämmöisen koko elämää kattavan musiikillisen kaaren. Se olisi hieno juttu.

Kerro vähän tarkemmin siitä kaaresta.

Tarkoitan sitä, että kun tullaan muskariin, ja sitten soitetaan nuorena, niin soitetaisiin sitten aikuisenakin bändeissä. Ja ihan sinne senioripuolelle asti, ja ihan sinne asti kun ollaan siellä palvelukodissa. Elikkä se, että me pystyisimme koko ajan tarjoamaan myös aikuisille opetusta. (Oppilaitos G)

Oppilaitos H

- Alkuopetus annetaan ilman sisäänpääsykokeita kaikille halukkaille yleisen oppimäärän mukaisesti sekä yksilö- että ryhmäopetuksessa.
- Parhaiten edistyvät tai motivoituneimmat otettaisiin laajan oppimäärän opiskelijoiksi n. 12-vuotiaana.
- Kaikkein lahjakkaimmille taattaisiin erityisresurssit.
- Yleisen oppimäärän oppilasmaksu on laajaa oppimäärää suurempi.

Muskari 3-vuotiaana. Alkuopetus ilman sisäänpääsykokeita kaikille halukkaille. Edetään kunkin lapsen omilla ehdoilla tavoitteellisesti siten, että perustekniikka ja soittoasennot ovat kunnossa mahdollisimman nuorena, ja siten, että kaikki opitaan soittamaan ulkoa. Parhaiten menestyneille ja motivoituneille tarjotaan, ehkä n. 12-vuotiaana, jatkomahdollisuus laajassa oppimäärässä ja erinomaisella opettajalla. Ja lisäksi näistä lahjakkaimmilla, ammattilaisiksi tähtäävillä satsataan oppilaan verran opetuksessa, niin paljon kuin hän itse haluaa. Kun pohja on mahdollisimman laaja ja motivoitunut, näistä nousee riittävästi sellaisia, joilla on mahdollista kehittyä ammattilaisiksi. Tärkeätä on kuitenkin antaa mahdollisuus musiikkikasvatukseen kaikille, jotka sitä haluavat. [– – –] Aika mahtava visio mielestäni olisi, että valtionosuuslaitokset ottaisivat kaikki halukkaat oppilaat sisään, ja samalla monipuolistaisivat erilaista yksilö-, pienryhmä- ja ryhmäopetustarjontaansa. Yleisen oppimäärän puitteissa on hyvin mahdollista omakustannushintaan antaa riittävä opetus, ja vasta siinä vaiheessa kun oppilas tekee 1. tasotutkinnon tapahtuisi siirtyminen laajaan oppimäärään. Kaikki eivät tietenkään suorittaisi, tai edes haluaisi suorittaa tasotutkintoja, he jäisivät yleisen oppimäärän oppilaiksi. Riippuen lapsen iästä, 1. tasotutkinto tehdään yleensä 1–5 vuoden kuluessa opintojen aloittamisesta. Tasotutkinto ja siihen mahdollisesti liittyvä sävelkorvan testaus antaisivat sitten laajan oppimäärän opiskeluoikeuden. Sen jälkeen satsaus laajan oppimäärän oppilaaseen lähtisi oppilaan omien toiveiden ja lahjakkuusresurssien mukaisesti etenemään siten, että perusteoriat ym. tulisivat tehtyä, mutta että satsaukseen voisi kuulua myös spesiaaliopetusta, esim. sävellystä, improvisointia, kamarimusiikkia, musiikkiteatteria

jne. Tämä olisi oikeudenmukainen tapa toteuttaa musiikkikasvatusta, eikä vaatisi lainkaan lisärahoitusta. Se takaisi lahjakkuuksien löytymisen, jokaiselle räätälöidyn etenemispolun ja aivan varmasti korkeatasoisemmat tulokset. (Oppilaitos H)

Oppilaitos I

- Yksilöopetus säilyy opetuksen perustana, mutta puhtaasta instrumenttikeskeisyydestä edetään laajempaan oppilaskeskeiseen opetustapaan ja kasvatukselliseen asenteeseen.
- Toimitaan laajan oppimäärän puitteissa mutta yksilöllisiä oppimispolkuja joustavasti edeten ja ryhmäopetuksen motivoivaa vaikutusta hyödyntäen.
- Opisto on musiikkikasvatuksen asiantuntijayhteisö, joka myy osaamistaan esim. sosiaali- ja terveystieteiden puolelle kunnassa.
- Opettajakunnassa on pääasiassa instrumenttinsa erityistaitajapedagogeja, mutta myös monipuolisia musiikkialan kasvattajia.

Se on ollut ja tulee varmaan aina olemaan tämä mestari–kisälli-asetelma. Minä en usko, että koskaan sitä tilannetta voidaan muuttaa. Että täytyy olla opettaja–oppilas-suhde opetuksessa, että se tulee säilymään varmasti ihan sellaisenaan aina. Mutta niin kuin sanoin, että suurin uhka tulevaisuudessa oikeastaan onkin tämä rahoitus, kun se on kallis muoto tämä yksilöopetus, ja sitä ei saisi vähentää, niin tietysti vähän pelottaa, että kun iskee huonommat ajat, niin miten sitä rahaa riittää sitten. (Oppilaitos I)

9 YHTEENVETOA

Seuraavassa kootaan yhteen selvityksen keskeinen anti. Ensin paneudutaan soitonopettajan osaamistarpeiden muutoksiin, jonka jälkeen käsitellään rehtoreiden näkemyksiä musiikkioppilaitosten toiminnallisesta muutoksesta.

9.1 Osaamisen muutos: moniosaaminen, eksperttiys ja kasvatuksellinen asenne

Käsite työelämän moniosaaminen sai haastatteluaineiston perusteella sisältönsä ilmiöstä, jota kutsutaan tässä kaksoisosaamiseksi. Tällä tarkoitetaan tiettyä pääosaamista, esimerkiksi sellonsoiton opetusta täydentävää jonkun toisen musiikinopetuksen alueen osaamista. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi yleisten aineiden tai musiikkiteknologian opetus tai jonkun toisen soittimen alkeisopetuksen, sävellysopetuksen tai vaikkapa orkesterinjohtamisen taitaminen. Yleisesti voidaan sanoa, että kaksoisosaamisen tarve kasvaa musiikkiopiston koon pienetessä ja lisäksi sen sijainnin mukaan siten, että kauimpana musiikkikeskuksista olevat pienet opistot tarvitsevat eniten kaksoisosaajia. Suuret tai keskisuuret opistot lähellä musiikkikeskuksia palkkaavat edelleen mielellään myös oman alansa erityisosaajia. Lisäksi suurissa kuin myös pienemmissä opistoissa harkitaan tulevaisuudessa, tai pidetään jo nykyisin, mestarikurssityylisen periodimuotoisen opetuksen järjestämistä edistyneimmille oppilaille.

Moniosaaminen ei yleensä tarkoita sitä, että yksi opettaja hallitsisi eri musiikin genrejä: esimerkiksi sekä klassisen että pop/jazz-musiikin lajit. Rehtorit pitävät lähes mahdottomana kahden genren syvällistä hallintaa, poikkeustapauksia lukuun ottamatta. Näin ollen tulevaisuudessa(kin) tulee olemaan erikseen klassisen ja pop/jazz-musiikin virkoja. Riittää, että molempien lajien opettajilla on asenteellinen valmius pieniin rajanylityksiin oppilaiden ohjelmistopuolella. Lisäksi on otettava huomioon se, että nuoriso ei nykyisin jaottele musiikkia klassinen–kevyt-akselilla, vaan liikkuu sujuvasti eri lajista toiseen. Tällä hetkellä näyttäisi siltä, että mitään valtavaa siirtymää pop/jazz-opetukseen ei ole tapahtumassa, johtuen nykyisten, pääasiassa klassisen koulutuksen saaneiden rehtorien portinvartijan roolista, jota opetusministeriön 2009 myöntämä lisäys musiikkiopistojen valtionosuustunteihin tukee.

Etä siinä mielessä kyllä minun mielestäni klassisen soitonopettajan pääaine pitää olla klassinen musiikki, ja siinä hän on hyvin pitkälti erikoistunut ja pystyy opettamaan kaikki hienoudet siinä. On täysin mahdotonta vaatia, että joku henkilö osaisi kaiken. Koska rytmimusiikki on kuitenkin, se on ihan oma alueensa, oma genrensä, siellä on niin valtavasti taas omia pieniä alueitansa, että se kuuluu olla erillään jos halutaan ihan pelkästään lähteä opiskelemaan rytmimusiikkia. Se on minun näkemykseni. Mutta perusteita rytmimusiikista pitää kyllä osata klassisella puolella opettaa, samoin kun varmaan rytmimusiikissa, vaikkohan ole sen alan asiantuntija, niin kyllä siellä varmaan ainakin vähän sitä klassistakin pitää osata. (Oppilaitos D)

Soittimissa, joissa on useampi kuin yksi opettaja, ja yleisesti suuremmissa opistoissa, opettajien osaaminen voi olla osin eriytynyttä: yksi voi olla erikoistunut vapaaseen säestykseen tai improvisaatioon, toinen ohjaa enemmän myös kamarimusiikkiryhmiä ja kolmas opettaa pisimmälle soittoharrastuksessaan edenneitä. Näyttäisi siltä, että perinteisesti suosituimmista soittimista (piano, viulu) siirretään virkoja muuhun opetukseen. Yhdellä rehtorilla on mielessä musiikin aineenopettajan osaaminen, toinen palkkaisi mielellään lisää puhallinsoitinten opettajia (tuloksena onnistuneesta vasta-alkajien soitinkaruselleista tai valmennusryhmistä, joissa saadaan yhtä lailla oppilaita perinteisesti ”vaikeampiin” soittimiin kuin vaikkapa pianoon), kolmas harkitsee rytmii- ja neljäs kansanmusiikin osaajaa. Myös varhaiskasvattajien viroista on pulaa.

Tietysti tämä täytyy nyt asettaa siihen sen hetkiseen tilanteeseen. Etä jos minulla olisi nyt molemmat sellon opettajat jäämässä eläkkeelle, niin kyllä minä tietysti painottaisin sitä että saadaan uusi hyvä sellonsoitonopettaja. Mutta koska näin ei ole tilanne niin kyllä meidän tarve on ehkä nyt laajentaa siihen suuntaan, että tulee näitä vanhusryhmiä ja muuta. Eli tällä hetkellä jos uusia työntekijöitä tai virkoja tulisi, niin kyllä se nyt painottuisi ihan johonkin muuhun kuin siihen soitonopetukseen. Mutta se on meidän tämän hetken tarpeemme. Ja sitten meillä on toinen tarve pop/jazz -virkojen perustaminen. Siellä ei ole yhtään virkaa. Etä se on tietysti kurjaa, että se tapahtuu klassisen kustannuksella tällä hetkellä. (Oppilaitos I)

Musiikkiopistojen tulevaisuuden osaaminen ei kuitenkaan tarkoita pelkästään musiikillisia moniosaajia. Edelleen on nähtävissä linja, jossa erikoistutaan omaan ydinaineeseen. Osalla rehtoreista vaakakuppi jopa kallistui erikoisosaajien puoleen. Lisäksi sellaisetkin rehtorit, jotka korostivat moniosaamista, toivat esille myös pidemmälle edistyneiden ja mahdollisesti ammattiotintoihin suuntautuvien oppilaiden tarpeet. Tällaisiin tapauksiin olisi hyvä saada opettaja,

joka on omassa instrumentissaan ehdoton erikoistaitaja.

Joo. Jos ajattelen tätä nykyistä henkilökuntaa, niin arvostan myös sitä, että täällä sen yhden alueen osaajia. Ja osaavat hyvin pitkälle viedä sitä opetusta, niitä on muutama, tai niitä voi olla muutama eri soittimissa. Mutta se trendi, mitä olen nyt tuossa palkkauksessa tehnyt, on ollut sellaista, että sen lisäksi että osataan soittaa niin ollaan vahvoja pedagogeja. Ja osataan keksiä, luoda virikkeitä, tehdä projekteja, lähteä suuntautumaan ulospäin. Otetaan se kokonaisvastuu, nyt toistan itseäni, omasta alueestaan, ja myös siitä omasta oppilaitoksestaan. Ettei ajatella pelkästään sitä, että tämä pieni kenttä on minun, vaan tämä oppilaitos on minun työpaikkani, ja tätä kautta toimitaan. Että ehkä en palkkaisi niitä, joilla ei niin hirveän vahvoja instrumentinhallinta- ja pedagogisia taitoja. (Oppilaitos D)

Moniosaamisen käsite täsmentyy haastatteluaineiston perusteella musiikillisen kaksoisosaamisen lisäksi erilaisen ulkomusiikillisen osaamisen lisääntymisenä. Rehtoreiden mielestä musiikkiopistotoiminta tulee sisältämään yhä enemmän hankkeistettua, projektiluonteista toimintaa. Kun lisäksi yhteistyö eri taiteenalojen toimijoiden, koulu- ja sosiaalitoimen kanssa tulee lisääntymään, nämä yhdessä aiheuttavat kasvavaa tarvetta projektihallinnan ja tuottamisen osaamisessa. Myös vuorovaikutuksen alueella opettajan toimenkuva on laajenemassa taiteellispedagogisesta vuorovaikutuksesta yhteydenpitoon vanhempien, kollegojen ja koko ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Opistot kokevat yhä enemmän olevansa asiakassuhteessa koko soittavan lapsen perheen kanssa: opiston tulee selkeästi viestittää perheelle soitonopiskelun vaatimasta pitkäjänteisestä työskentelystä ja siihen liittyvästä opetussuunnitelmasta. Vuorovaikutuksen piiri laajenee kuitenkin vielä soittavan lapsen perheen ulkopuolellekin päättäjiin ja potentiaalisiin asiakkaisiin. Rehtorit katsovat, että opiston opettajat edustavat omaa työpaikkaansa toimiessaan musiikkiin tai koulutukseen liittyvissä asioissa. Tällöin on tärkeää, että kanssakäymisessä opettaja edustaa työpaikkaansa myönteisesti ja ”markkinointihenkisesti”. Siten myös markkinoinnin ja viestinnän osaamista tarvitaan tulevaisuudessa lisää. Tämän ”ulkomusiikillisen” alueen – mukaan luettuna monipuolinen pedagoginen tietotaito – osaaminen on tarpeellista niin musiikillisilta moniosaajilta kuin soittimensa eritystaitajiltakin.

Niin, meillä talon opettaja kun se on, se on aina niin kuin opistonkin edustajana. Ja sillä tavalla se edistää tätä omaa työpaikkaansa, ja tekee tätä meidän markkinointia vähäsen. Että kyllä tänä päivänä tiedottaminen ja markkinointi, siinä opettajat ovat hyvin aktiivisia. Kouluilla käydään, lehtikirjoituksia tulee, juttuja tulee usein niin, että minä luen kotona, että ”ajaa”, että en edes tiennyt. (Oppilaitos B)

Osaamisen ydin säilyy musiikkiopistotoiminnassa kuitenkin edelleen pedagogisen osaamisen ja instrumentin hallinnan kivijalkojen kannattamina. Rehtorit palkkaavat opistoihinsa ennen kaikkea pedagogeja. Vankka pedagoginen osaaminen yhdistettynä riittävään musiikilliseen monipuolisuuteen ovat myös keskeinen pedagoginen ase haasteessa, jonka pitkäjänteisen harrastamiskulttuurin heikentyminen on tuonut mukanaan.

No, ei se [sitoutuminen pitkäjänteiseen harrastamiseen] varmasti tule olemaan helpompaa mitä se nyt on. Sehän on mennyt nyt koko ajan alaspäin, tämmöinen

sitoutuminen tähän laajan oppimäärän opiskeluun, vaikka tulijoita on paljon. Minulla ei tällä hetkellä ole tilastoja vielä, mutta on varmaan keskeyttäjiäkin on runsaasti, että siinä meillä on pohtimista. Ja se varmaan liittyy nyt, niin kuin siinä tätä tutkimusta teet, niin siihen opettajakoulutukseen, ja nimenomaan tähän monipuolisuuteen, että kyllä niitä tutkintorakenteitakin varmaan täytyy muuttaa tulevaisuudessa vielä lisääkin siihen, että se vastaa sitä oppilaan omaa elinympäristöä, identiteettiä, että siellä löytyy riittävän monipuolista se musiikkitarjontaa, että ei pysytä ihan umpiklassisena. Se liittyy nimenomaan tuohon, opettajan monipuolisuus tuohonkin asiaan, että se jaksetaan pitää kiinnostavana se asia lapselle. Ja siihen liittyy nimenomaan, niin kuin alussa puhuin, nämä kasvatustaidot, että osataan elää sitä lapsen elämää, tai nykylapsen elämää, missä hän on, ja tulla sieltä kautta mukaan siihen, ja tarjotaan niitä kiinnostavia, niitä haasteita ja niitä kiinnostuksen kohteita sitä kautta. (Oppilaitos D)

Soittimenhallinnassa musiikkiopisto-opetuksessa riittää pääsääntöisesti ammattikorkeakoulutasoinen taitotaso, nk. B-tutkinto – vaikka A-tutkintoakin tarvitaan tulevaisuuden soitonopetuksessa erityisesti musiikkiopistotasolla. Pedagogisen osaamisen ytimessä on instrumenttipedagogiikka. Perinteiseen instrumenttipedagogiikkaan ei kuitenkaan ole kuulunut ryhmäopetustaitoa, osaamista, josta on tullut uuden kehityksen myötä välttämätön.

Pedagogisen osaamisen vaatimus musiikkiopistoissa tulee tulevaisuudessa olemaan yhä tärkeämpi ja pelkkää soitinpedagogiikkaa syvempi. Rehtorit tähdentävät kasvatuksellisen asenteen tärkeyttä soitonopetuksessa. Opettajan tulee yhä enemmän ottaa huomioon lapsen omat lähtökohdat ja elämänpiiri: soitonopetus ei ole enää pelkästään yksilöopetusta oppilaan kanssa kahden kesken.

Tulevaisuudessa myös monipuolisuus on pedagogisessa osaamisessa korostunut. Alkeisopetuksen taitoja kaivataan lisää nykyisinkin ja vastedes, mutta moni opisto pohtii toiminnan laajentamista myös aikuisten ja ikäihmisten soitonopetuksen suuntaan. Näin ollen aikuis- ja ikäihmisten pedagogiikka kuuluvat tulevaisuuden soitonopettajan tietotaitovarastoon, ainakin osalla opettajista. Erilaisten oppijoiden osuuden arvellaan vielä lisääntyvän, ja myös siihen on harvalla opettajalla osaamista koulutuksensa perusteella. Kaikki nämä musiikkiopistojen toimintaa ja kohderyhmiä laajentavat ennakoitua muutokset merkitsevät perinteistä soitinpedagogista osaamista monipuolisempaa ja kasvatuksellista osaamista. Musiikkiopistossa kaivataan enemmän laajalaisia musiikkipedagogeja, joilla on syvä ja monipuolinen ymmärrys oppimisprosessista ja oppimisen ohjaamisessa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa.

Minä luulen, että ensinnäkin opettajien työ saattaa monipuolistua. Sen takia että, paitsi että laajassa oppimäärässä on erilaisia oppimispolkuja, että opettaja voi varioida työnkuvaansa ihan näiden perusoppilaiden kanssa, niin sen lisäksi tulee näitä eri kohderyhmiäkin. Opettajalla saattaa ollakin aamupäivällä tunteja jossain palvelutalossa ja sitten he siirtyvät opistolle normaaliopetukseen. Tai voi tehdä yhden työpäivän jossain muualla. Minä voisin nähdä sillä tavalla, että ehkä, no ehkä jo kymmenenkin vuoden kuluttua, mutta jossain vaiheessa joka tapauksessa se [soitonopettajan työ] varmaan tulee muuttumaan hyvin monipuoliseksi. Ja minä uskon kyllä vahvasti optimistina, että taidekasvatuksen arvostus nousee. [– – –] Mutta niissäkin kunnissa [joissa lasten määrä vähenee] tämä soten [sosiaali- ja terveysala] ja senkaltaisten palvelujen kasvattaminen voisi säi-

lyttää opettajien työpaikkoja, että siellä tämä monipuolistaminen... Että musiikkiopistot voivat olla oppimiskeskuskuksia monessa. Mutta se edellyttää sitten oikeasti aika valtavasti kouluttautumista tällaiseen uudenlaiseen ajatteluun. Todella nykysoittajien koulutuksessa pitäisi painottaa paljon tällaisia asioita. (Oppilaitos I)

Soitonopetus on perinteisesti ollut opettajakeskeistä yksilötoimintaa niin oppilaan kuin opettajan näkökulmasta. Nouseva ajattelutapa näyttäisi kuitenkin olevan paitsi oppilaiden yhteisöllisyys myös opettajien toimiminen yhä enemmän yhteistyössä keskenään, niin soitinkohtaisine kollegioineen kuin yli soitin- tai oppiainerajat ylittävine tiimeineen. Ajattelutapa ei ole vielä erityisen yleinen, mutta selkeitä merkkejä siitä on näkyvissä. Opettajat voivat jakaa yhteistä tietämystään opettajankokouksissa. Tiedotus- ja monet käytännön asiat sovitaan esimerkiksi sähköisesti, ja opettajankokouksessa keskitytään vaikkapa teemoittain käsittelemään tärkeitä sisältöisiä kysymyksiä. Tiimijattelu voi tarkoittaa myös sitä, että muutama opettaja hoitaa yhteisvastuullisesti tietyn oppilasjoukon kokonaisuudessaan yleisten aineiden opetuksesta solistiseen ja ryhmäsoittoon. Löytyipä aineistosta jopa viitteitä siitä, että tulevaisuudessa opettaja tai opettajatiimi voisi tarjota yrittäjänä osaamistaan musiikkiopistoille.

Luvun lopuksi esitetään taulukkomuodossa kooste rehtoreiden arvioista siitä, millaiset opettajat työllistyvät tulevaisuudessa parhaiten ja millaiset huonoiten:

Taulukko. Sitaattikooste tulevaisuuden opettajan työllistymismahdollisuuksista.

Millaiset opettajat työllistyvät tulevaisuudessa parhaiten?	Millaiset opettajat työllistyvät tulevaisuudessa huonoiten?
<p>Parhaiten työllistyvät mielestäni sellaiset opettajat, jotka hankkivat pääaineessaan kunnollisen metodikoulutuksen, laajentavat sitä tutustumalla mahdollisimman moniin erilaisiin opetusmetodeihin ja muokkaamalla niistä omaan persoonaansa sopivimman etenemistien. On myös pystyttävä ottamaan haasteita vastaan opiskelemalla ryhmädynamiikkaa, lasten ja nuorten fyysistä ja psyykkistä kehittymistä jne. Mitä monipuolisempi koulutus ja mitä paremmat valmiudet opettaa muutakin kuin yksilötasolla soittoa tai laulua, sitä paremmat työllistymismahdollisuudet.</p>	<p>Huonoiten työllistyvät taas sellaiset opettajat, jotka lähtevät asenteesta: minä opetan ainoastaan soittamista tai laulamista, suorittanut tasotutkintoja ja haluan, että tunnillani on vain yksi oppilas kerrallaan.</p>
<p>Vahva pedagogi jolla on jonkin verran monipuolisuutta, kykyä tehdä muutakin kuin sitä yhtä asiaa. [– – –] Yhden asian osaaja ei enää tule menestymään tulevaisuudessa. <i>Joo. Yhden asian osaamisella tarkoitat?</i> Yhden soittimen opettamista pelkästään, ja yksilöopetuksena, niin kuin alun perin on opettajia opetettu. Ihmisillä voi olla erilaisia taitoja. Jokainen kilpailee sitten niillä omilla taidoillaan, ja erilaiset oppilaitokset tarvitsevat erilaista osaamista. Mutta jos on pelkästään suuntautunut siihen soitonopetukseen, yksilön opetukseen, niin se ei varmaan tule näissä ryhmissä pärjäämään.</p>	<p>Ainakaan meidän taloon ei tarvita semmoista opettajaa joka on, joka on hirveän korkeasti koulutettu, mutta ei osaa mitään tehdä muuta kuin omaa soitinta, korkeatasoista opetusta, ja ei ole valmis tekemään yhteistyötä kollegan kanssa</p>
<p>Ne, joilla on joku harvinainen soitin. Ja sitten, että sillä on joku tai jotkut näistä: musiikin perusteet, muskari, orkesterinjohto, bändi. Ei se monipuolisuus, nimenomaan musiikillinen monipuolisuus? Kyllä. Että just ajattelin, tuossa oli yksi opiskelija joka rupesi erityispedagogiikkaa opiskelemaan. Ja hän on vielä opiskelija mutta oboensoittaja. Minä [sanoin,] että opiskele nyt itsesi muskariopettajaksi, ja opiskele myös se oboe valmiiksi, niin minä olen aivan varma, että töitä löytyy sen jälkeen.</p>	<p>Jos on joku oboen soitonopettaja, fagotin soitonopettaja, erityissoittimet, se on varmaan kaikista vaikeinta. Tai jos on erikoistunut, on vanhan musiikin osaaja, et ”minä osaan vaan gambaa soittaa”. Ei löydy töitä. Että ne on ihan perinteiset hitit, pianistille löytyy aina töitä, huilistit, viulistit ja kitara. Tässä ne ovat.</p>

Ja sitten ovat nämä eskari-ikäiset. Ne vaativat ihan kanteleen osaamista, ja jonkinmoista alkeissoitinopetusta. Minä arvostan paljon, jos meidän taloon tuleva uusi, vaikkapa viulunsoitonopettaja, sanoo, että kyllä minulta sujuu tällainenkin. Ja jos hänellä on vielä työnäyttöäkin siitä, niin vielä enemmän arvostan.

Pianonopettajien. Väitän, et jos taas se X:n kunta on se koko Suomi. Että minä luulen, että pianistien alkaa olla vaikea löytää. Meidän näkökulmasta olisin pianistina, pelkän klassisen pianonsoiton opettajana, tosi huolissani itsestäni tällä hetkellä.

Ja sitten tällainen joustavuus, jossa näkyy siitä uudesta opettajasta että hän on valmis lisää kehittämään itseään, ja kiinnostaa nämä isommat projektit, yhteistyö toisten kollegojen kanssa.

No ne ovat just näitä opettajia jotka tuota, on ehdottoman oikeassa joka asiassa. Ja jotka tietää että miten pianoa tai viulua tai selloa yksinkertaisesti vain voi soittaa. Eli tarkoitan tätä vanhaa, venäläistyyppistä soittamista. Yksisilmäiset ja vain klassisen musiikin arvoa puhuvat, että on olemassa vain yksi asia, niin se on ihan selvä, että ne eivät tule menestymään.

Ja sitten totta kai on semmoinen puolikin... Ainakin viime kerralla meillä kävi niin että, opettajat tulevat, ja heille on oikeastaan se elämän päämäärä ei ole se opettajuus. Eli minä haluan aina taloon sellaista henkilön, joka haluaa opettaa. Ja se ei valitettavasti ole yksiselitteinen opettajille, jotka saavat opettajan paperit. He kuvittelevat, että tämä on vain välietappi. Ja tästä mennään eteenpäin, joko toiseen kouluun, tai sitten mennään orkesteriin. Ja silloin todella ollaan pulassa, koska opettajavaihdot... Meillä oli niin monesti jo viime kymmenen vuoden aikana jousisoittimissa, että on oppilas, jolla minä olen kymmenes opettaja. Että tällaisia opettajia tarvitaan, jotka ovat valmiita asettumaan pieneen paikkakuntaan ja luomaan siellä oman uransa niin hyvin kuin vain on mahdollista.

Mielestäni tämä ulkomusiikillinen osaaminen on niin kuin sinänsä, voisoin ajatella tai sanotaanko että ainakin toivoisin. [– – –] Mutta, silti toivoisin, että heillä olisi eräänlainen semmoinen, enempi joustavuutta, että kun, ja jos talossa johon he pääsee työntekijäksi, että heille olisi kykyä enemmän sopeutua sen talon tarpeisiin. [– – –] Että me ollaan todella pulassa just sen takia että tällä hetkellä opettajien mukaan meidän musiikkioppilaitoksessa tämä virkatuntimäärä ja siihen on tämä vuosittainen 90 kertaa 60 minuuttia, niin sanottu muun työn osuus, että muun työn osuus, sanotaanko kymmenen vuotta sitten oli todella murto-osa tullut täyteen vuoden aikana. Ja tänä päivänä mielestäni se on selvästi kasvamassa, meidän talossa konkreettisesti, sekä viime vuonna että tänä vuonna tulee ylittymään

Kokonaisvaltaiset ja asenteeltaan avarakatseiset. Ei voi olla enää yksiselitteisesti klassisen musiikin ihmisiä. Pitää olla valmiutta ja monipuolisuutta myös toiselle puolelle vähintään asenteen tasolla.

Ei-avarakatseiset ja yksipuoliset. Sellaiset kuin me nyt, yksioikoiset klassisen musiikin opettajat.

Veikkaan, että sosiaalisia taitoja tarvitaan yhä enempi. Hyvää sosiaalista silmää, ja oppilaan huomioon ottamista siellä pedagogiikassa, soittotunnin aikana. En tarkoita, että mielistellä, mutta pitää olla

Sellaisten, jotka sanovat että ”minä en tee sosiaalityötä”, jotka eivät ota huomioon lapsen elämää ja perhettä, vaan keskittyvät vain soitonopetukseen

taitavampi silmä katsoa lapsen tarpeita. Ja opettajat eivät voi enää olla tulevaisuudessa niin ylimielisiä, tai katsoa ylhäältä päin. Ei sitä varmaan olekaan enää paljon, mutta pehmeä pedagogiikka, sitä tarvitaan yhä enemmän.

9.2 Joustoja laajassa oppimäärässä ja keskustelu yleisestä oppimäärästä

Tärkeää musiikkiopistojen tulevaisuuteen vaikuttava keskustelua käydään parhaillaan yleisen ja laajan oppimäärän välisestä suhteesta. Musiikkiopistojen toimintamuodot poikkeavat huomattavasti muiden taiteiden perusopetuksen opetustarjonnasta: musiikkiopistoissa valtaosa oppilaista (80 %) opiskelee laajan oppimäärän mukaisesti, kun muissa taidelajeissa suurin osa oppilaista opiskelee yleisen oppimäärän mukaisesti. Esimerkiksi kuvataiteen perusopetuksen opiskelijoista 44 % ja tanssitaiteen perusopetuksen opiskelijoista 39 % opiskelee laajan oppimäärän mukaisesti. (Koramo 2009, 18.) Syitä tähän voidaan nähdä useita. Ensiksikin musiikkiopistolaitos järjestelmänä on virallistettu jo 1968 ensimmäisen musiikkioppilaitoslain tuloksena, ja opetussuunnitelmat olivat alusta asti laajoja, ammattiopintoihin tähtääviä ja valmentavia. Muut taidelajit otettiin järjestelmän piiriin vasta lain taiteen perusopetuksesta (424/1992) tullessa voimaan 1992. Toiseksi musiikkiopistot ovat edelleen keskeinen suomalaista musiikkikulttuuria uusintava taustavoima, jonka opetus on välttämätön pohja alan ammatilliseen koulutukseen pyrkiville. Ammattimuusikon koulutusura alkaa jo varhain, eikä ilman järjestelmällistä soitonopetusta ole mahdollista suuntautua alalle. Musiikkiala yhdessä tanssialan kanssa on yksi niistä harvoista poikkeuksista, joissa peruskoulu ja lukio eivät de facto anna valmiuksia korkeakouluopintoihin, eivätkä edes toisen asteen opintoihin. Juuri laaja oppimäärä on se väylä, joka mahdollistaa osallistumisen edelleen varsin kovaan kilpailuun musiikkialan yliopisto- ja korkeakoulupaikoista. Kolmanneksi musiikin laaja oppimäärä on oppilaille varsin vaativa ja aikaa vievä verrattuna muihin taidelajeihin. Musiikkiopinnoissa edellytetään paitsi soitto- ja yleisten aineiden tunneilla käyntiä vielä laajaa kotiharjoittelua, mikä lisää opiskeluun käytettävää aikaa entisestäänkin ilman, että sitä huomioitaisiin erikseen opetussuunnitelmissa. Neljänneksi soittamisen oppiminen edellyttää kallista yksilöopetusta, kun muissa taiteenlajeissa pääasiassa ryhmissä tapahtuva opetus on mahdollista.

Koska musiikkiopistojen tarjoama alan perusopetus on käytännössä ainoa tie alan ammattiopintoihin, on se keskeinen väline, jolla valtiovalta ylläpitää korkeatasoista kansallista musiikkikulttuuria. Musiikkiopistot ovat kuitenkin pitkään painiskelleet sen ristiriidan kanssa, jossa koko sisään tuleva ikäluokka pitäisi tavoitteiden mukaan valmentaa ammattilaisopintoihin kelpoisiksi soittajiksi. Yleisesti on tunnustettu, että tämä ei ole käytännössä mahdollista. Musiikin laaja oppimäärä on mittava ja aikaa vievä, ja sen läpikäyminen edellyttää pitkäjänteisyyttä. Paineet joustoihin ovat suuret erityisesti yleissivistävän koulun nivelvaiheissa, yläasteelle ja lukioon siirryttäessä. Tähän asti joustoa niille, joiden tavoitteena on harrastustasoinen soittaminen, on etsitty laajan oppimäärän sisältä, enemmän tai vähemmän onnistuneesti. Nyt osa rehtoreista näkee opetushallituksen 2005 lanseeraaman yleisen oppimäärän opetussuunnitelman mahdollisuutena opetuksen syvempään eriyttämiseen kohti harrastusvoittoista soitonopiskelua. Yksimielisiä rehtoreiden parissa ollaan siitä, että laajaan oppimäärään tarvitaan joustoja, jopa valinnaisuutta. Erimielisyys alkaa siitä, voidaanko joustot tehdä laajan oppimäärän puitteissa lain ja opetussuunnitelmien perusteiden sallimissa rajoissa, vai edellyttääkö se yleisen oppimäärän ottamista käyttöön. Osalla vastahankaan yleisen oppimäärään suhtautuvista rehtoreista näyttää perusteena olevan myös se tosiseikka, että valtion tuki kattaa toistaiseksi ainoastaan laajan oppimäärän mukaisen opetuksen. Näin ollen yleisen oppimäärän tulee toimia omakustanteisesti. Käytännössä

tämä tarkoittaa sitä, että yleisessä oppimäärässä opetus tapahtuu joko pelkästään tai ainakin osin ryhmäopetuksena yksilöopetuksen ollessa korkeintaan puoli tuntia viikossa. Lisäksi rehtorit ovat huolissaan nuoren elämänkaaren ongelmatilanteista, jotka saattaisivat pudottaa myöhemmin heräävät lahjakkuudet pois perusteellisesta soitonopiskelusta.

Riippumatta rehtorin suhtautumisesta yleiseen oppimäärään – kellään haastatelluista rehtoreista ei vielä ollut voimassa olevaa yleisen oppimäärän opetussuunnitelmaa – moni opisto on jo käytännössä aloittanut sen suuntaisen opetuksen opintouran alkupäässä erilaisten valmennusryhmi- en, bändipajojen ja soitinkarusellien muodossa. Tästä suurehkosta joukosta suodattuvat sitten vuoden tai kahden kuluessa oppilaat laajaan tai yleiseen oppimäärään (avoimelle osastolle). Kaiken kaikkiaan erilaiset ryhmäopetukseen perustuvat laajaa oppimäärää edeltävät opinnot ovat tuoneet mukanaan musiikkiopistoihin eräänlaisen pehmeämmän ja porrastetun oppilaaksi ottamisen systeemin pelkän sisäänpääsykokeen rinnalle: yhä useammassa opistoissa oppilas tulee laajan oppimäärän piiriin valmennusryhmän kautta. Tällöin tulee varmennetuksi niin oppilaan oma motivaatio kuin hänen perheensä antama opiskelulle välttämä tuki. Samalla oppilas voi tutustua useampiin soittimiin, ja näin saadaan paremmin soittajia myös harvinaisempiin soit- timiin sekä välttyään virhevalinnoilta ja myöhemmiltä soitinvaihdoiksi.

Kahdessa haastatelluista opistosta on siirrytty tai ollaan siirtymässä kaikkien pyrkijöiden sisään ottamiseen edellä kuvatun kaltaisella toimintamallilla. Yleinen oppimäärä, tai sen kaltainen toi- minta, toimii näin kaikkien mukaan haluavien seulana, josta valikoituvat lopulta laajan oppi- määrän opiskelijat. Tällä tavalla opisto kokee osin voittaneensa ne haasteet, joita vanhakantai- nen sisäänpääsyttesti ja sen huono ennustavuus niin motivaation kuin myöhemmän opinnoissa menestymisenkin suhteen ovat asettaneet.

Ryhmämuotoinen opetus on selkeästi lisääntynyt viime vuosina paitsi edellä kuvatussa soitin- opiskeluun valmentavassa opetuksessa myös perinteisessä soitonopetuksessa. Yhä useampi opettaja kokoaa samanikäisiä oppilaitaan säännöllisin väliajoin yhteistunneille. Oppilaat pitävät tästä, ja yhdessä soittaminen ylläpitää ja lisää soittamisen intoa ja motivaatiota. Tällainen laajan oppimäärän puitteissa tapahtuva oman pääainesoittimen ryhmäopetus ei ole vielä valtavirtaistu- nut, sillä sen toteuttaminen liittyy yksittäisten opettajien asenteisiin ja taitoihin kuin myös opis- ton käytänteisiin. Ryhmäopetus on menetelmä, johon monella soitonopettajalla ei ole vielä osaamista.

9.3 Yhteistyötä ja alueellista vaikuttavuutta

Määrällisen ja rakenteellisen kehittämisen jälkeen musiikkiopistojen voimavarat on nyt suunnat- tu sisällölliseen ja pedagogiseen kehittämiseen, ja monimuotoiseen ja -alaiseen yhteistyöhön yli sektorirajojen. Ne ovat osaltaan olleet edelläkävijöitä näkemyksessä, jossa kulttuuripalvelut mielletään osaksi kuntien kokonaisvaltaista palvelutoimintaa yli hallintokuntien ja sektoreiden. Monet musiikkiopistot ovat kunnan ainoita musiikkialan asiantuntijaorganisaatioita. Riippumat- ta siitä, ovatko ne täyskunnallisia tai kuntien tukemia yksikköjä, ne ovat mieltäneet roolinsa tai- dealan ja kasvattamisen asiantuntijana kunnan muiden toimialojen joukossa. Tämän roolin tie- dostettuaan ne ovat löytäneet uusia toimintatapoja ja yhteistyömuotoja muiden taidelajien kans-

sa, mutta myös opetus- ja sosiaalitoimen kanssa. Musiikkiopistot ovat merkittävässä määrin avautuneet osaksi kunnan ja alueen asiantuntija- ja palveluverkkoa koulutuksen ja yhteisöllisyyden, taiteen ja hyvinvoinnin rajapinnalla.

Musiikkiopistojen opettajat ovat koulutukseltaan taiteilijoita, joilla lisäksi on vahva pedagoginen osaaminen. Opistoissa onkin nyt tunnustettu tämä erityisosaaminen, joka lisäksi tuottaa paikkakunnalle rikasta ja monipuolista kulttuuritarjontaa. Moni musiikkiopisto onkin ottanut visiokseen toimia paikkakunnan kulttuurikeskuksena ja musiikkikasvatuksen asiantuntijayksikkönä. Musiikkiopistojen toiminta käsittää nykyisin perinteisten konserttien lisäksi mm. yhteistyössä tuotettuja oopperaproduktioita, levytyshankkeita, festivaaleja ja musiikkileirejä. Myös sponsorointia esiintyy. Yhteistyökumppaneina voivat olla festivaalijärjestäjät, yhdistykset, yritykset, muut musiikki- tai taidealan opistot ja seurakunnat. Usein yhteistyönä toteutettavat erikoisprojektit koetaan musiikkiopistoissa tärkeiksi näytön paikoiksi, joissa opisto osoittaa osaamistaan ja lunastaa paikkaansa kunnallisena tai kunnan tukemana toimintamuotona.

Jo pitkään musiikkiopistot ovat toimineet yhteistyössä paikallisten koulujen kanssa tilojen ja opetusvälineiden suhteen. Musiikkiopisto on voinut käyttää koulun tiloja iltaopetukseen. Yhteistyö on laajentunut nyt paikoin myös siten, että joissakin opistoissa oppilailla on mahdollisuus soittotunteihin keskellä koulupäivää. Tällöin opisto ja koulu sijaitsevat käytännössä usein kävelymatkan päässä toisistaan. Opetussuunnitelmalliseen yhteistyöhön voidaan pyrkiä myös opetussisällöissä, erityisesti painotetussa musiikinopetuksessa tai lukiossa, jossa yleisen musiikkitiedon oppisisältö voisi mahdollisesti korvata lukion vastaavan kurssin tai päinvastoin. Yksi haastatelluista opistoista myy kuntansa koululaitokselle osaamistaan erityisluokkien musiikinopetuksessa. Tämän tason yhteistyö näyttäisi olevan vielä melko harvinaista, ja enemmänkin suunnittelun asteella.

Merkittävä avaus musiikkiopistorintamalla on ollut joidenkin opistojen järjestämä koululaisten iltapäiväkerhotoiminta. Musiikin varhaiskasvatuksen järjestäminen osana päiväkotipäivää on varhaisempi innovaatio, mutta odottaa edelleen valtavirtaistumistaan.

Musiikkiopistojen suhde kansalaisopistoihin nousi esiin jo Heinon & Ojalan selvityksessä (2005). Molemmat oppilaitokset ovat paikoin siirtymässä tai jo siirtyneet tavoittelemaan toistensa kohderyhmiä: kansalaisopistot lapsia ja nuoria, ja musiikkiopistot aikuisia ja senioreja. Jännitettä on paikoin voinut lisätä monen kunnan paine musiikkiopiston ja kansalaisopiston hallinnolliseen yhdistämiseen. Tämän selvityksen aineistossa raportoidaan kuitenkin myös myönteisiä yhteistyökokemuksia: parhaimmillaan nämä erilaiset oppilaitokset voivat toimia kunnassa kasvatuksen ja taidealan asiantuntijoina yhdessä ja toisiaan tukien.

Suuri osa musiikkiopistoista tekee yhteistyötä yli kuntarajojen: opetusta järjestetään usean kunnan alueella, ja kullakin yhteistyökunnalla on oma sisäänottokiintiönsä. Musiikkiopistot ovatkin ennakoineet kuntarakennemuutoksia toimimalla käytännössä monen kunnan alueella ennen kuntaliitoksia. Monissa tapauksissa kuntaliitokset ovat toteutuneet ainakin osin musiikkiopiston vuosikausia toimineen yhteistyöverkon mukaisesti.

Yhteistyön laajeneminen ja syventyminen merkitsee myös uudenlaisia osaamistarpeita. Soitonopettajan tehtävät ovatkin laajenemassa paitsi kasvatuksellisen asenteen saralla myös moniin yleisiin työelämätaitoihin, erityisesti projektihallintataitoihin ja tuottajan osaamiseen, joita ei perinteisessä soitonopettajakoulutuksessa ole huomioitu.

10 LOPUKSI

Tässä selvityksessä musiikkiopistojen nykytilaa ja tulevaisuuden visioita on hahmotettu harkinnanvaraisesti valittujen oppilaitosten rehtoreiden äänellä. Vaikka rehtoreiden näkemysten ja arvostusten vaikutus opistojen tulevaisuuteen on merkittävä, on se kuitenkin vain yksi osa tulevaisuuden tekijöistä. Yleinen talouskehitys ja monet kulttuuriset muutokset niin lasten kuin aikuistenkin elämässä, lainsäädäntö, opetusministeriön ja opetushallituksen päätökset ja kannanotot kuin myös kunnalliset päättäjät ovat muita keskeisiä musiikkioppilaitosten toimintaan vaikuttavia tekijöitä. Television vaikutus näkyy musiikkiopistoissa niin pop-laulun suosion kuin kuorolaulubuuminkin taustalla. Muutokset oppivelvollisuuskoulussa ja lukiossa heijastuvat suoraan musiikkioppilaitosten arkeen. Tätä kirjoitettaessa alkuvuodesta 2010 valmistellaan esitystä uudeksi peruskoulun tuntijaoksi. Mikäli julkisuuteen tulleet kaavailut koulupäivän pidentymisestä toteutuvat, merkitsee se musiikkiopistoissa uudelleenajattelua: mistä löytyy aika koulun ulkopuoliseen harrastamiseen? Kykenevätkö musiikkiopistot tässäkin selvityksessä esiin tulleisiin suunnitelmiinsa yhteistyön syventämisessä kouluun? Voisivatko musiikkiopiston tunnit sijoittua osaksi koulupäivää?

Monet opetushallituksen selvityksissä (Heinon & Ojala 1999, 2006) jo nähtävissä olleet kehityskohteet ovat tällä hetkellä joko toteutuneet tai kokeilu- ja täytäntöönpanovaiheessa. Näitä jo 1999 tai 2006 esille tulleita kehityskohteita ja teemoja ovat mm. kehityskeskustelujen käyttöönotto, erilaisten yhteistyömallien kehittäminen (erityisesti peruskoulu ja päivähoito, mutta myös paikalliset muut taidealan toimijat), oppilasvalintojen ja sisäänoton kehittäminen, improvisaation ja vapaan säestyksen sekä sävellyksenopetuksen kehittäminen ja muu opetussuunnitelmatyö, pop/jazz- ja kansanmusiikin kehittäminen, yhteismusisoinnin ja ryhmäopetuksen kehittäminen, opetuksen yksilöllistäminen sekä tehtävänjaon selvittäminen kansalaisopistojen ja musiikkiopetuksen kesken. Kaksi edellä mainituista kehityskohteista näyttäisi kuitenkin olevan vielä ajankohtaisia: Ensiksi yleisten aineiden opetuksen järjestäminen hakee vielä ratkaisuaan, jota etsitään pitkälti sen integraatiosta soitonopetukseen. Ainoastaan yhdessä haastatelluista oppilaitoksista tämän usein ongelmalliseksi koetun laajan oppimäärän opetussuunnitelman osan voidaan katsoa olevan toimivan mallikkaasti ja suuremmista ongelmista.

Toiseksi yhteistyö kansalais- ja työväenopistojen kanssa näyttäisi paikoin problematisoituneen. Lainmuutos näyttäisi takaavan kansalaisopistoille rahoituksen sekä yleisen että laajan oppimäärän järjestämiseen musiikkiopistoja korkeammalla valtiontuella. Tällöin kansalaisopistot olisivat huomattavasti musiikkiopistoja joustavampia kohtuuhintaisen taiteen perusopetuksen järjestäjinä. Todellista kilpailuasetaamaa on vaikea väistää siinä missä kansalaisopistot todella aktivoivat taiteen perusopetuksen järjestäjinä, kuten esimerkiksi Pirkanmaalla on tapahtumassa. Jo en-

nen lain voimaantuloa on joissakin kunnissa väläytelty musiikkiopiston fuusiointimahdollisuutta kansalaisopistoon osana palvelurakenteen kehittämisprosessia ja kustannusten säästöä. Mikäli tämä kehityslinja jatkuu, tulee se tarkoittamaan erittäin suurta murrosta musiikin taiteen perusopetuksessa, kun nuorisolle tarkoitettu tarkoin säännelty tavoitteellinen ja ammatillisiin sekä korkeakouluopintoihin valmentava opetuskulttuuri sovitetaan vapaatavoitteiseen kansalaisopistojen elinikäisen oppimisen kulttuuriin. Suomen musiikkioppilaitosten liiton toiminnanjohtajan sanoin:

Kunnissa ei ole riittävää tietämystä ja ymmärtämystä mitä laadukkaan ja tavoitteellisen musiikkikasvatuksen järjestäminen edellyttää. Ero yleisen ja laajan välillä on epäselvä jopa ammattilaisille. Eri taiteiden taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset voisivat vahvistaa asemaansa luomalla uusia yhteistyömalleja. Meillä on kansainvälisestäkin ihailtu musiikkioppilaitosjärjestelmä, joka toimii erinomaisen hyvin, mutta kukaan ei tiedä mikä tulisi olemaan suomalaisen musiikkikasvatuksen ja musiikkielämän taso, mikäli musiikkioppilaitokset fuusioitaisiin kansalaisopistoihin. (Klemettinen 2010.)

Muista em. selvityksissä esiin tulleista sisällöllisistä kehitystarpeista näyttäisivät valtavirtaistuneen ainakin vapaa säestys ja yhtyesoitto, jotka molemmat ovat voimakkaasti mukana musiikkiopistojen arjessa. Oppilasvalintojen kehittäminen on dynaamisessa vaiheessa ja avautunut paikoin jopa numerus clausus -tyyppisestä arvomaailmasta luopumiseen ja siirtymiseen kohti evolutiivista mallia. Samoin luova toiminta, improvisaatio ja säveltäminen ovat yleistyneet – vaikkakaan eivät vielä valtavirrassa. Pop/jazz- ja kansanmusiikin osuus musiikkiopistojen opetustarjonnasta on kasvanut niin opetusvirkojen ja annettujen opetustuntien kuin myös ohjelmiston monipuolistumisen kautta.

Musiikkiopistot näyttävät tämän selvityksen opistojen valossa tutkijalle dynaamisessa kehitysvaiheessa olevana ja valppaasti tulevaisuuden haasteisiin reagoivana instituutiona. Todellisuus ei kuitenkaan ole välttämättä yhtä myönteinen kaikkien oppilaitosten kohdalla. Selvitykseen valikoitiin kyselyyn vastanneista näkemykselliseksi arvioituja rehtoreita alueellinen kattavuus huomioon ottaen. Suurimmat uhkatekijät musiikkioppilaitosjärjestelmän kannalta ovat keskeinen kuntatalouden heikko tilanne sekä kulttuuristen arvojen muutos, joka voi vaikuttaa kuntapäätäjän rahoitustahtoon. Musiikkiopistoissa onkin nyt herätty entistä monipuolisempaan oman olemassaolon oikeutuksen perusteluun: yhä useammin nähdään määrällisten indikaattorien merkittävä voima kunnallisessa päätöksenteossa. Päätäjien on helpompi myöntää vuosittaiset avustuksensa musiikkiopistolle, kun se voi osoittaa, että vaikkapa 12 % kunnan tietystä ikäluokasta on musiikkiopiston piirissä, ja tästä ikäluokasta suuri osa saa musiikkiopiston päättödistuksen. Samalla avustussummalla kunta saa vielä tärkeän osan alueen konserttitarjonnasta, kun musiikkiopiston oppilaat ja opettajat tuovat esille osaamistaan konserteissa ja erilaisissa yhteistyöproduktiossa aina oopperoita myöten.

Ylläpitäessään musiikkiopistoa kohtalaisen pienehköllä rahoitusosuudella kunta on oikeutettu valtiontukeen, joka kattaa melkein puolet kokonaiskustannuksista. Tästä huolimatta kuntarahoituksen osuus musiikkiopistojen kokonaiskustannuksista on laskenut merkittävästi. Vuonna 1997 kuntarahoituksen osuus musiikkiopistojen menoista oli vielä keskimäärin 44 % (Pernu 1999), kun se kymmenen vuoden kuluessa oli laskenut 34 %:iin (Sariola 2006). Vaikka suuri osa mu-

siikkiopistoista toimii vakiintuneesti ja alueellansa arvostetusti, melko moni musiikkiopisto tuntee tällä hetkellä asemansa taloudellisessa mielessä ahtaaksi. Osan opistoista kehittäessä dynaamisesti toimintaansa sinnittelevät toiset opistot säilyttääkseen nykyisenkin tasonsa.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

- Asetus musiikkioppilaitoksista 880/1995. www.finlex.fi, luettu 1.2.2010.
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986. www.finlex.fi, luettu 1.2.2010.
- Asetus taiteen perusopetuksesta 463/1992. www.finlex.fi, luettu 1.2.2010.
- Asetus taiteen perusopetuksesta 813/1998. www.finlex.fi, luettu 1.2.2010.
- Asetus valtionosuutta saavista musiikkioppilaitoksista 692/1987. www.finlex.fi, luettu 1.2.2010.
- Broman-Kananen, Ulla-Britta 2005. På klassrummets tröskel : om att vara lärare i musikäroinrättningarnas brytningstid. Studia Musica 24. Helsingfors: Sibelius Akademin.
- Heikinheimo, Tapani 2009. Intensity on Interaction in Instrumental Music Lessons. Studia Musica 40. Helsinki: Sibelius Academy.
- Heimonen, Marja 2002. Music Education and Law: Regulation as an Instrument. Studia Musica 17. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Heinimaa, Elisse 2007. Kuvataidekoulusta taiteen perusopetukseen. Stylus taidekasvatuslehti 1/2007. <http://www.youngart.fi/oppilaitokset/historia/kuvataidekoulusta-taiteen-perusopetukseen>, luettu 1.2.2010.
- Heino, Terhi & Ojala Maija-Liisa 1999 (toim.). Musiikkioppilaitosten perusopetuksen arviointi 1998. Arviointi 1/1999, Opetushallitus.
- Heino, Terhi & Ojala Maija-Liisa 2006. Opetustuntikohtaisen valtionosuuden piiriin kuuluvan taiteen perusopetuksen oppilaitosverkon tilanne lukuvuonna 2004–2005. Opetushallitus. <http://www.edu.fi/julkaisut/taiteen_perusopetus_selvitys_2006.pdf>, luettu 1.2.2010.
- Hirvonen, Airi 2003. Pikkupianisteista musiikin ammattilaisiksi. Solistisen koulutuksen musiikinopiskelijat identiteettinsä rakentajina. Oulu: Oulun yliopisto.
- Huhtanen, Kaija 2004. Pianistista soitonopettajaksi. Tarinat naisten kokemusten merkityksellistäjänä. Studia Musica 22. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Kiuttu, Outi & Murto, Janne 2008. Rytmimusiikki ja vapaa säestys taiteen perusopetuksessa 2007. Painamaton raportti. Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry, Suomen Konservatorioliitto ry & Pop & Jazz Konservatorio. Ladattavissa osoitteesta <http://www.popjazz.fi/easydata/customers/popjazz/files/rytmimusiikin_Syyspaivat0/Rytmimusiikki_ja_vaps_taiteen_perusopetuksessa_2007.pdf>, luettu 1.2.2010.
- Koramo, Marika 2009. Taiteen perusopetus 2008. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2007–2008. Opetushallitus. <http://www.oph.fi/julkaisut/2008/taiteen_perusopetus_2008>, luettu 1.2.2010.
- Kumpulainen, Timo 2009 (toim.). Opettajat Suomessa 2008. Tampere: Opetushallitus.
- Kylänpää, Riitta 2008. Pelastava voima. Suomen Kuvalehti 14/2008.
- Laki musiikkioppilaitoksista 516/1995. <www.finlex.fi>, luettu 1.2.2010.
- Laki taiteen perusopetuksesta 424/1992. <www.finlex.fi>, luettu 1.2.2010.
- Laki taiteen perusopetuksesta (633/1998). <www.finlex.fi>, luettu 1.2.2010.
- Laki valtionosuutta saavista musiikkioppilaitoksista 402/1987. <www.finlex.fi>, luettu

1.2.2010.

- Laki vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta (1765/2009). <www.finlex.fi>, luettu 1.2.2010.
- Lempäälän kunta 2009. Lempäälän kunnanhallituksen kokouspöytäkirja 9.2.2009. <www2.lempaala.fi/d5web/kokous/2009969-7.PDF> luettu 2.2.2010.
- Opetushallitus 1995. Musiikkiopistojen opetussuunnitelman perusteet 1995. Helsinki: Painatuskeskus.
- Opetushallitus 2002 Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. <http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/musiik_tait_ops_2002.pdf>, luettu 1.2.2010.
- Opetushallitus 2005. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005. <http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/taideyl_ops.pdf>, luettu 1.2.2010.
- Opetushallitus 2008. Tiedote 16/2008 taiteen perusopetuksen järjestäjille.. <http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/110889_tpo_tiedote_16_2008_suom.pdf>, luettu 1.2.2010.
- Opetusministeriö 1997. Musiikkioppilaitostyöryhmän muistio. Helsinki. Opetusministeriön työryhmän muistioita n:o 24.
- Opetusministeriö 2009a. *Musiikkioppilaitokset saavat lisärahoitusta* Opetusministeriön tiedote 18.11.2009. <<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/11/Musiikkioppilaitokset.html?lang=fi>>, luettu 1.2.2010.
- Opetusministeriö 2009b. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:12.
- Perhonjokilaakson kansalaisopisto. Opinto-ohjelma kaudelle 2009–2010. <http://www.opistopalvelut.fi/perhonjokilaakso/opinto-ohjelma/index.htm#145_KAUSTINEN> luettu 2.2.2010.
- Pirkkalan kunta 2009. Pirkkalan kunnanhallituksen kokouksen pöytäkirja 14.4.2009. <<http://pirkkala.ktweb.fi/>> luettu 2.2.2010.
- Pohjannoro, Ulla & Pesonen Mirka 2009. Musiikkialan ammattilaisten ja harrastajien kouluttajat 2008. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve - Toive -hankkeen osaraportti 1. Sibeliuksen Akatemian selvityksiä ja raportteja 2/2009.
- Saarinen, Timo 2009. Pirkanmaan musiikkiopisto (PMO) – seudullista musiikinopetusta. Avoin kirje musiikinopetuksen järjestämisestä seudullisena yhteistyönä. Pirkanmaan musiikkiopisto, moniste.
- Sariola, Reetta 2006. Lasten ja nuorten tavoitteellinen taideopetus Helsingissä. Tutkimus kulttuuri- ja kirjastolautakunnan tukemasta taideopetuksesta. Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus 2006. Moniste.
- Suomen musiikkineuvosto 2008. Monimuotoinen musiikki hyvinvoinnin rakentajana. Monimuotoinen musiikki -hankkeen loppuraportti. <http://www.musiikkineuvosto.fi/easydata/customers/musiikkineuvosto/files/monimuotoinenmusiikki/Loppuraportti_kannellinen.pdf>, luettu 1.2.2010.
- Suomen musiikkioppilaitosten liitto 2005. Eri soitinten tasosuoritusvaatimukset. <<http://dms.musiikkioppilaitokset.org/index.php?group=111>> >Instrumental teaching, luettu 1.1.2010.

Tuovila, Annu 2002. ”Mä soitan ihan omasta ilosta!” Pitkittäinen tutkimus 7–13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta. Studia Musica 18. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Vesilahden kunta 2009. Vesilahden koulutuslautakunnan kokospöytäkirja 19.5.2009. <www.vesilahti.fi/mp/db/file.../x/.../kltk2009toukokuu.pdf> luettu 2.2.2010.

Wellamo-opisto. <<http://www.wellamo-opisto.fi/fi/opetusohjelma/musiikki/?id=71>> luettu 2.2.2010.

Tiedonannot

Kavilo, Tiina, ylitarkastaja, opetusministeriö, 9.12.2008

Klemettinen, Timo, toiminnanjohtaja, Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry, sähköpostiviesti kirjoittajalle 18.2.2010.

Kymäläinen, Helka, pedagogiikan vastuulehtori, Sibelius-Akatemia, 14.5.2009

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Soitonopettajien rekrytointi ja koulutus

Tärkeimmät rekrytointikriteerit

Miten nykyinen soitonopettajien koulutus vastaa tarvetta?

Siba:n ja amk:n erot

Terveiset koulutusviranomaisille ja alan korkeakouluille.

Musiikkioppilaitoskentän kehitystrendien paikantaminen

Oppilaitoksen koulutustehtävä. Millaisia oppilaita teiltä ”valmistuu”?

Oppilaitoksen toiminnan kehitys 5/10 vuoden kuluessa

Opetuksen kehitys 5/10 vuoden kuluessa

Oppilaiden ja oppilasrakenteen kehitys 5/10 vuoden kuluessa.

Toiminnan kehitys suhteessa erilasiin ja -ikäisiin oppijoihin, maahanmuuttajiin, tai soveltavan taiteen kentällä

Kilpailijat: ketkä tai mitkä?

Rytmimusiikki vs. klassinen musiikki -jaottelun relevanssi nyt ja 5/10 vuoden kuluttua

Pitkäjänteisen opiskelukulttuurin ylläpitämisen haasteet. (Monet orkesterit ja osin myös SibA ovat huolissaan tulevista muusikkopolvista ja hyvien kotimaisten muusikkojen pärjäämisestä kovassa kansainvälisessä rekrytointikilpailussa)

Visio tulevaisuuden musiikkioppilaitoksesta

Miten tavoitetaan päästään

Soitonopettajien tulevaisuuden osaamistarpeet

Keskeiset opettajien tulevaisuuden osaamistarpeisiin vaikuttavat trendit (2-4)

Musiikillisen osaamisen ja soveltavan musiikillisen osaamisen suhde opettajan työssä.

Kriittinen järjestys (apuna kortit, joissa eri osaamisalueiden sisältöjä avattu)

Voiko joku osaamisalue korvata heikompaa osaamista toisella alueella? Esim. voiko pedagoginen tai monipuolinen musiikillinen osaaminen korvata heikompaa solistista (instrumentti-) osaamista – tai päinvastoin?

Ulkomusiikillisen osaamisen rooli tulevaisuudessa

Tarvitaanko kaikilla opettajilla

Voiko korvata musiikillista osaamista? (tarvittaessa esimerkkejä)

Vaikutus rekrytointeihin (onko rekrytoinnin edellytys vai lisäperuste)

Klassisen musiikin ja rytmimusiikin eksperttiosaajien roolit tulevaisuuden musiikkioppilaitoksessa

Pitääkö kaikkien opettajien hallita toinen musiikin laji pääosaamisen lisäksi?

Vaikutus rekrytointeihin (onko rekrytoinnin edellytys vai lisäperuste; tuntiopetuksen lisääntyminen)

Mitkä tehtävät vähenevät tai katoavat opettajan työssä?

Mitkä tehtävät kasvavat/lisääntyvät opettajan työssä?

Millaista osaamista omaavien opettajien työllisyystilanne on 10 vuoden kuluttua vaikein?

Millaista osaamista omaavien opettajien työllisyystilanne on 10 vuoden kuluttua helpoin?

Jos nyt saisitte rekrytoida koko henkilökunnan uudelleen, miten toimisitte?

Osaaminen

Päätoimisuus – sivutoimisuus

Liite 2. Osaamiskortit

Musiikillinen osaaminen (”pääaine”)

Instrumentin hallinta (soittotaito)

Musiikin teoria
Musiikin historia

Kuoronjohto
Orkesterinjohto
Kamarimusiikki ja yhtyeet

Vapaa säestys
Improvisaatio

Säveltäminen
Sovittaminen

Genre-monipuolisuus
Muu musiikillinen monipuolisuus

Soveltava musiikillinen osaaminen

Instrumenttipedagogiikka
Ryhmäopetus
Verkkopedagogiikka
Erityispedagogiikka
Varhaispedagogiikka
Aikuisopetus
Ikäihmisten pedagogiikka

Musiikin terapeuttinen käyttö

Musiikkiteatteri
Taiteidenvälinen osaaminen

Esiintymistaidot
Teknologia (äänen tallennus, käsittely ja toisto)
ATK (notaatio, sekvensserit...)

Ulkomusiikillinen osaaminen

Vuorovaikutustaidot

Tiedottamisen ja markkinoinnin taidot
Verkkotuottaminen, sisällöntuottaminen
Projektiosaaminen
Konserttituottajan taidot

Oman työn kehittäminen
Uranhallinta

Strategisen suunnittelun taidot
Tiimijohtaminen

Tuotteistamisosaaminen
Talousosaaminen
Liiketoimintaosaaminen
Yrittäjyys

Tekijänoikeusosaaminen

Liite 3. Toive-hankkeen ohjausryhmä 1.8.2009–31.3.2010.

Kai Amberla, toiminnanjohtaja, Finland Festivals ry, ohjausryhmän puheenjohtaja
Jari Perkiömäki, vararehtori, Sibelius-Akatemia, ohjausryhmän varapuheenjohtaja
Arto Alaspää, toiminnanjohtaja, Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry,
Eija Kauppinen, opetusneuvos, opetushallitus,
Ritva Mitchell, tutkimusjohtaja, Cupore,
Pekka Nissilä, muusikko, Suomen Muusikkojen Liitto ry,
Johanna Nurmesniemi-Heino, puheenjohtaja, Koulujen Musiikinopettajat ry,
Leif Nystén, puheenjohtaja, Suomen Musiikkioppilaitosten Liitto ry,
Maaret Ollila, toiminnanjohtaja, Suomen konservatorioliitto ty,
Tuire Ranta-Meyer, klusterijohtaja, Metropolia Ammattikorkeakoulu,
Ulla Tuovinen, työalasihteeri, Kirkkohallitus.